

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Özel Eğitim Anabilim Dalı
Zihin Engelliler Eğitimi Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

ZİHİNSEL YETERSİZLİĞİ OLAN ÇOCUĞA SAHİP ANNELERİN EVLİLİK
UYUMU, SOSYAL DESTEK ALGISI VE ÇOCUĞUNU KABUL-RET
DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Mustafa DİKER

Danışman
Doç. Dr. Erkan EFİLTİ

Konya 2020

ÖN SÖZ

Bu araştırma, zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip annelerin evlilik uyumları, sosyal destek algıları ve çocuğunu kabul-ret düzeylerinin incelenmesi amacıyla yapılmıştır. Bu süreçte benden emeğini ve desteğini hiç esirgemeyen, üzerimde büyük emeği olan tez danışmanım Sayın Doç. Dr. Erkan EFİLTİ' ye sonsuz teşekkürlerimi ve saygılarımı sunuyorum.

Necmettin Erbakan Üniversitesi Özel Eğitim Bölüm Başkanı Sayın Prof. Dr. Hakan SARI hocam ve tüm bölüm hocalarıma emekleri için teşekkürlerimi ve saygılarımı sunuyorum.

Yüksek lisans eğitimim sürecinde benim için emeği ve desteği çok büyük olan, Sayın Dr. Öğr. Üyesi Süleyman ARSLANTAŞ ve Sayın Dr. Öğr. Üyesi Mustafa AYDIN hocalarıma sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Hayatımın her anında bana güç veren, yanımda olan, motive eden, hayat arkadaşım, yoldaşım, değerli eşim Burcu DİKER' e en derin sevgilerimle teşekkür ediyorum.

Her zaman arkamda olan kıymetli babam Nurettin DİKER'e, annem Gülcahan DİKER' e ve ablam Duygu DURAN' a da sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum. Ayrıca çalışmalarımda yardımını olan, yanımda olan tüm arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Mustafa DİKER

KONYA- 2020

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	ii
İÇİNDEKİLER	iii
TABLolar LİSTESİ.....	v
TEZ KABUL	vii
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU.....	viii
BİLİMSEL ETİK BEYANNAMESİ.....	ix
SİMGELER VE KISALTMALAR	x
ÖZET	xi
ABSTRACT.....	xii
1 GİRİŞ	1
1.1 Araştırmanın Amacı.....	4
1.2 Araştırmanın Önemi.....	4
1.3 Sayıtlar	5
1.4 Sınırlılıklar	5
1.5 Tanımlar	5
2 ALAN YAZIN	6
2.1 Özel Eğitim	6
2.2 Özel Eğitime İhtiyacı Olma Nedenleri	6
2.3 Yetersizlik Türleri	7
2.4 Evlilik Uyumu.....	8
2.4.1 Zihinsel Yetersizliği Olan Çocuğa Sahip Ailelerde Evlilik Uyumu	9
2.4.2 Evlilik Uyumu İle İlgili Çalışmalar	10
2.5 Sosyal Destek Algısı	14
2.5.1 Zihinsel Yetersizliği Olan Çocuğa Sahip Ailelerde Sosyal Destek Algısı	15
2.5.2 Algılanan Sosyal Destek İle İlgili Çalışmalar	15
2.6 Çocuğunu Kabul-Ret	21
2.6.1 Zihinsel Yetersizliği Olan Çocuğa Sahip Ailelerde Kabul-Ret	23
2.6.2 Çocuğunu Kabul-Ret İle İlgili Çalışmalar	23
3 YÖNTEM	29
3.1 Araştırmanın Modeli	29
3.2 Araştırmanın Çalışma Grubu	29
3.3 Veri Toplama Araçları	30
3.3.1 Demografik Bilgi Formu.....	30
3.3.2 Evlilik Uyum Ölçeği(EUÖ)	30
3.3.3 Yenilenmiş Anne Baba Sosyal Destek Ölçeği(YASDÖ)	30

3.3.4 Ebeveyn Kabul - Ret Ölçeği (EKRÖ-Kısa Form)	31
3.4 Verilerin Toplanması	31
3.5 Verilerin Analizi	32
4 BULGULAR.....	33
5 TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER	59
5.1 Tartışma	59
5.2 Sonuç.....	67
5.3 Öneriler	69
KAYNAKÇA.....	70
EKLER.....	84
Ek 1 : Demografik Bilgi Formu	85
Ek 2 : Evlilikte Uyum Ölçeği (EUÖ).....	86
Ek 3 : Yenilenmiş Anne Baba Sosyal Destek Ölçeği (YASDÖ).....	87
Ek 4 : Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği (EKRÖ)	88
Ek 5 : Araştırma İzni.....	89
Ek 6 : Ölçek Kullanım İzinleri.....	90
ÖZGEÇMİŞ	93

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Demografik Özelliklere İlişkin Dağılımlar.....	29
Tablo 2. Evlilik uyumu ve Sosyal Destek Algısı Arasındaki İlişkiye Yönelik Korelasyon Analizi Sonuçları.....	33
Tablo 3: Evlilik uyumu ve çocuğunu kabul-ret düzeyleri arasındaki ilişkiye yönelik korelasyon analizi sonuçları.....	34
Tablo 4: Sosyal destek algısı ve çocuğunu kabul-ret düzeyi arasındaki ilişkiye yönelik korelasyon analizi sonuçları.....	35
Tablo 5: Evlilik uyumu, sosyal destek algısı ve çocuğunu kabul-ret düzeyleri arasındaki ilişkiye dair korelasyon analizi sonuçları.....	37
Tablo 6: Zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip annelerin evlilik uyumlarının annelerin çalışma durumlarına göre farklılık gösterip göstermediğine dair yapılan bağımsız örneklem t-testi sonuçları.....	38
Tablo 7: Zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip annelerin sosyal destek algılarının annelerin çalışma durumlarına göre farklılık gösterip göstermediğine dair yapılan bağımsız örneklem t-testi sonuçları.....	39
Tablo 8: Zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip annelerin çocuğunu kabul-ret düzeylerinin annelerin çalışma durumlarına göre farklılık gösterip göstermediğine dair yapılan bağımsız örneklem t-testi sonuçları.....	40
Tablo 9: Zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip annelerin evlilik uyumlarının çocuğunun cinsiyetine göre farklılık gösterip göstermediğine dair yapılan örneklem t-testi sonuçları.....	41
Tablo 10: Zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip annelerin sosyal destek algılarının çocuğun cinsiyetine göre farklılık gösterip göstermediğine dair yapılan bağımsız örneklem t-testi sonuçları.....	41
Tablo 11: Zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip annelerin çocuğunu kabul-ret düzeylerinin çocuğun cinsiyetine göre farklılık gösterip göstermediğine dair yapılan bağımsız örneklem t-testi sonuçları.....	42
Tablo 12: Zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip annelerin evlilik uyumlarının annelerin yaşlarına göre farklılık gösterip göstermediğine dair yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçları.....	43
Tablo 13: Zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip annelerin sosyal destek algılarının annelerin yaşlarına göre farklılık gösterip göstermediğine dair yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçları.....	44
Tablo 14: Zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip annelerin çocuğunu kabul-ret düzeylerinin annelerin yaşlarına göre farklılık gösterip göstermediğine dair yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçları.....	45

Tablo 15: Zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip annelerin evlilik uyumlarının annelerin eğitim durumuna göre farklılık gösterip göstermediğine dair yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçları.....	46
Tablo 16: Zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip annelerin sosyal destek algılarının annelerin eğitim durumuna göre farklılık gösterip göstermediğine dair yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçları.....	47
Tablo 17: Zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip annelerin sosyal destek algılarının annelerin eğitim durumuna göre farklılık gösterip göstermediğine dair yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçları.....	48
Tablo 18: Zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip annelerin evlilik uyumlarının ailenin gelir düzeyine göre farklılık gösterip göstermediğine dair yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçları.....	50
Tablo 19: Zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip annelerin sosyal destek algılarının ailenin gelir düzeyine göre farklılık gösterip göstermediğine dair yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçları.....	51
Tablo 20: Zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip annelerin çocuğunu kabul-ret düzeylerinin ailenin gelir düzeyine göre farklılık gösterip göstermediğine dair yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçları.....	53
Tablo 21: Zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip annelerin evlilik uyumlarının özel gereksinimli çocuğun yağına göre farklılık gösterip göstermediğine dair yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçları.....	54
Tablo 22: Zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip annelerin sosyal destek algılarının özel gereksinimli çocuğun yağına göre farklılık gösterip göstermediğine dair yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçları.....	55
Tablo 23: Zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip annelerin çocuğunu kabul-ret düzeylerinin ailenin gelir düzeyine göre farklılık gösterip göstermediğine dair yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçları.....	57

TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

Zihinsel Yetersizliği Olan Çocuğa Sahip Annelerin Evlilik Uyumu, Sosyal Destek Algısı ve Çocuğunu Kabul-Ret Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi başlıklı tez çalışmamın İç Kapak, Özetler, Ekler ve Ana Bölümlerden (Giriş, Alan Yazın, Yöntem, Bulgular, Tartışma, Sonuçlar ve Öneriler) oluşan toplam 74 sayfalık kısmına ilişkin, 20/08/2020 tarihinde tez danışmanım tarafından **Turnitin** adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı %17 olarak belirlenmiştir.

Uygulanan filtrelemeler:

1. Tez kabul sayfası hariç,
2. Tez çalışması orijinallik raporu sayfası hariç,
3. Bilimsel etik beyannamesi sayfası hariç,
4. Önsöz hariç,
5. İçindekiler hariç,
6. Simgeler ve kısaltmalar hariç,
7. Kaynakça hariç
8. Özgeçmiş hariç,
9. Alıntılar dâhil,
10. 7 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim ve tez çalışmamın, bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına göre intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

20/08/2020

Mustafa DİKER

Doç. Dr. Erkan EFİLTİ

BİLİMSEL ETİK BEYANNAMESİ

Bu tezin tamamının kendi çalışmam olduğunu, planlanmasından yazımına kadar tüm aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez hazırlama kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını ve bu kaynakların kaynakça listesine eklendiğini beyan ederim.

20/08/2020

Mustafa DİKER

SİMGELER VE KISALTMALAR

Kısaltmalar

EUÖ: Evlilikte Uyum Ölçeği

YASDÖ: Yenilenmiş Anne Baba Sosyal Destek Ölçeği

EKRÖ: Ebeveyn Kabul-Ret Ölçeği

ÖZET

Özel Eğitim Anabilim Dalı
Zihin Engelliler Eğitimi Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

ZİHİNSEL YETERSİZLİĞİ OLAN ÇOCUĞA SAHİP ANNELERİN EVLİLİK UYUMU, SOSYAL DESTEK ALGISI VE ÇOCUĞUNU KABUL-RET DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Mustafa DİKER

Bu çalışmanın amacı zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip annelerin evlilik uyumu, sosyal destek algısı ve çocuğunu kabul-ret düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Araştırmada annelerin yaşı, eğitim durumu, çalışma durumu, ailenin gelir düzeyi, zihinsel yetersizliği olan çocuğun yaşı ve cinsiyeti değişkenleri ile annelerin evlilik uyumları, sosyal destek algıları ve çocuğunu kabul-ret düzeyleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada veriler, katılımcıların demografik özelliklerini belirlemek için hazırlanan Demografik Bilgi Formu, Evlilik Uyum Ölçeği (EUÖ), Yenilenmiş Anne-Baba Sosyal Destek Ölçeği (YASDÖ) Ebeveyn Kabul Red Ölçeği (EKRÖ) kullanılarak toplanmıştır. Araştırmanın çalışma grubu Hatay ilinde yer alan özel eğitim sınıfları, özel eğitim okulları ve özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde eğitim alan zihinsel yetersizlikten etkilenmiş 191 bireyin anneleridir.

Araştırmada zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip annelerin evlilik uyumları arttıkça sosyal destek algılarının da arttığı görülmektedir. Ayrıca annelerin evlilik uyumları arttıkça çocuğunu reddetme düzeyleri azalmaktadır. Araştırmada annelerin sosyal destek algıları arttıkça çocuğunu reddetme düzeylerinin azaldığı görülmektedir. Ayrıca zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip çeşitli demografik özellikleri ile evlilik uyumları, sosyal destek algıları ve çocuğunu kabul-ret düzeyleri arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Araştırma sonuçları ilgili araştırmalar ışığında tartışılmış, öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Evlilik Uyumu, Sosyal Destek Algısı, Kabul-Ret, Zihinsel Yetersizlik

ABSTRACT

Department of Special Education
Mentally Disabled Education Program
Master Thesis

INVESTIGATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN MARITAL ADJUSTMENT, SOCIAL SUPPORT PERCEPTION AND ACCEPTANCE- REJECTION LEVEL OF MOTHERS WITH MENTALLY RETARDED CHILDREN

Mustafa DİKER

The aim of this study is to examine the relationship between marital adjustment, social support perception and acceptance and rejection levels of mothers with children with mental disabilities. In the study, it was aimed to examine the relationships between the mothers' age, education level, employment status, family income level, age and gender of the child with mental disability, and mothers' marital adjustment, perceptions of social support, and their child's acceptance-rejection levels. In the study, data were collected using Demographic Information Form, Marriage Adjustment Scale (IDS), Revised Parent Social Support Scale (YASDÖ) Parental Acceptance Rejection Scale (PARQ) prepared to determine the demographic characteristics of the participants. The study group of the study is the mothers of 191 individuals who are affected by mental disability who are educated in special education classes, special education schools and special education and rehabilitation centers in Hatay province.

In the study, it is seen that as the marital adjustment of mothers with children with mental disabilities increases, their perceptions of social support increase. In addition, as the marital adjustment of mothers increases, their rejection levels decrease. In the study, it is seen that the level of rejection of the child decreases as the mothers' perception of social support increases. In addition, the relationships between various demographic features, marital adjustment, social support perceptions, and acceptance and rejection levels of the child with mentally retarded children were examined. The results of the research have been discussed in the light of relevant research and suggestions have been presented.

Keywords: Marital Adjustment, Social Support Perception, Acceptance-Rejection, Mental Disability

BÖLÜM 1

1 GİRİŞ

Toplumun en küçük ve önemli birimi olan aile, çocuklarının gelişiminde etkin bir rol üstlenmektedir. Özellikle, ilk davranış kalıpları, toplumsal hayata dair kural ve roller, mutluluklar, sevgiler, günlük ilişkiler gibi kazanımlar aile içinde öğrenilmektedir. Aynı zamanda çocuklar, aile için de oldukça önemli bir yere sahiptir. Gelenekler çoğu yerde değişiklikler gösterse de, bütün toplumlarda çocuk için, daha doğmadan çeşitli hazırlıklar başlar ve çocuğun ve annenin sağlıklı olması için büyük özen gösterilir (Er, 2006).

Çocuk sahibi olmaya, kadın ve erkek için sağlıklı olduklarının göstergesi olmak, neslin devamı, sevgi, eşlerin arasında bir bağ, gelecek sigortası olmak gibi anlamlar yüklenmektedir. Hamilelik dönemi sorunsuz geçirilir ve çocuk beklentilere uygun olarak sağlıklı doğarsa, aile kendisi için önemli olan anlam gerçekleştiği için olayı kutlar. Eğer çocukta doğumsal bir yetersizlik varsa, çocuk hamilelik döneminde hayal edilen beklentilerin hiç birini yerine getiremeyecektir (Ataman, 2011). Bu durum anne babalarda hayal kırıklığı, üzüntü, şok, suçluluk duygusu, kaygı, kendine güven ve saygıda azalmalar gibi olumsuz durumlara neden olabilmektedir. Ailenin diğer tüm bireylerinin de hayatları, davranışları, duygu ve düşünceleri olumsuz etkilenebilmektedir (Sanders ve Morgan, 1997; Işıkhani, 2005).

Ailede özel gereksinimli bir çocuğa sahip olmak kardeşler arasındaki ve eşler arasındaki ilişkiyi etkiler. Özel gereksinimli çocukların eğitimlerinde ve günlük hayatlarında fizyolojik, psikolojik ve kişisel bakım gibi pek çok konuda yardıma ihtiyaç duymaktadır. Bu ihtiyaçlarının giderilmesi için harcanan enerji, sorumluluk ve zamanın fazlalığı aile üyeleri için stres yaratmakta, evlilik ilişkisinde de bozulmalara neden olarak uyum problemleri yaratabilmektedir (Küçükler, 1993; Al-Krenawi, Graham, ve Gharaibeh, 2011). Bu durum, özel gereksinimli çocukların ebeveynlerinde evlilik uyumu kavramının önemini göstermektedir.

Bir evliliğin nasıl ilerleyeceğine dair sosyal bilimciler tarafından yapılmış çalışmalarda evlilik doyumu, evlilik uyumu ve evliliğin niteliği gibi kavramlar öne çıkmıştır. Kısaca, evlilik süresince kurulan ilişki, hissedilenler ve eşlerin evliliğin niteliğinden nasıl etkilendiği gibi konular araştırmacılar tarafından önem taşımaktadır

(Tutarel-Kışlak ve Göztepe, 2012). Evlilik uyumu evlilik ile ilgili yapılan araştırmalarda çalışılan en temel kavramlardan biridir (Soylu ve Kağnıcı, 2015).

Evlilik uyumu ya da uyumlu bir evlilik, birbiri ile etkileşim içinde olan, evlilik ve aile ile ilgili konularda fikir birliği sağlayabilen ve sorunları olumlu bir Şekilde özzebilen eşlerin evliliği olarak tanımlanabilir. Evlilik uyumu ayrıca, eşlerin uyumlu birlikteliklerinin sonucunda evlilik hayatlarındaki mutluluk ve memnuniyetleridir (Erbek vd., 2005).

Ebeveynlerin, çocuklarının özel gereksinimli olduğunu öğrenmelerinden itibaren yaşamlarındaki önemli konularından bir diğeri de desteğe olan ihtiyaçlarının artmasıdır. 1970'li yılların ortalarından itibaren alanyazında sıklıkla kullanılmaya başlanan sosyal destek kavramı özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin yaşantılarında önemli bir yere sahiptir. Sosyal desteğin kişilere her koşulda doğrudan yardımcı olabilmekle beraber, stres karşısında bir tampon görevi gördüğu düşünölmektedir (Zimet ve diğ., 1988). Cobb (1976), sosyal desteğin bireyde, kendisine ilgi gösterildiğine ve sevildiğine, saygın olduğuna ve karşılıklı iletişim ağına dahil olduğuna inanmasına yol açan bilgiler olduğunu ve sosyal desteğin koruyucu ve iyileştirici etkisinin olduğunu belirtmiştir. Ayrıca sosyal destek, bireyin çevresinden elde ettiği sosyal ve psikolojik destek olarak tanımlanabilir (Yıldırım, 1997).

Yetersizlikten etkilenmiş bir çocuğa sahip olmak hem kısa vadeli hem uzun vadeli problem çözme becerileri gerektiren uzun süreli, yoğun bir stres kaynağı olabilmektedir. Ebeveynlerin çoğu, yaşantılarının ve sorunlarının arkadaşları ve ailelerinden farklı olduğunu düşünmektedir (Marsh, 1993). Bu durum özel gereksinimli çocuğu olan anne ve babalarda bir soyutlanma ve yalnızlık hissine neden olabilmektedir (Seligman ve Darling, 2009). Yalnızlık hissi kişileri derinden etkileyebilmektedir. Bu dönemde ebeveynlerin sosyal çevrelerinden, ailelerinden ve eşlerinden destek beklentileri daha da artmaktadır ve karşılaşılabilecek sorunlarla başa çıkabilmeleri için sosyal desteğe sahip olmaları gerekir (Deniz, Dilmaç ve Arıcak, 2009). Çünkü özel gereksinimli çocuğu olan anne babaların çevrelerinden, özellikle de akrabalarından aldıkları sosyal destek, onların değer ve duygularının paylaşımına yardım eder, yaşam değişikliklerinin getirdiği yeni rollerin üstesinden gelinmesini ve kimliklerin sürdürölmesini sağlar (Karadağ, 2009).

Özel gereksinimli çocuğa verilen tepki, her ailede ve ebeveynde farklılık göstermektedir. Bazı ailelerde bu süreç daha kolay atlatılıp, çocukları ve kendileri için hayatlarında bazı düzenlemeler yapmaya başlarken, bazılarında ise uzun süreli yas ve keder yaşanabilir (Yıldırım-Sarı, 2007). Bu süreçte aynı zamanda şok, hayal kırıklığı gibi duygular yaşayabilmektedirler. Sağlıklı bir şekilde sürecin atlatılmasında aile bireylerinin çocuğunu ve onun yetersizliğini kabullenmesi oldukça önemlidir. Ancak ailelerin kabullenme süreci ve sonrasında olumsuz yaşantıları olabilmektedir (Barut, 2011). Ebeveynlerin yakın çevrelerinden algıladıkları sosyal destek, özel gereksinimli çocuklarını kabul etmelerinde de yardımcı bir unsurdur (Deniz, Dilmaç ve Arıca, 2009). Bu süreç sosyal destek algısı ile birlikte çocuğunu kabul-ret kavramını karşımıza çıkarmaktadır.

Çocuklar ebeveynleriyle olumlu ilişkiler yaşama gereksinimi duymaktadırlar. Aksi durumda çocuklarda saldırganlık, özgüven eksikliği gibi çeşitli olumsuzluklar görülebilmektedir. Olumlu etkileşimin boyutlarından birisi de sevgilerini, tepkilerini, kucaklama, öpme, koruma, şakalaşma vb. kabul edici davranışlar sergilemek, kabul etmektir (Önder ve Gülay, 2007). Reddetme ise, ebeveynlerin çocuklarına önemli ölçüde sevgi, ilgi, sıcaklık göstermemesi olarak ifade edilebilir (Rohner, Khaleque ve Cournoyer, 2005). Önder ve Gülay (2007), çocukların anne ve babaları tarafından kabul edici bir yaklaşımla büyümesinin çocukların sosyal, duygusal ve zihinsel gelişimlerini, reddedici yaklaşımla büyüyenlere göre daha ileri düzeye çıkardığını belirtmiştir. Ebeveyn reddi, bireylerde depresif sendromlara ve saldırgan davranışlara sebebiyet verebilmektedir (Akse vd., 2004; Hale vd., 2008).

Yukarıda kısaca belirtildiği gibi özel gereksinimli bir çocuğun aileye katılımıyla ailedeki sorumlulukların artışı ve özel gereksinimli çocuğun ihtiyaçları ebeveynlerin bir takım sorunlar yaşamalarına neden olabilmektedir. Yaşanan sorunların tespit edilmesi, çözüm amaçlı düzenlenecek çalışmalar için oldukça önemlidir. Sosyal destek algısı ve evlilik uyumlarının yüksek olmasının, ebeveynlerin günlük hayatlarında karşılaştıkları pek çok problemi daha kolay çözebilmelerine yardımcı olduğu, ayrıca her çocuğun ebeveynlerinden kabul edici davranışlar görme gereksinimi duyduğu ve reddedici davranışlara maruz kalmanın çocuğun gelişiminde olumsuz etkiler meydana getirdiği alanyazında belirtilmektedir. Ayrıca, sosyal destek algısının evlilik uyumunu etkilediği, çocuğunu kabul etmede etkili olduğu gibi ilişki bilgileri de alanyazında mevcuttur. Bu

bilgiler zihinsel yetersizlikten etkilenmiş çocuğu olan anneler için geçerli midir? Problemine yanıt aranması amacıyla bu araştırmada zihinsel yetersizlikten etkilenmiş çocuğa sahip annelerin evlilik uyumları, sosyal destek algıları ve çocuğunu kabul-ret düzeyleri arasındaki ilişkiler çeşitli demografik özellikler de göz önünde bulundurularak incelenmiştir.

1.1 Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip annelerin evlilik uyumu, algıladıkları sosyal destek ve çocuğunu kabul-ret düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Bu doğrultuda, aşağıdaki alt amaçlar belirlenmiştir.

1. Zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip annelerin evlilik uyumları ve algıladıkları sosyal destek düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

2. Zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip annelerin evlilik uyumları ve çocuğunu kabul-ret düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

3. Zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip annelerin algıladıkları sosyal destek ve çocuğunu kabul-ret düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

4. Zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip annelerin evlilik uyumları, sosyal destek algıları ve çocuğunu kabul-ret düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

5. Zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip annelerin evlilik uyumları, sosyal destek algıları ve çocuğunu kabul-ret düzeyleri, ailelerin çeşitli sosyo-demografik özelliklerine (annenin yaşı, eğitim düzeyi, çalışma durumu, ailenin gelir seviyesi, özel gereksinimli çocuğun yaşı ve cinsiyeti) göre anlamlı düzeyde farklılık göstermekte midir?

1.2 Araştırmanın Önemi

Aile, özel eğitimin etkililiğinin en önemli unsurlarından biridir. Ailenin özel eğitimde aktif olarak yer olması gerekmektedir. Alanyazında sıklıkla belirtildiği üzere zihinsel yetersizliği olan bireyin katılımıyla ailede bir takım sorunlar görülebilmektedir. Bu durumlar göz önünde bulundurulduğunda ailenin sorunlarının anlaşılması ve çözümünü için yapılacak çalışmalar, sonucunda özel eğitiminin kalitesini etkileyebilecektir.

Zihinsel yetersizliği olan çocukların annelerinde evlilik uyumu, sosyal destek algısı ve çocuğunu kabul – ret düzeylerinin birbirlerini etkileyebileceği ve ailenin çeşitli

demografik özelliklerinden etkilenebileceği düşünülerek hazırlanan bu çalışma, ailede zihinsel yetersizlikten etkilenmiş bir çocuğun bulunmasının annelerde şekillendirdiği duygular, yaşantılar ve davranışlar ile ilgili bilgi edinmek için önemli bir araştırmadır. Alanyazında özel gereksinimli çocuk annelerin sosyal destek düzeyleri, evlilik uyumları ya da çocuğunu kabul-ret düzeylerinin farklı değişkenler çerçevesinde veya ayrı ayrı incelendiği çalışmalar bulunmakla birlikte, bu değişkenlerin birlikte ele alındığı ve çeşitli demografik özelliklerle ilişkilerinin de incelendiği bir çalışma olması nedeniyle bu araştırma alanyazına önemli katkı sağlayacaktır.

1.3 Sayıtlar

1.Kontrol edilemeyen değişkenlerin tüm katılımcıları eşit düzeyde etkilediği varsayılmıştır.

2. Araştırmaya katılan annelerin Evlilikte Uyum Ölçeği, Yenilenmiş Anne Baba Sosyal Destek Ölçeği ve Ebeveyn Kabul – Ret Ölçeklerindeki sorulara içtenlikle cevap verdikleri varsayılmıştır.

1.4 Sınırlılıklar

Araştırma, zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip annelerden ölçeklerin uygulanmasına gönüllü olarak katılım sağlayanlarla, bu katılımcılara uygulanan Evlilikte Uyum Ölçeği, Yenilenmiş Anne Baba Sosyal Destek Ölçeği ve Ebeveyn Kabul – Ret Ölçeklerinden elde edilen verilerle ve bu ölçeklerin ölçtüğü niteliklerle sınırlıdır.

1.5 Tanımlar

Evlilik Uyumu: Evlilik uyumu ya da uyumlu bir evlilik, birbiri ile etkileşim içinde olan, evlilik ve aile ile ilgili konularda fikir birliği sağlayabilen ve sorunları olumlu bir şekilde çözebilen eşlerin evliliğidir (Erbek vd., 2005).

Sosyal Destek Algısı: Bireyin, kendisine ilgi gösterildiğine ve sevildiğine, saygın olduğuna ve karşılıklı iletişim ağına dâhil olduğuna inanmasına yol açan bilgilerdir (Cobb, 1976).

Kabullenme: Anne ve babanın çocuklarına gösterdikleri davranışları sıcaklık, sevgi, şefkat ile şekillendirmesi, sevginin ön planda olmasıdır (Rohner, 2004).

Reddetme: Ebeveynlerin çocuklarına önemli ölçüde sevgi, ilgi, sıcaklık göstermemesidir (Rohner, Khaleque ve Cournoyer, 2005).

BÖLÜM 2

2 ALAN YAZIN

2.1 Özel Eğitim

Özel eğitim çoğunluktan farklı ve özel gereksinimli çocuklara sunulan, yetersizliği engele dönüştürmeyi önleyen, üstün özellikleri bulunan yetenekleri doğrultusunda kapasitelerinin en üst düzeye çıkmasını sağlayan, , özürli bireyi kendi kendine yeterli hale getirerek topluma kaynaşmasını ve bağımsız üretici bireyler olmasını destekleyecek becerilerle donatan eğitimidir (Ataman, 2011).

Özel gereksinimli birey ise, özel eğitime ihtiyaç duyan bireydir. Özel eğitim ihtiyacı olan birey Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'ne (2018) göre, "bireysel ve gelişim özellikleri ile eğitim yeterlilikleri açısından akranlarından anlamlı düzeyde farklılık gösteren bireydir." Şeklinde tanımlanmaktadır.

2.2 Özel Eğitime İhtiyacı Olma Nedenleri

Özel gereksinimli çocukların oluşma neden olan etmenleri genel olarak doğum öncesi nedenler, doğum anı nedenler ve doğum sonrası nedenler olmak üzere üç ana grupta toplanabilir. Ataman (2011), özel gereksinimli olma nedenlerini şu şekilde açıklamıştır:

Doğum Öncesi Nedenler: İnsan doğumuna kadar birçok kalıtsal ve çevresel etmenlerden etkilenir. Annenin genel sağlık durumu, hamile kalma yaşı, radyasyon, kan uyuşmazlığı, bazı enfeksiyonlar ve ilaçlar gibi etmenler çocuğun özel gereksinimli olmasına neden olabilir.

Doğum Anı Nedenler: Yeni doğanın doğum travmasına karşı oldukça dirençli olmasına ve dikkate değer iyileşme güçlerine sahip olmasına karşın, rastlantısal olarak gerçekleşebilen doğum travmaları, yetersiz oksijen, bebeğin başı üzerinde beklenmedik basınç gibi etmenler çocuğun özel gereksinimli olmasına neden olabilir.

Doğum Sonrası Nedenler: Anne babadan çocuğa kalıtım yoluyla aktarılan bazı engellilik durumları bulunmaktadır. Ayrıca, bebeklik döneminde menenjit gibi ağır hastalıklar görülmesi, kaza geçirmek gibi durumlar bireyin özel gereksinimli olmasına neden olabilmektedir.

2.3 Yetersizlik Türleri

Yetersizlik, Zihinsel, davranışsal, fiziksel veya duyu organlarının işlevlerinde zedelenmeye bağlı olarak tamamen ya da kısmen gözlenen kayıpların ortaya çıkardığı durumu ifade eder (Ataman, 1997). Bazı yetersizlik türleri şunlardır:

Görme Yetersizliği: Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliğine göre görme yetersizliği olan birey, görme gücünün kısmen ya da tamamen kaybından dolayı özel eğitim ve destek eğitim hizmetine ihtiyacı olan birey olarak tanımlanmaktadır (MEB, 2018). Ayrıca görme yetersizliğinin eğitsel tanımı, görme duyusunu öğrenme amacıyla kullanamamak, eğitimde dokunsal ve işitsel materyallere ihtiyaç duymak şeklinde tanımlanmaktadır (Tuncer, 2011).

İşitme Yetersizliği: Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliğine göre işitme yetersizliği olan birey, işitme duyarlılığının kısmen veya tamamen kaybından dolayı konuşmayı edinmede, dili kullanma ve iletişimde yaşadığı güçlükler nedeniyle özel eğitim ve destek eğitim hizmetine ihtiyacı olan birey olarak tanımlanır (MEB, 2018).

Ortopedik Yetersizlik: Ortopedik yetersizlikler genel olarak sinir sisteminin zedelenmesi, kazalar, hastalıklar ve genetik sorunlar nedeniyle iskelet, kas ve eklemlerin işlevlerini yerine getirememesi sonucunda meydana gelen hareket ile ilgili yetersizlikler olarak tanımlanmaktadır (Kobal, 2011).

Otizm Spektrum Bozukluğu: Otizm, bireylerin iletişim, sosyal etkileşim ve davranışlarını olumsuz yönde etkileyen yaygın gelişimsel bir bozukluktur. Otizme ilişkin özellikler üç yaştan önce ortaya çıkmakta, ancak davranışlar üç yaştan sonra belirgin hale gelmektedir. Otizmliler çocukların özelliklerinin tanınması yapılan birçok araştırma ve çalışma ile kolaylaşmış olsa da, nedenleri, tedavi ve eğitim yöntemleri hakkındaki tartışmalar sürmektedir (Sucuoğlu, 2011).

Özel Öğrenme Güçlüğü: Özel öğrenme güçlüğü olan birey, dili yazılı ya da sözlü anlamak ve kullanabilmek için gerekli olan bilgi alma süreçlerinin birinde veya birkaçında ortaya çıkan ve dinleme, konuşma, okuma, yazma, heceleme, dikkat yoğunlaştırma ya da matematiksel işlemleri yapma güçlüğü nedeniyle özel eğitim ve destek eğitim hizmetine ihtiyacı olan birey olarak tanımlanmaktadır (MEB, 2018).

Sıklıkla karşılaşılan bir diğer yetersizlik türü de, zihinsel yetersizliktir. Zihinsel Yetersizliğin ilk tanımları 1900’lü yılların başında yapılmıştır. İleriki yıllarda American Association on Intellectual and Developmental Disabilities (AAID) (Amerikan Zihinsel ve Gelişimsel Yetersizlikler Birliği) tarafından yapılan tanımlar yaygın kabul görmüştür. Bu tanımlar farklı şekillerde ifade edilmekle beraber, zihinsel işlevlerde anlamlı sınırlılıklar, uyumsal davranışlarda anlamlı sınırlılıklar ve gelişim döneminde ortaya çıkması olarak üç bileşenden oluşmaktadır (Eripek, 2011). Zihinsel yetersizlik kendi içerisinde hafif düzeyde, orta düzeyde, ağır düzeyde ve çok ağır düzeyde zihinsel yetersizlik olarak sınıflandırılmaktadır.

2.4 Evlilik Uyumu

Aile, toplumların en temel birimidir. Her evlilikte, gelenek görenekler ve yasalardan kaynaklanan bazı zorunluluklar vardır ve her ailenin geçirdiği bazı gelişim ödevleri bulunur. Ailelerin gelişim dönemlerindeki ödevleri başarıyla yerine getirmelerinin onları mutlu kıldığı gibi, bu ödevlerin yerine getirilememesi ya da eksiklikler, aileler için yaşam boyu sorun oluşturacaktır. Bu dönemler, evlenme, evliliğe bağlılık, ebeveynlik, bebek, çocuk yetiştirme gibi dönemler şeklinde oluşabilir (Sarı, 2018). Bu dönemlerde ve evlilik ilişkilerinde oluşan sorunlar evlilikte uyumun bozulmasına neden olur.

Evlilik Uyumu kavramı, eşlerin evliliklerinden duydukları memnuniyetle ve doyumla ilişkilidir. Alanyazındaki ilgili çalışmalarda evlilik uyumu, evlilik kalitesi, evlilik doyumuna gibi kavramlarla da ifade edilmektedir. Bu nedenle evlilik uyumunun tanımlanmasında da çeşitli farklılıklar bulunmaktadır. Evlilikte gönüllü ve zorunlu niteliklerin bir denge oluşturması evlilik uyumu olarak tanımlanabilir (Tutarel-Kışlak, 1999). Glenn’e göre (1990) evlilik kalitesi, kişilerin evliliklerinin ne derecede kaliteli ve iyi olduğuna dair algılarıdır. Spainer’e göre (1976) evlilik uyumu, eşler arasındaki bağlılık, doyum, eşler arasında problemlere neden olan farklılıklar ve gerginlikler, yapılacak işlere verilen önem gibi konularda, ortak bir noktada buluşabilme derecesiyle karar verilecek bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sağlıklı ve mutlu bir evliliğin kişisel ve toplumsal açıdan oldukça önemli olduğu bilinmektedir. Eşlerin uyumlu bir evliliğe sahip olması mutlu bir aile ortamının en temel şartlarından kabul edilmektedir. Bu nedenle son yıllarda evlilik uyumu üzerine yapılan çalışmalar gittikçe önem kazanmaktadır. Bu araştırmalarda evlilik uyumunu etkileyen

etmenler incelenmiş, genellikle eşlerin kişilikleri ve benzerlikleri, ruhsal ve fiziksel özellikleri, cinsel yaşam ve çeşitli demografik özelliklerin evlilik uyumu üzerinde etkili olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. Evlilik uyumu üzerinde etkili olan bir diğer etmen eşler arasındaki anlaşmazlıkların çözüm stilleridir (Brackett, Warner ve Bosco, 2005). Eşler arasındaki çatışma ve anlaşmazlıkların sağlıklı bir şekilde çözülebiliyor olması uyumlu bir evliliğin önemli bir göstergesi kabul edilmektedir. Sağlıklı bir evliliğin sırrı çatışma ve anlaşmazlıkların hiç olmaması değil, şiddet içermeyen yöntemlerle çözülebiliyor olmasıdır (Batool ve Khalid, 2012).

2.4.1 Zihinsel Yetersizliği Olan Çocuğa Sahip Ailelerde Evlilik Uyumu

Özel gereksinimli bir çocuğun aileye katılımı tüm aile bireylerini psikolojik ve sosyal anlamada etkileyebilmektedir. Tüm aile üyeleri ve ebeveynler, aileye katılacak çocuk ile ilgili hayaller kurarlar. Yeni doğan çocuğun özel gereksinimli olması ile beklentiler boşa çıkmakta, anne ve babaların hayal kırıklığı, suçluluk, öfke gibi duygular hissetmelerine neden olmaktadır (Huber, 1979). Anne ve babalar aşırı duyarlı davranışlar sergileyebilmektedir. Ebeveynlerin yaşadığı panik, kaygı, üzüntü ve korkular, evde bir gerginlik ortamı doğurabilmektedir (Barut, 2011).

Zihinsel yetersizlikten etkilenmiş bir çocuğu yetiştirmenin ebeveynlere getirdiği ek taleplerin eşlerin üzerinde oldukça zorlayıcı etkileri olduğu görülmektedir. Ayrıca zihinsel yetersizlikten etkilenen çocukların anneleri üzerinde yapılan çalışmalar eş desteğinin annelerin stres düzeyini azalttığı ve evlilik doyumunun sorunlarla başa çıkma başarısının en önemli yordayıcısı olduğu belirtilmektedir (Fredrich, 1979; McKinney ve Peterson, 1987). Howes ve Markman' a (1989) göre, evlilikte yaşanan problemlerin çocuk gelişimi açısından uzun vadede olumsuz yansımaları olabileceği belirtilmektedir.

Annelerin özel gereksinimli çocuğunun eğitimi ve özel ihtiyaçlarına olan hassasiyeti babadan daha fazladır (Alptekin, 2004). Genellikle babalar işe gittiği için veya başka bir sebeple evde olmadığı için, anneler çocuklarıyla daha fazla vakit geçirmektedir ve özel gereksinimli çocuğun bakımıyla en çok anne ilgilenir (Seligman ve Darling, 2009). Özellikle çalışmayan anneler, özel gereksinimli çocuğunun okul veya rehabilitasyon merkezi gibi eğitim kurumlarına olduğu zamanlar haricinde çocuklarıyla tüm gün birlikte vakit geçirmektedir. Ailede başka çocukların da olması durumunda annelerin yükü daha da fazla artmaktadır. Ev işleri, çocukların bakımı ve özel gereksinimli çocuğun ihtiyaçlarının karşılanması annelerin destek ihtiyaçlarını

arttırabilmektedir. Özel gereksinimli bir çocuğa sahip olmanın anne üzerindeki etkileri, aile işlevlerine olumsuz etkiler yaratabilmektedir (Özşenol, ve diğerleri, 2003).

2.4.2 Evlilik Uyumu İle İlgili Çalışmalar

2.4.2.1 Yurt İçinde Yapılan Çalışmalar

Öztürk (2017) tez çalışmasında, yaygın gelişimsel bozukluk ve zihinsel engelli tanıları almış çocuk ve ergenlerin ebeveynlerinin evlilik uyumlarına stresle başa çıkma tutumlarının etkisi araştırılmıştır. Çalışma, yaygın gelişimsel bozukluğu olan çocuğa sahip 50 anne ve 50 baba, zihinsel engelli çocuğu olan 50 anne ve 50 baba olmak üzere 200 ebeveynle gerçekleştirilmiştir. Araştırmada ebeveynlerin başa çıkma tutumları, anksiyete, depresyon belirtileri ve ebeveyn stresi durumları incelenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, işlevsel olmayan başa çıkma puanları ve evlilik uyumları arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir fakat diğer değişkenler ile evlilik uyumları arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Ayrıca araştırmanın bir diğer sonucu da, zihinsel engelli ve yaygın gelişimsel bozukluğu olan çocukların ailelerinin işlevsel olmayan başa çıkma tutumlarını kullanmalarının onlarda ebeveyn stresini arttırabileceği ve evlilik uyumlarının da etkileneceğidir.

Sözer-Çapan ve Sarıyıldız (2017), çalışmasında özel eğitime ihtiyaç duyan çocukların annelerinin evlilik uyumlarının incelenmesi amacıyla 108 anne ile çalışmıştır. Bu çalışmada özel gereksinimli çocukların annelerinin eğitim durumu, yaş, evlilik süresi, evlenme biçimi, meslek, çalışma durumu, sahip olunan çocuk sayısı, gelir düzeyi ve özel gereksinimli çocuğunun tanısının evlilik uyumuna olan etkisi incelenmiştir. Araştırmanın sonucunda, sadece annelerin çalışma durumları ile evlilik uyumları arasında anlamlı ilişki saptanmıştır ve anlamlılık bulunan çalışma grubunun emekliler grubu olduğu belirtilmiştir.

Kara (2016)'nın çalışmasında; Normal gelişim gösteren ve gelişimsel yetersizliği olan çocukların annelerinin aile yaşam kalitesi, evlilik uyumu, öznel iyi oluşları ve sosyodemografik değişkenler dikkate alınarak incelenmiştir. Çalışmada evlilik uyumunun tüm annelerin aile yaşam kalite algılarının yordayıcısı olduğu belirtilmiştir.

Yavuz (2016) tez çalışmasında; Zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocuk sahibi ebeveynlerin yaşam doyumları ve evlilik uyumlarının incelenmesi ve karşılaştırılmasını amaçlamıştır. 40 zihinsel engelli çocuk sahibi ebeveyn ve 53 normal

gelişim gösteren çocuk sahibi ebeveynin katıldığı çalışma sonucunda, normal gelişim gösteren çocuk sahibi çiftlerin aile içi ilişkilerinin ve yaşam doyumlarının zihinsel engelli çocuğa sahip olanlara oranla daha sağlıklı ve yüksek olduğu belirlenmiştir. Ayrıca yaşam doyumu ve evlilik uyumu arasında pozitif yönlü ilişki bulunmuştur.

Ende-İnce ve Güdücü-Tüfekçi (2015), araştırmalarında, engelli çocuk sahibi ebeveynlerin yaşam doyumları ve evlilik uyumlarını incelemek ve etkileyen etmenleri tespit etmeyi amaçlamışlardır. Çalışmanın örneklemini Malatya’da rastgele seçilen ve çalışmaya katılmaya gönüllü olan 123 engelli çocuk ebeveynidir. Araştırmayının sonuçları, yaşam doyumu ve evlilik uyumunun pozitif yönlü güçlü bir ilişkiye sahip oldukları ve engelli çocuk sahibi ebeveynlerin evlilik uyumlarının düşük olduğu ve yaşamdan daha az memnun oldukları şeklindedir.

Can (2015) tezinde; Engelli çocuk sahibi olan ve olmayan ebeveynlerin evlilik uyumları ve yaşam doyumlarını değerlendirmek ve bu değişkenleri etkileyen faktörleri belirlemeyi amaçlamıştır. Çalışma, Ağrı ilinde ilköğretim okulları ve özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde eğitim alan 6-12 yaş grubu 135 engelli, 151 engelli olmayan toplam 286 öğrencinin ebeveynleriyle Evlilik Uyumu ve Yaşam Doyumu ölçekleri kullanılarak yapılmıştır. Çalışmanın sonuçları, engelli çocuğa sahip olan ve olmayan ebeveynlerde yaşam doyumu ve evlilik uyumu açısından önemli bir fark bulunmadığını ve yaşam doyumu ve evlilik uyumunun pozitif yönlü güçlü bir ilişkiye sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

Karpat ve Girli (2012) çalışmasında, yaygın gelişimsel bozukluk tanısı almış çocukların ebeveynlerinin bu nedenle yaşadıkları yas süreçlerini, evlilik uyumları ve algıladıkları sosyal desteği etkileyen faktörler incelenmiştir. 3 – 18 yaş aralığındaki yaygın gelişimsel bozukluk tanısı almış çocuk sahibi olan gönüllü 103 ebeveynle gerçekleştirilen bu çalışmanın sonuçlarına göre, algılanan sosyal destek, yas ve evlilik uyumunun çeşitli demografik değişkenler açısından farklılaştıkları bulunmuştur. Yaygın gelişimsel bozukluk tanısı olan çocukların ebeveynlerinde, yasin olumlu yönündeki duyguları yaşadıkları süreçte, yani, kişisel gelişimini arttırma, başetme yönünde davrandıkları aşamada eşler arasındaki uyumun arttığı, yasin olumsuz yönünü ölçen mutsuzluk, umutsuzluk, suçlama, kızgınlık, panik davranış, dağınıklık, kopma gibi süreçler yaşadıkları süreçte evliliklerinde sorunlar yaşadıkları araştırmanın sonuçlarında

belirtilmiştir. Ayrıca, aile ve arkadaşlardan alınan sosyal desteğin azalmasının ebeveynlerin yas tepkilerini arttırdığı da çalışmanın bulguları arasındadır.

Köksal ve Kabasakal (2012) araştırmasında, zihinsel engelli çocukları olan ebeveynlerin kendileri ve çocuklarına ilişkin birtakım değişkenlere göre yaşamlarında sosyal destek, evlilik uyumu ve ailede çocukla ilgili iş bölümü gibi değişkenlerinin algıladıkları stresi yordama durumu incelemiştir. Araştırmanın örneklemi, 6-12 yaş aralığında zihinsel engelli çocukları olan 76 baba, 124 anne toplamda 200 ebeveynidir. Çalışmanın bulgularına göre, ebeveynlerin stres puanında sadece evlilik uyumu anlamlı yordayıcılığa sahiptir. Ayrıca ebeveynlerden zihinsel engelli oğlu olanların stres algıları ile evlilik uyumlarının arasında negatif yönlü ilişki tespit edilmiştir. Evlilik uyumları düştükçe, ebeveynlerin algıladıkları stres artmaktadır.

Şardağ (2010)'ın çalışmasında; Aile sosyal desteği ve stresle başa çıkma tarzlarının zihinsel engelli çocuğu olan annelerin evlilik uyumlarını yordama gücünü belirlemeyi amaçlamıştır. Bu çalışma neticesinde, zihinsel engelli çocuğu olan annelerin duygusal açıdan algıladıkları yakın ilişkilerindeki sosyal destek sistemlerinin güçlendirilmesi ve stresle başa çıkabileceklerine olan inançlarının, evlilik uyumlarının anlamlı birer yordayıcıları olduğu görülmüştür.

2.4.2.2 Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar

Robinson ve Neece (2015) çalışmasında, gelişimsel geriliği olan çocuk sahibi ebeveynlerin evlilik doyumu, çocukların davranış problemleri ve ebeveynlik stresi arasındaki ilişkileri incelemiştir. Araştırmanın katılımcıları 2,5 ila 5 yaşları aralığında gelişimsel geriliği olan 44 çocuğun ebeveynleridir. Araştırma sonucunda evlilik doyumu, hem anne baba stresi hem de çocuk davranışı sorunları ile anlamlı şekilde ilişkili olduğu saptanmıştır.

Herper vd. (2013), Otizm spektrum bozukluğu olan çocuk sahibi ebeveynlerin bakım hizmeti süreleri, evlilik uyumu ve yaşadıkları streslerini araştırdıkları çalışmada, otizm spektrum bozukluğu olan çocukların ebeveynlerinin, diğer anne-babalardan daha fazla stres ve daha düşük evlilik uyumu riski altında oldukları belirtilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, çocuk sayısının artmasının stres seviyesini arttırdığı, stres düzeyinin artmasının ise evlilik kalitesini olumsuz etkilediği belirtilmiştir.

Norlin ve Broberg (2013) çalışmasında; zihinsel engelli çocukların ebeveynlerinin ve normal gelişim gösteren çocukların ebeveynlerinin evlilik uyumları, çift ilişkileri, bireysel mutlulukları gibi değişkenlerini incelenmiştir. Araştırma sonucunda engelli çocuğa sahip çocukların ebeveynleri tarafından, normal gelişim gösteren çocukların ebeveynlerine göre daha düşük mutluluk bildirilmiştir. Ayrıca araştırma sonuçlarında ebeveynlerin iyi oluşlarına evlilik uyumlarıyla pozitif yönlü ilişkisi saptanmıştır.

Al-Krenawi vd. (2011) çalışmasında, zihinsel engelli çocuğa sahip olmanın Arap ailelerinde bakım yükü, aile işleyişi, evlilik kalitesi ve tutarlılık duygusunu incelemiştir. Araştırmanın katılımcıları bir ya da daha fazla çocuğu zihinsel engelli olan 300, engelli çocuk sahibi olmayan 100 ebeveynidir. Araştırmanın bulguları, zihinsel engelli çocukları olan ailelerin daha problemlerle aile işleyişi, daha az evlilik doyumu, daha fazla bakıcı yükü ve daha düşük tutarlılık duygusu bildirdiğini ortaya koymaktadır.

Wieland ve Baker (2010) çalışmasında, zihinsel engeli olan ve olmayan çocukların davranış problemlerinde evlilik uyumu ve eş desteğinin rolü incelenmiştir. Evlilik uyumu ve eş desteği ile çocuklardaki davranış problemleri arasındaki ilişkiyi araştıran bu çalışma, 6 yaşında zihinsel engelli çocuğu olan ve olmayan 132 aile ile yapılmıştır. Hiyerarşik regresyon ile, incelenen bu ilişkiler, 6-8 yaş arasındaki çocuklardan zaman içerisinde de incelenmiştir. Çocukların davranış problemleri annelerin bildirdiği çocuk davranış kontrol listesi ile değerlendirilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, evlilik uyumu ve eş desteğinin ortalama seviyeleri, normal gelişim gösteren çocuklar ve zihinsel engelli çocukların aileleri arasında anlamlı bir farklılık göstermemiştir. Ayrıca, evlilik uyumu ve eş desteğinin normal gelişim gösteren çocuklar için davranışsal sonuçlar üzerinde daha büyük bir etkiye sahip olabileceği belirtilmiştir.

Kersh vd. (2006) çalışmasında, gelişimsel yetersizliği olan çocukların ebeveynlerinin evlilik uyumlarının iyi oluşlarına etkisi araştırılmıştır. Ebeveyn iyi oluşları, ruh sağlığı, ebeveynlik stresi ve ebeveynlik etkinliği ile kavramsallaştırılmıştır. Anne ve babalar için evlilik uyumlarının artması sonucunda, daha düşük ebeveynlik stresi ve daha düşük depresif belirtiler öngörülmüştür. Çocukların davranışlarının aynı zamanda anne ve babalar için iyi oluşlarında önemli bir etken olarak belirtilmiştir.

2.5 Sosyal Destek Algısı

Sosyal Destek, bir kişinin kişilerarası ilişkileri yoluyla kendisine ulaştığını düşündüğü maddi ve psikolojik kaynakları ifade eder (Lima, Cardoso, & Silva, 2016).

Sarason vd. (1983) göre, sosyal destek genellikle, güvenilebileceğimiz insanların varlığı, bizi önemseydiğini, değer verdiğini ve sevdiğini bize hissettiren insanların varlığı şeklinde tanımlanır.

Habfoll (1988) sosyal desteği, bireylere gerçek yardım ve destek sağlayan ya da bir sosyal grup veya ikili ilişkide kendisine karşı sevgi, ilgi ve bağlılık duyulduğunu hissettiren ve bireyleri bir sosyal sisteme yerleştiren ilişkiler veya etkileşimler şeklinde tanımlamıştır. Bu tanım, hem sosyal desteği hem de sosyal destek algısını kapsamaktadır. Sosyal destek, doğal olarak ortaya çıkan yardım davranışlarını ifade ederken, sosyal destek algısı bu tür yardımların ve desteklerin ihtiyaç halinde sağlanacağına olan inancı ifade eder (Norris ve Kaniasty, 1996). Özetle, sosyal destek gerçekleşen davranışları, sosyal destek algısı gerçekleşebilecek davranışları ifade eder (Barrera, 1986). Sosyal destek algısı, psikolojik sağlığı daha tutarlı bir şekilde desteklemesi ve stresli zamanlardaki koruyucu etkisi nedeniyle direkt alınan destekten daha önemli bir konumdadır (Norris ve Kaniasty, 1996).

Alanyazında bilgi, değerlendirme, maddi, materyal, duygusal, ait olma, günlük bakım, duygusal gibi pek çok destek tipi ile karşılaşılmaktadır. Bu destek tipleri, duygusal ve sosyal destek ve araçsal destek olarak iki genel başlıkta toplanabilmektedir.

Duygusal ve Sosyal Destek: Akraba, arkadaş, komşu, dini ve sosyal grupları içeren sosyal ağları oluşturur ve kişinin özel sorunlarını, konularını paylaşabildiği birinin varlığını ifade eder (Kaner, 2004).

Araçsal Destek: Para ve materyal yardımlarını ve ihtiyaç duyulan hizmetlerin karşılanmasını ifade eder. Araçsal yardım maddi sorunlara çözüm üretmek aile fertlerinin gerilimini azaltmaya yardımcı olur (Cohen ve Wills, 1985).

Sosyal destek farklı kaynaklardan alınabilir. Bunlar, informal ve formal olarak ikiye ayrılır. İnformal destek kaynağı aile ve arkadaşlardır. Formal kaynaklar ise, öğretmenler, danışmanlar, sosyal hizmetler çalışanlarıdır (Altay, 2007).

Araştırmaların pek çoğunda sağlık ve sosyal destek arasında ilişki bulunmaktadır. Ancak Cohen ve Wills'e (1985) göre, Temel Etki Modeli ve Tampon Modeli bu ilişkiyi açıklayan iki modeldir.

Temel Etki Modeli: Bu model, sosyal destek, iyi oluş ve bedensel sağlık arasında doğrudan ilişki bulunduğunu ifade eder. Temel Etki Modeline göre, sosyal desteğin bireyler üzerinde stres düzeyi ne olursa olsun, yani stresli olsa da olmasa da olumlu etkileri vardır (Broadhead, ve diğerleri, 1983).

Tampon Modeli: Bu model ise sosyal desteğin stres altında olan kişileri olayların olumsuz etkilerinden koruduğunu ifade etmektedir. Tampon Modeline göre, sosyal destek bireyi stres kaynaklı sağlık sorunlarından korumaktadır (Zimet ve diğ., 1988).

2.5.1 Zihinsel Yetersizliği Olan Çocuğa Sahip Ailelerde Sosyal Destek Algısı

Sosyal desteğin kişilere duygusal bir destek sağlamak, kişisel gelişimlerine katkıda bulunmak, stresin yaratacağı olumsuz etkilere karşı korumak, sorunlarla başa çıkma yolları sunmak gibi işlevleri bulunmaktadır (Kaner, 2004). Zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip ebeveynlerin günlük hayatta ve çocukları ile ilgili yaşadıkları sorunlar göz önünde bulundurulduğunda sosyal desteğin özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynler için oldukça önemli olduğu görülmektedir.

Zihinsel yetersizlikten etkilenmiş çocukların ebeveynlerinin yaşadıkları ebeveynlik stresi, yetersizliği olmayan bir çocuğun ebeveynlerine göre önemli ölçüde daha fazla olmaktadır (Dyson, 1993; Roach, Orsmond ve Barratt, 1999; Dellve ve diğ., 2006). Ayrıca Friedrich, Wiltner ve Cohen'e göre (1985), evlilik uyumu ve sosyal desteğin ebeveynlere başa çıkma becerisi ile doğrudan ilişkili olduğu belirtilmiştir.

Özet olarak, zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip ailelerde sosyal destek varlığı, anne babaların psikolojisi üzerinde olumlu etkiler sağlamakta, sorunlarla başa çıkmalarında olumlu etkiler yaratmaktadır.

2.5.2 Algılanan Sosyal Destek İle İlgili Çalışmalar

2.5.2.1 Yurt İçinde Yapılan Çalışmalar

Arı-Durmuş ve Yeşilyaprak (2019) araştırmasında; Engelli çocuğu olan ve olmayan anne babaların yalnızlık ve algılanan sosyal destek düzeylerini, ebeveynlerin cinsiyetleri ile çocuğun genel durum değişkenlerini dikkate alarak karşılaştırmışlardır.

Çalışmanın araştırma grubu, 161 sağlıklı çocuk sahibi, 145 engelli çocuk sahibi 306 ebeveynden oluşmaktadır. Engelli çocuk sahibi ebeveynlerin yalnızlık ve algıladıkları sosyal destek puan ortalamalarının, normal çocuk ebeveynlerine göre daha düşük olduğu görülmüştür. Ayrıca engelli çocuk sahibi aileler arasında da arkadaştan algılanan sosyal destek puan ortalamalarında babaların daha yüksek puanlara sahip olduğu tespit edilmiştir. Anne ve babaların, aile ve arkadaştan algılanan sosyal destek düzeyleri arasında çocuklarının engelli olma veya olmama durumuna göre sağlıklı çocuğu olan ebeveynler lehine anlamlı fark olduğu saptanmıştır.

Aysever ve Sakallı Demirok (2019) araştırmalarında; özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin yılmazlık düzeyleri ve sosyal destek algılarının çeşitli değişkenler açısından incelenmiştir. Araştırma sonucunda özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin bakım ve sosyal desteği daha fazla aldıkları ve daha yılmaz oldukları görülmüştür. Kentte yaşayan ebeveynlerin köyde yaşayanlara göre bakım desteğini daha az algıladıkları, eğitim düzeyinin artmasının yılmazlık düzeylerini ve sosyal destek algılarını da arttırdığı saptanmıştır. Aynı zamanda Özel gereksinimli çocuğun cinsiyetinin ebeveynlerin yılmazlık düzeylerinde, sosyal destek algılarında ve bu destekten memnuniyetleri üzerinde farklılık yaratmadığı belirlenmiştir.

Vural-Yüzbaşı (2019) çalışmasında, zihinsel engelli çocuğu olan annelerin iyi oluşlarını, aile gereksinimleri, stresle başa çıkma tutumları ve algılanan sosyal destek değişkenleri ile açıklamaya yönelik yapısal bir model geliştirmeyi amaçlamıştır. Çalışmanın örneklemi İzmir ilinde yaşayan ve 15-25 yaş aralığındaki zihinsel engelli 365 çocuğun anneleridir. Araştırmanın bulgularına göre, sosyal destek ve problem odaklı baş etme birbiriyle olumlu bir ilişkiye sahiptir. Ayrıca sosyal destek algısı yüksek olan annelerin, psikolojik iyi oluş düzeyleri de yüksektir.

Aytekin (2018) araştırmasında; engelli çocuk ebeveynlerinin umutsuzluk ve depresyon düzeyleri ile algıladıkları sosyal destek düzeyi arasındaki ilişkinin belirlenmesini amaçlamıştır. Araştırma sonuçlarında umutsuzluk ve depresyon düzeyi yüksek olan bireylerin algıladıkları sosyal desteğin düşük olduğu ve engelli çocuk sahibi kişilerin umutsuzluk ve depresyon yaşadıkları, yakın çevrelerinden ise sosyal destek almadıkları belirlenmiştir.

Karaman (2018) çalışmasında, özel gereksinimli çocuk sahibi olan ebeveynlerin psikolojik dayanıklılıklarının yordayıcısı olarak sosyal destek algılarının ve benlik saygısının incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın örneklemini, Osmaniye ilinde 30 erkek 205 kadın toplam 235 ebeveyndir. Araştırmanın sonuçlarına göre, psikolojik dayanıklılık, benlik saygısı ve algılanan sosyal destek arasında anlamlı ilişki bulunmuştur. Benlik saygısı ve sosyal destek algısı değişkenlerinin, psikolojik dayanıklılığın yordayıcısı olduğu belirtilmiştir.

Şahin-Varol (2018) tezinde, engelli çocuk sahibi olan annelerdeki algılanan sosyal desteğin ve depresif belirtilerin incelenmesini amaçlamıştır. Araştırma Nevşehir ilinde yapılmıştır ve katılımcıları engelli çocuğu olan 150 annedir. Veri toplama aracı olarak Çok boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği ve Beck Depresyon Ölçeği kullanılmıştır. Çalışmanın sonuçlarına göre, katılımcı anneler arasından çalışan, üniversite mezunu olan, ruhsal bir rahatsızlığı olmayan, tek çocuk sahibi olan, çekirdek ailede yaşayan, engelli çocuğunun cinsiyeti erkek olan ve geliri giderinden daha fazla olan annelerde ölçek puan ortalamaları daha yüksek bulunmuştur. Ayrıca depresyon ve algılanan sosyal destek arasında negatif yönlü orta düzeyde ilişki saptanmıştır.

Toprak (2018) araştırmasında; zihinsel engelli ve üstün yetenekli çocuk sahibi ailelerin yaşam kaliteleri, yaşam doyumları ve algıladıkları sosyal desteğin karşılaştırılmasını amaçlamıştır. Çalışmanın örneklemini Ankara ilinde 137 kişiden oluşmaktadır. Araştırma sonuçlarında, üstün yetenekli çocuğa sahip ailelerin sosyal destek algısı, yaşam doyumu ve yaşam kalitesi bakımından zihinsel engelli çocukların ailelerden daha yüksek puanlar aldıkları görülmüştür.

Arıcıoğlu ve Gültekin (2017), zihinsel engelli çocuk sahibi annelerin sosyal destek ve gelecek algılarına ilişkin görüşlerinin incelenmesi amacıyla, Denizli ilinden 11 zihinsel engelli çocuk annesi ile nitel araştırma yöntemlerinden yarı yapılandırılmış görüşme yöntemi kullanarak veriler elde etmişlerdir. Çalışmada, anneler toplumun bakış açısından rahatsız olduklarını ve çoğunlukla aile, eş ve aile dışındaki bireylerden sosyal destek almadıklarını belirtmişlerdir.

Ertan (2017) tez çalışmasında, zihinsel engelli çocuğu olan ebeveynlerde algılanan sosyal destek ve sosyal kaygı düzeylerinin arasındaki ilişkiyi belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırmaya İstanbul'da zihinsel engelli çocuğu olan 111 baba ve 149 anne

katılmıştır. Çalışmanın sonuçlarına göre zihinsel engelli çocukların anne ve babalarında algılanan sosyal destek ve sosyal kaygının olumsuz ilişkisinin bulunmuştur. Ayrıca algılanan sosyal desteğin, sosyal kaygı ve kaçınma davranışlarını azalttığı belirtilmiştir.

Gönültaş (2017) tez çalışmasında, zihinsel ve fiziksel engelli çocuğu olan anne ve babalarda, algıladıkları sosyal destek ve bakım verme yükü arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Katılımcılar İstanbul'da Sağlık Bakanlığı'na bağlı hastanelerden raporlanmış %40 ve daha fazla fiziksel veya zihinsel engeli olan 12 baba ve 89 annedir. Katılımcıların yaş ortalaması 47'dir. Araştırma sonuçlarına göre, fiziksel ya da zihinsel engelli çocuğu olan ebeveynlerin algıladıkları çok boyutlu sosyal destek düzeyi, çocuğun engelinin türüne, sadece engelli çocuğa sahip olunmasına ve eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılık gösterirken; medeni durum, cinsiyet ve sosyal güvenceye sahip olmaya göre bir farklılık göstermemiştir. Ayrıca çok boyutlu algılanan sosyal desteğin, ebeveynlerin bakım verme yükünü yordadığı belirtilmiştir.

Akın (2015) tezinde Isparta ilindeki 7 – 21 yaş arasında zihinsel engelli çocuğa sahip ebeveynlerin algıladıkları sosyal desteğin belirlenmesini amaçlamıştır. Bu doğrultuda nitel araştırma yöntemlerinden yarı yapılandırılmış görüşme kullanılarak 50 ebeveyn ile görüşülmüştür. Araştırma sonucunda elde edilen veriler incelendiğinde, zihinsel engelli çocuk sahibi olmanın ebeveynlerin sosyal hayatlarını, günlük faaliyetlerini, aile ilişkilerini etkilediği ve çevrelerinden yeterince sosyal destek alamadıkları görülmüştür.

Sungur-Bozdoğan (2011) çalışmasında, zihinsel engelli çocuğu olan ebeveynlerin sosyal destek algıları ve yalnızlık puanları arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmanın örneklemini, Erzurum ilinde zihinsel engelli çocuğu olan 335 ebeveynidir. Çalışmanın sonuçlarına göre, ebeveynlerin özel insan ve arkadaşlarından algıladıkları sosyal destek puanları ile yalnızlık puanları arasında anlamlı ilişki tespit edilmiştir.

Çan-Aslan (2010) tezinde zihinsel engelli çocuk sahibi olan ebeveynlerin sosyal destek algıları, psikolojik belirtileri ve stresle başa çıkma tarzları açısından karşılaştırılmasını amaçlamıştır. Çalışmanın örneklemini İstanbul'da bulunan özel eğitim kurumlarında eğitim gören ve birincil tanısı “eğitilebilir düzeyde zihinsel engelli” olan 7 ila 12 yaş arasındaki 105 çocuğun anne ve babası oluşturmuştur. Çalışmanın sonuçlarına göre anne ve babaların eğitim seviyeleri arttıkça arkadaş ve aile çevrelerinden

aldıkları sosyal desteğin arttığı görülmüştür. Ayrıca, babalar daha çok arkadaş desteğine başvururlarken, annelerin ise daha çok aile desteğine başvurdukları saptanmıştır.

Arman (2009) tezinde; zihinsel engelli çocuk sahibi olan ebeveynlerin algıladıkları sosyal destek düzeyleri, kaygı düzeyleri ve tükenmişlik düzeylerini incelemiştir. Çalışma zihinsel engelli çocuğu olan anne babalar arasından rastgele belirlenen 250 anne ve baba ile yapılmıştır. Araştırma sonucunda çocuğun zihinsel engellilik düzeyi arttıkça ailenin algıladığı sosyal destek düzeylerinin azaldığı belirlenmiştir. Ayrıca çocuğun cinsiyet, yaş ve öğrenim durumunun zihinsel engelli çocuğa sahip anne ve babaların algıladıkları sosyal destek düzeyini etkilemediği ve babaların sosyal destek algılarının annelerden daha yüksek olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

Gölmüş-Erhan (2005) çalışmasında, zihinsel engelli çocuk sahibi annelerin algıladıkları umutsuzluk ve karamsarlık düzeyinin, algıladıkları sosyal desteğin ve gelecek planlarının çocuk ve anne ile ilgili değişkenler açısından farklılaşma durumu ve annelerin algıladıkları sosyal desteğin, karamsarlık düzeylerinin ve geleceğe dair planlarının umutsuzluklarını yordama durumunu incelemiştir. Araştırmanın örneklemini, zihinsel engelli çocuk sahibi 425 annedir. Çalışmanın sonuçlarına göre, annelerin algıladığı sosyal destek, umutsuzluk ve karamsarlık düzeylerinin annelerin gelir ve eğitim düzeylerine göre farklılaştığı ancak yaşlarına göre farklılaşmadığı belirlenmiştir. Ayrıca annelerin algıladıkları sosyal destek, umutsuzluk ve karamsarlık düzeylerinin, çocuğun engel düzeyi ve özel eğitim alma süresine göre farklılaştığı ancak, çocuğun yaşı ve cinsiyetine göre farklılaşmadığı belirlenmiştir.

2.5.2.2 Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar

Halstead vd. (2017) araştırmasında, zihinsel ve gelişimsel engelli çocukların annelerinin psikolojik iyi oluşlarında algılanan sosyal destek, başa çıkma tarzları ve olumlu algılarının etkisi incelenmiştir. Çalışma zihinsel ve gelişimsel yetersizlikten etkilenmiş 4-18 yaş Aralığındaki 138 çocuğun anneleri ile yapılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, davranışsal ve duygusal problemleri olan çocukların ailelerinde sosyal destek oluşturmanın, annelerin psikolojik iyi oluşlarının artmasına neden olabileceği belirtilmektedir.

Cuzzocrea vd. (2016) çalışmasında, engelli çocukların ailelerinin ebeveyn stresi, baş etme stratejileri ve sosyal destek düzeylerini incelemişlerdir. Çalışmaya 20 ağır düzeyde otizmlı çocuk ebeveyni, 16 hafif otizmlı çocuk ebeveyni ve 24 down sendromlu çocuk ebeveyni alınmıştır. Daha sonra normal gelişim gösteren 40 çocuk ebeveyni de alınmıştır ve engelli çocukların ebeveynleri ile anne ve baba eğitim düzeyine göre eşleştirilmiştir. Sosyal destek algısının, araştırmadaki dört grupta ebeveyn stresi üzerinde farklı etkilere sahip olduğu görülmüştür. Özellikle down sendromlu çocukların ebeveynleri için aile desteğinin oldukça etkili olduğu, destek arttıkça stresin tüm yönlerinin azaldığı saptanmıştır. Otizmlı çocukların ebeveynleri için, alınan sosyal desteğin diğer gruplar kadar işlevsel olmadığı, özellikle hafif otizmlı olan çocukların ebeveynleri için olumsuz etkilerinin olduğu görülmüştür. Ayrıca hafif otizmlı grupta, tüm kaynaklardan alınan sosyal destek algısının çok düşük ve bu nedenle bu desteğe duyulan memnuniyetin de diğer gruplara nazaran daha düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Hsiao (2014) araştırmasında, down sendromlu çocukların ailelerinin demografik özellikleri, aile beklentileri ve sosyal desteğin aile işlevi ile ilişkisini konu edinmiştir. Çalışma, toplam 83 aileden 75 baba ve 80 anne ile yapılmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre, down sendromlu çocuklarının yaşı daha büyük olan anne ve babaların daha yüksek aile geliri, daha çok aile eğitilmiş olanaklarına ve gerekli sosyal desteğe sahip oldukları ancak; daha düşük beklentilere sahip oldukları saptanmıştır.

Hall (2012) araştırmasında, otizm spektrum bozukluğu olan 2-21 yaş arasındaki çocukların anne ve babalarından oluşan 10 baba ve 28 anne çalışılmış ve bu ebeveynlerin algıladıkları sosyal destek düzeyleri ve sorunlarla başa çıkma düzeyi arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre, ailelerin sosyal destek algılarının artmasının, başa çıkma düzeylerini de arttırdığı belirtilmiştir.

Ekas vd. (2010) araştırmasında, otizm spektrum bozukluğu olan çocukların annelerindeki iyimserlik, sosyal destek ve mutluluk incelenmiştir. Çalışma, 18 yaşından küçük en az bir çocuğu otizm spektrum bozukluğu tanısı almış 119 anne ile yürütülmüştür. Araştırma sonuçlarına göre, algılanan sosyal desteğin artmasının, annelere umut vererek ve geleceğe olumlu bakmalarını sağlayarak, onları olumsuz etkileri azaltma ve olumlu etkide bulunma konusunda teşvik ederek güçlendirdiği belirtilmiştir.

Bromley vd. (2004) çalışmasında, otizm spektrum bozukluğu olan çocukların ebeveynlerin sosyal destek, ruh sağlığı ve hizmetlerden memnuniyetlerinin psikolojik iyi oluşları üzerindeki etkisi incelenmiştir. Çalışmaya otizmlili çocuğu olan 68 anne katılmıştır. Araştırmanın bulgularına göre, annelerin yarısından fazlasının önemli psikolojik rahatsızlıklar yaşama potansiyelinin bulunduğu ve bu durumun çocuğunun davranış bozukluklarının fazlalığıyla ve aileden alınan sosyal desteğin düşük oluşu ile ilişkili olduğu belirtilmiştir.

White ve Hastings (2004) zihinsel engelli çocukların ebeveynlerinde sosyal desteği inceledikleri çalışmasında, orta düzeyde zihinsel engelli 33 çocuk ebeveynleri ile ebeveynlerin iyi oluşları, sosyal destek düzeyleri ve çocukların davranış özellikleri ile ilgili veriler toplanmıştır. Ebeveynlerin eş, aile ve arkadaşları gibi çevrelerinden aldıkları sosyal desteğin, onların iyi oluş düzeyleriyle oldukça güçlü bir ilişkiye sahip olduğu belirtilmiştir.

Boyd (2002) araştırmasında, zihinsel engelli gençlerin ebeveynlerinde sosyal ve profesyonel destek incelenmiştir. Çalışmada, otizmlili çocukların zorlayıcı özellik ve davranışları ile bu çocukların annelerinin sosyal destek arama eğilimleri arasında bir ilişki bulunduğu, sosyal destek alan annelerin çocuklarına duygusal olarak daha iyi ilişki kurdukları ve düşük sosyal destek seviyelerinin depresyon ve anksiyete artışına neden olabileceği belirtilmiştir. Ayrıca çalışmada otizmlili çocukların anneleri için çevreden aldıkları informal sosyal desteğin, formal destekten daha etkili bir stres tamponu olduğu belirtilmektedir.

2.6 Çocuğunu Kabul-Ret

Ebeveyn kabul-ret teorisi (Parental Acceptance – Rejection Theory, PART), anne babaların çocuklarını kabul etme ve reddetme davranışlarının nedenlerini, sonuçlarını, etkilerini ve ebeveyn kabul-reddinin çocuklar üzerindeki olası sonuçlarını inceleyen bir kuramdır (Rohner, 2004; Rohner, Khaleque ve Cournoyer, 2005).

Ebeveyn reddi olumsuz davranış ve duyguların yansıtılması ile görülür ve çocuğun ebeveyni tarafından reddedilişini algılaması 4 şekilde görülür:

1. Sıcaklık ve sevgi eksikliği,
2. Ebeveynlerin düşmanca ve saldırganca davranışlar,
3. Çocuğu ihmal etme ve onunla ilgilenmeme

4. Ayrışmamış reddetme, (doğrudan gözlemlenen reddetme davranışları olmasa bile, bunun hissettirilmesi olarak belirtilmektedir.) (Rohner, 2004).

Ebeveyn kabul-ret teorisine göre, çocukların reddedici davranışlara maruz kalması birçok olumsuz sonucu beraberinde getirebilmektedir. Çocuklukta ebeveyn reddi deneyimlerine göre, düşmanlık, saldırganlık ve bu davranışların yönetimi ile ilgili sorunlar, reddetme biçimine, sıklığına ve yoğunluğuna bağlı olarak bağımlı davranışlar, benlik saygısında bozulma, duygusal tepkisizlik, öz yeterliliğin bozulması, duygusal dengesizlik ve karamsarlık eğilimleri görülebilir (Khaleque & Rohner, 2002).

Ebeveyn Kabul – Ret Kuramı, kişilik alt teorisi, başa çıkma alt teorisi ve sosyo – kültürel sistemler alt teorisi olmak üzere üç alt teoriden oluşmaktadır (Rohner, 2004; Rohner, Khaleque ve Cournoyer, 2005).

Kişilik Alt Teorisi: Çocukluk ve yetişkinlikte algılanan ebeveyn kabulü-reddinin kişilik oluşumu, psikolojik ve özellikle de zihinsel sağlıkla ilgili sonuçlarını açıklamaya tahmin etmeye ve çalışır. Ayrıca farklı sosyo- kültürel sistemlerde, ırklarda ve etnik gruplarda, ebeveynleri tarafından reddedildiğini veya kabul edildiğini algıladıklarında aynı tepkileri mi vermektedir? Ve çocuklukta reddedilmenin etkileri yetişkinlik ve yaşlılığa ne ölçüde uzanıyor? Sorularının yanıtlarını arar.

Baş Çıkma Alt Teorisi: Bazı çocuklar ve yetişkinler reddetme deneyimiyle duygusal olarak diğerlerinden daha etkili bir şekilde başa çıkabilmektedirler. Başa çıkma alt teorisi de, reddedici davranışlara maruz kalan kişilerin pek çoğunun yaşadığı olumsuz psikolojik etkilere karşı bu kişilerin nasıl daha etkin baş edebildikleriyle ilgilenir.

Sosyo – Kültürel Sistemler Alt Teorisi: Bu alt teori, neden bazı ebeveynler sıcak ve sevgi dolu iken, bazıları soğuk, saldırgan veya ihmal edici – reddedici davranışlar göstermektedir? Sorusunun cevaplarını tahmin etmeye ve açıklamaya çalışır. Sosyokültürel sistemler alt-teorisi ayrıca bir toplumun genel özelliklerinin yanı sıra o toplumdaki bireylerin davranışları ve inançlarının (örneğin, insanların dini inançları ve sanatsal tercihleri) toplumdaki ebeveynlerin çocuklarını kabul-reddini etkileyip etkilemediği üzerinde durur.

2.6.1 Zihinsel Yetersizliği Olan ocuğa Sahip Ailelerde Kabul-Ret

Bireyin özel gereksinimli oluşundan kaynaklanan eksiklik ve güçlük, onu toplumun diğer bireylerinden farklı kılar. Bu farklılık özel gereksinimli bireyler için ayrımcılığa neden olabilmektedir. Özellikle ilk davranış kalıpları, temel alışkanlıklar, toplumsal hayata dair rol ve kurallar, sevgiler, mutluluklar aile içinde öğrenilmektedir. Bu nedenle özel gereksinimli olsun veya olmasın, her çocuğun içinde gelişeceği bir aileye ihtiyacı vardır. Çocuğun özel gereksinimli olduğu kesin olarak tanıldıktan sonra, aile bireylerinin çocuğu ve yetersizliğini kabul etmesi çok önemlidir (Barut, 2011).

Anne babalar, özel gereksinimli çocuğu kabul ettiğinde ve sıcak ilişkiler kurduğunda, çocuk tüm gelişim alanlarında olumlu bir şekilde etkilenir. Ayrıca anneler, babanın özel gereksinimli bir çocuğa sahip olmaya yönelik tepkilerinden de etkilenmektedir. ocuğunu kabul edemeyen aileler, çocukla olan iletişim kanallarını kapatıp, onu etkili bir iletişimden ve beraberindeki mutluluktan mahrum edebilmektedir (Zembat & Yıldız, 2010).

Özel gereksinimli çocukların gelişimlerinde ailenin önemi düşünüldüğünde, ebeveyn reddinin büyük sorunlara yol açabileceği anlaşılmaktadır. Yetersizlikten etkilenmiş çocukların duygusal ve fiziksel ihtiyaçlarının çoğunluğu anne tarafından karşılanmaktadır. Bu nedenle annelerin çocuğunu ve yetersizliği kabul etmesi oldukça önemlidir.

2.6.2 ocuğunu Kabul-Ret İle İlgili alışmalar

2.6.2.1 Yurt İçinde Yapılan alışmalar

Erdal (2019) tez çalışmasında, özel gereksinimli çocuk sahibi annelerin umutsuzluk düzeyleri, tanrı algıları ve çocuğunu kabul – ret düzeyleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma sonucunda, özel gereksinimli çocuğu olan annelerin umutsuzluk düzeyleri ve motivasyon kaybı yükseldikçe ebeveyn kabul – ret düzeylerinin de yükseldiği saptanmıştır. Ebeveyn kabul – ret düzeyi ile umutsuzluk alt boyutları arasındaki ilişki incelendiğinde ise ebeveyn kabul – ret düzeyi ile gelecekte beklenen arasında anlamlı bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca bu çalışma sonucunda, ebeveynlerin kabul ret ve tanrı algıları arasında da bir ilişki bulunamamıştır.

etin (2018) araştırmasında; Engelli çocuğu olan ailelerin çocuklarını kabul-reddi ile sosyal destek ilişkisini çeşitli değişkenler açısından incelenmiştir. Araştırma Bursa

ilinde engelli çocuğa sahip 115 ebeveynle yapılmıştır. Araştırma sonucunda ebeveynlerin engelli çocuklarını kabullenmeleri ile sosyal destek düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Ayrıca, ebeveynlerin meslek, eğitim durumu, çocuk sayısı, evlilik yılları ve cinsiyetlerinin engelli çocuklarını kabul ya da reddi üzerinde etkili olmadığı fakat yaş ve medeni durum gibi özelliklerin sosyal destek düzeyi ve çocuklarını kabul-red düzeylerini etkilediği saptanmıştır.

Birşan-Şengün (2018) tez çalışmasında; Gelişimsel yetersizliği olan çocukların annelerinin çocuklarını kabul ya da reddetme davranışları ve aile yaşam kalitesi algılarını incelemiştir. Araştırma sonuçları incelendiğinde, gelişimsel yetersizlikten etkilenmiş çocuk annelerinin, çocuklarını kabul ve red davranışları üzerinde çocuğun cinsiyetinin, yaşının ve annenin yaşının önemli bir etkisi olmadığı görölmüştür. Ayrıca sahip olunan çocuk sayısı ve ebeveyn kabul red ölçeğindeki toplam puanlar arasında anlamlı bir farklılık olduğu belirtilmiştir.

Muştu-Eren (2018) çalışmasında; Otizm ve/veya zihinsel engelli tanısı olan çocuğa sahip olan ebeveynlerin yaşam doyumları ve çocuğunu kabul – red düzeylerinin ilişkisi incelenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, ebeveynlerin yaşam doyumları ve düşmanlık, şefkat, ihmal ve red düzeyleri arasında negatif yönlü ilişki görölmüştür. Kadınların ihmal düzeylerinin erkeklerin ihmal düzeylerinden, erkeklerin ise kontrol düzeyinin kadınların kontrol düzeylerinden daha düşük olduğu görölmüştür. Ayrıca ebeveynlerin gelir ve eğitim düzeylerine göre çocuğunu kabul red düzeyinde farklılıklar olduğu saptanmıştır.

Rüstemova (2018) çalışmasında, engelli çocuk sahibi ebeveynlerin aile hayatları ve çocuklarını yetiştirme tutumları ile çocuğunu kabul-red düzeylerinin arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlamıştır. Çalışmanın katılımcıları, İstanbul'da 7-12 yaşları arasında zihinsel engelli çocuk sahibi 50 ebeveyn den oluşmaktadır. Araştırmanın sonuçlarına göre, ebeveynlerin zihinsel engelli çocuğunu kabul etme/ reddetme durumlarını yaş, cinsiyet, medeni durum, gelir düzeyi, zihinsel engelli çocuğunun cinsiyetinin etkilemediği ancak; çocuğunu kabul/red durumunu ebeveynlerin eğitim durumunun etkilediği belirtilmiştir. Çalışmanın sonuçlarına göre ebeveynlerin eğitim durumlarının yükseldikçe engelli çocuğunu reddetme davranışının arttığı saptanmıştır.

Uruncu-Emirdağı (2018) çalışmasında, özgül öğrenme güçlüğü olan çocuk sahibi anne ve babaların çocuklarını kabul red düzeyleri ile algıladıkları sosyal destek incelenmiştir. Çalışmaya Ankara ilinde özel eğitim kurumlarında eğitim gören ve özgül öğrenme güçlüğü tanısı olan 7-12 yaş aralığında çocuğa sahip 75 anne ve 75 baba olmak üzere 150 ebeveyn katılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, ebeveynlerin çocuğunu kabul – red düzeyleri ile algıladıkları sosyal destek düzeyleri arasında zayıf düzeyde pozitif yönlü ilişki saptanmıştır. Ayrıca ebeveynlerin kabul – red düzeyleri üzerinde, çocukla yaşanan sorun, öğrenim ve çocuğun öğretmenleriyle, kardeşleriyle ve arkadaşlarıyla olan iletişimlerini olumlu değerlendirip değerlendirmeme durumlarının bazı alt ve toplam puanlar üzerinde etkili olduğu saptanmıştır. Kardeş sayısı, cinsiyet, özel eğitim alma süresi, aile bireylerinin bireyselleştirilmiş eğitim planı(BEP) toplantılarına katılıp katılmama durumlarının etkili olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Tekin (2017) tezinde; otizmli çocuklara sahip babaların evlilik yaşam ve çocuğunu kabul red düzeyleri eğitim açısından incelenmiştir. Çalışma farklı illerde eğitim gören 0-18 yaş aralığındaki otizm spektrum bozukluğu olan çocuk sahibi 136 baba ile yapılmıştır. Araştırmaya katılan babaların yaşları, gelir durumları, evdeki engelli çocuk sayısının kabul red düzeyleri ile anlamlı bir ilişkisi bulunamamışken, meslek, medeni durum, eğitim düzeyi değişkenleri ile çocuğunu kabul red düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler saptanmıştır. Ayrıca otizmli çocuğun yaşı, cinsiyeti, çocuğun otizm derecesi, otizm tanısı süresinin babaların çocuğunu kabul – red düzeylerinde etkili olduğu sonucuna varılmıştır.

Efili (2016) çalışmasında, zihinsel engelli çocuğu olan babaların zihinsel engelli çocuklarını reddetme davranışlarını incelemiştir. Çalışmanın katılımcıları, Konya ilinde bir özel rehabilitasyon merkezinden eğitim alan zihinsel engelli 50 çocuğun babalarıdır. Araştırmanın sonuçlarına göre, babaların çocuklarını reddetme düzeyinin yüksek olduğu görülmüştür. Ayrıca, babaların düşük veya yüksek gelirli olmasının, reddetme davranışlarında anlamlı farklılık oluşturduğu belirtilmiştir. Bununla birlikte babaların eğitim düzeyleri ve yaşlarının reddetme davranışı üzerinde etkili olmadığı görülmüştür.

Eş (2013) araştırmasında, zihinsel engelli çocuğu olan annelerin umutsuzluk düzeyleri ve çocuklarını kabullenişlerinin incelenmiştir. Çalışma İstanbul ili Sancaktepe ilçesinde zihinsel engelli çocuğu olan 243 anne ile gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, zihinsel engelli çocuğa sahip annelerin çocuklarını kabul

etme/reddetme düzeylerinin çocuğun cinsiyeti, yaşı, ailenin gelir düzeyi ve ailedeki çocuk sayısına göre değişiklik göstermediği ancak; annenin eğitim durumu, yaşı ve çocuğun destek eğitimden faydalanma ve destek eğitimden duyulan memnuniyete göre değişiklik gösterdiği belirtilmiştir. Araştırmaya katılan annelerin yaşları ve eğitim düzeyleri arttıkça ve destek eğitimden faydalandıkça ve bu destek eğitimden memnun oldukça zihinsel engelli çocuklarını kabulleniş düzeylerinin arttığı görülmüştür.

Yamaç (2011) çalışmasında, zihinsel engelli çocuğu olan ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumları ve çocuklarını kabul-red düzeyleri incelenmiştir. Araştırmanın katılımcıları 7-12 yaş aralığında zihinsel engelli çocuğa sahip olan 129 baba ve 234 annedir. Araştırmanın bulgularına göre, ebeveynlerin zihinsel engelli çocuklarını kabullenişleri, ebeveynlerin cinsiyetleri, yaşları, eğitim seviyeleri ve gelir düzeylerine göre farklılaşmakta; çocuğun cinsiyetine göre farklılaşmamaktadır.

Yıldız (2009) çalışmasında, engelli çocuğu olan annelerin çocuklarını kabul-red davranışları ve umutsuzluk düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesini ve bunları yordayabilecek değişkenleri tespit etmeyi amaçlamıştır. Çalışmanın örneklemini, İstanbul'da okul öncesi dönem 49 otizmlili, 52 down sendromlu toplam 101 özel gereksinimli çocuk annesidir. Çalışmanın bulgularına göre, annelerin özel gereksinimli çocuğunu kabul-red algısı, çocuğun engel grubuna göre farklılaşmakta; çocuğun yaşı, cinsiyeti, ailenin gelir düzeyi, ailedeki çocuk sayısı, annenin eğitim durumu ve annenin yaşı değişkenlerine göre farklılaşmamaktadır. Ayrıca özel gereksinimli çocuğu olan annelerin toplam umutsuzluk ve toplam reddetme puanları arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunmuştur.

Dere (2009) çalışmasında, annelerin otizmlili çocuklarını kabul etmeleri ile otizmlili çocukların kardeşleri tarafından kabul edilmeleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmanın örneklemini İstanbul'da yaşayan otizmlili çocukların anneleri ve onların 8-16 yaş aralığındaki kardeşleri olmak üzere toplam 60 anne ve kardeştir. Araştırma bulgularına göre, annelerin otizmlili çocuğunu kabul-reddinin, annenin medeni durumuna, yaşına, öğrenim ve gelir durumuna göre farklılaşmadığı belirlenmiştir.

2.6.2.2 Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar

Gusrianti vd. (2018) araştırmasında, zihinsel engelli çocuğu olan ailelerde annelerin çocuklarını kabulünü etkileyen faktörler incelenmiştir. Çalışmada, ailede başka

zihinsel engellilik durumu oluşu, sosyal destek, ailenin gelir düzeyi, annelerin eğitim durumu ve yaşı ebeveynlerin zihinsel engelli çocuklarını kabul etmelerini etkileyebilecek faktörler olarak ele alınmıştır. Araştırmaya zihinsel engelli çocuğu olan 20 anne katılmıştır. Bulgulara göre, sosyal desteğin ebeveynlerin kabulünü önemli ölçüde pozitif yönlü etkilediği ancak, aile geliri, annelerin eğitim durumları ve yaşlarının önemli ölçüde etkilemediği sonucuna ulaşılmıştır.

Kostic vd. (2014) araştırmasında, algılanan ebeveyn kabul/reddi, sosyo-demografik aile özellikleri ve ergenlerde davranış bozukluğu arasındaki ilişki incelenmiştir. Çalışma Sırbistan'da yaşları 15-18 arasındaki 134 katılımcı ile gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, davranış problemi çok olan bireylerin, daha çok boşanmış ailelerden ya da büyük ailelerden geldiği, algıladıkları red düzeyinin normal olan bireylere göre daha fazla olduğu saptanmıştır.

Hussain vd. (2013) çalışmasında, kabul-red algısının psikolojik sorunu olan ve olmayan kişiler üzerindeki etkisi incelenmiştir. Araştırma Pakistan'da 48 kadın, 78 erkek toplam 148 kişi ile gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların, 79'u normal bireyler, 69'u tanılanmış psikolojik rahatsızlığı olan bireylerdir. Çalışma sonuçlarına incelendiğinde, psikolojik rahatsızlığı olan bireylerin algıladıkları red düzeylerinin normal bireylere göre daha yüksek çıktığı görülmektedir.

Dwairy (2010) araştırmasında, 9 farklı ülkede PARQ Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği uygulanmıştır. Çalışmanın sonuçlarına göre, ebeveyn kabul reddi ülkeler arasında farklılık göstermektedir. Ayrıca, babaların reddetme davranışının annelere göre daha fazla olduğu ve daha az kabul edici oldukları, eğitim seviyesinin ve sosyo- ekonomik düzeyin düşük olduğu ailelerde ebeveyn reddinin daha çok görüldüğü belirtilmiştir.

Hale vd. (2008) araştırmasında, ergenlerin saldırganlık, depresif belirtiler ve algılanan ebeveyn reddi düzeylerinin arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma için 940 ergenden 4 yıl süresince her yıl saldırgan davranışlar, depresif belirtiler ve algıladıkları ebeveyn reddini içeren veriler toplanmıştır. Araştırmanın bulgularına göre, ergenlerdeki depresif sendromların algıladıkları ebeveyn reddini etkilediği, algıladıkları ebeveyn reddinin de saldırganlık davranışlarını etkilediği belirtilmiştir. Ayrıca elde edilen sonuçların, kız ve erkek katılımcılarda benzer olduğu ve yaşları büyüdükçe belirtilen etkilerin hafiflediği belirlenmiştir.

Akse vd. (2004) araştırmasında, ergenlik dönemindeki çocukların depresyon ve saldırganlık ile algılanan anne baba kabul-reddi arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma Hollanda'da 13-17 yař arasındaki 1329 bireyle gerçekleştirilmiştir. Araştırma bulgularına göre, ebeveynleri tarafından reddedildiğini dūřünen bireylerin, saldırganlık ve depresyon düzeylerinin, ebeveynlerince kabul edildiğini dūřünen bireylere göre daha yüksek olduğu belirtilmiştir.

Khaleque ve Rohner (2002) araştırmasında, ebeveyn kabul – reddi üzerine dūnyada yapılmış 43 çalışmayı incelemişlerdir. Araştırma sonuçlarında, ebeveynlerin çocuklarını kabul-red davranışları ile çocuklarının psikolojik uyumları arasında anlamlı ilişki olduğu saptanmıştır ve sosyo-kūltürel özelliklerin bu ilişki üzerinde etkili olduğu belirtilmiştir.

BÖLÜM 3

3 YÖNTEM

3.1 Araştırmanın Modeli

Zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip annelerin evlilik uyumu, sosyal destek algısı ve çocuğunu kabul-ret düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesinin amaçlandığı bu araştırmanın modeli, ilişki tarama modeli olarak belirlenmiştir.

İlişki tarama modelleri, iki veya daha çok değişkenin arasında birlikte bir değişimin varlığı durumunu, varsa derecesini belirleme amacıyla gerçekleştirilen araştırma modelidir. Bu modelde, değişkenlere herhangi bir müdahalede bulunulmaz. İlişki çözümleme korelasyon türü ilişki ve karşılaştırma yolu ile elde edilen ilişki olmak üzere iki türlü gerçekleştirilebilir (Karasar, 2012). Bu araştırma korelasyon türü ilişki tarama modeli ile gerçekleştirilmiştir.

3.2 Araştırmanın Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu Hatay ilinde yer alan özel eğitim sınıfları, özel eğitim okulları ve özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde eğitim alan zihinsel yetersizlikten etkilenmiş 191 bireyin anneleridir.

Tablo 1: Demografik Özelliklere İlişkin Dağılımlar

n:191		n	%
Yaş:	30 ve altı	22	11.51
	31-40	91	47.64
	41 ve üstü	78	40.83
Eğitim Durumu:	Okuryazar Değil	17	8.90
	İlköğretim	88	46.07
	Lise	64	33.50
	Lisans ve Üstü	22	11.51
Çalışma Durumu:	Çalışıyor	45	23.56
	Çalışmıyor	146	76.43
Gelir Düzeyi	0-2500	100	52.35
	2501-4000	66	34.55
	4001 ve üstü	25	13.08
Çocuğun yaşı:	0-6	37	19.37
	7-11	138	72.25
	12 ve üstü	16	8.37
Çocuğun Cinsiyeti:	Erkek	110	57.59
	Kız	81	42.40

3.3 Veri Toplama Araçları

Araştırmada veriler, katılımcıların demografik özelliklerini belirlemek için hazırlanan Demografik Bilgi Formu, Evlilik Uyum Ölçeği (EUÖ), Yenilenmiş Anne-Baba Sosyal Destek Ölçeği (YASDÖ) Ebeveyn Kabul Red Ölçeği (EKRÖ) kullanılarak toplanmıştır.

3.3.1 Demografik Bilgi Formu

Araştırmada annelerin demografik özelliklerinin öğrenilmesi amacıyla yaş, eğitim durumu, çalışma durumu, ailenin gelir seviyesi, özel gereksinimli çocuğunun yaşı ve cinsiyeti gibi soruların bulunduğu bir demografik bilgi formu uygulanmıştır.

3.3.2 Evlilik Uyum Ölçeği(EUÖ)

Evlilik Uyum Ölçeği, Locke ve Wallace (1959) tarafından evliliğin niteliğinin ölçülmesi amacıyla geliştirilmiştir. Ölçeğin Türkçeye uyarlaması Tutarel-Kışlak (1999) tarafından gerçekleştirilmiştir.

Ölçek uyumu betimleyen toplam 15 maddeden oluşmaktadır. Genel bir uyum sorusu, farklı anlaşma alanlarını içeren 8 soru ve iletişimi ölçen 6 soru bulunmaktadır. Ölçekte alınabilecek puan aralığı 0-60'tır ve puan yükseldikçe uyum da yükselmektedir.

Değerlendirmede 43 puanın üstünde puan alan evlilikler uyumlu olarak nitelendirilirken, 43 puan altında olan puanlar evlilikte uyum problemlerine işaret etmektedir. Ölçeğin Cronbach Alpha değeri 0.85'tir. Ölçek eşlerden herhangi birine uygulanabilmektedir.

3.3.3 Yenilenmiş Anne Baba Sosyal Destek Ölçeği(YASDÖ)

Yenilenmiş Anne-Baba Sosyal Destek Ölçeği, Sema Kaner (2010) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek aynı maddeleri içeren Algılanan Sosyal Destek Düzeyi(ASDD) ve Algılanan Sosyal Destekten Memnuniyet Düzeyi(ASDMD) bileşenlerinden oluşmaktadır. ASDD, farklı destekleri verecek birilerinin ne düzeyde var olduğunu değerlendirmektedir. Bu çalışmada YASDÖ-ASDD kullanılmıştır. ASDMD, ASDD' de yer alan her bir maddedeki desteklerden ne derecede memnun olunduğunu, yani sosyal desteğin niteliksel boyutunu değerlendirmektedir.

Ölçek sosyal birliktelik desteği, bilgi desteği, duygusal destek ve bakım desteğini içeren dört faktör ve 28 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin Cronbach Alfa katsayıları YASDÖ-ASDD için 0.83-0.95, YASDÖ-ASDMD için 0.85-0.96 arasındadır. YASDÖ-ASDD, anne babaların ne tür desteklere ne derecede sahip olduklarını belirlemektedir. Her zaman var (4 puan), bazen var (3 puan), nadiren var (2 puan) ve hiç yok (1 puan) şeklinde puanlanmaktadır. Alınan puan yükselmesi destek türünün ne derecede var olduğuna işaret etmektedir.

3.3.4 Ebeveyn Kabul - Ret Ölçeği (EKRÖ-Kısa Form)

Ebeveyn Kabul - Ret Ölçeği (EKRÖ), Rohner tarafından geliştirilmiştir. Çocuk formu, yetişkin formu ve Ebeveyn formu olmak üzere üç farklı formu mevcuttur. Uygulama yapılan ebeveyn veya çocukların ebeveyn kabul ret algılarının ölçülmesi amacıyla geliştirilmiştir.

Ebeveyn Kabul – Ret Ölçeği 60 maddeden oluşmaktadır. Ölçek Sıcaklık/Sevgi, Düşmanlık, Kayıtsızlık/İhmal, Ayrışmamış Reddetme olmak üzere 4 faktörlü bir yapıdadır. Ebeveyn Kabul – Ret Ölçeği Kısa Form (EKRÖ-Kısa Form) ise aynı ölçekten seçilmiş 24 maddeden oluşmaktadır ve her ikisi de aynı faktörlere sahiptir.

Ebeveyn Kabul – Ret Ölçeği Kısa Form 24 maddeden oluşmaktadır. Ölçek “Hemen Hemen Her Zaman Doğru”, “Bazen Doğru”, “Nadiren Doğru”, “Hiçbir Zaman Doğru Değil” şeklinde dördümlü likert tipinde bir ölçektir. Sıcaklık/sevgi alt boyutunda yer alan maddeler ve kayıtsızlık/ihmal alt boyutunda yer alan bir madde ters puanlanarak toplanır ve ölçekten alınan toplam puan reddetme düzeyine işaret eder.

3.4 Verilerin Toplanması

Katılımcılarla okullarda ve rehabilitasyon merkezlerinde görüşülerek yapılacak çalışmanın amacı, konusu ve uygulanacak ölçekler açıklanmıştır. Ölçeklerde ve demografik bilgi formunda kişisel bilgiler istenmediği ve ölçekler haricinde paylaşılan bilgilerin tamamen gizli tutulacağı ile ilgili bilgilendirme yapılmıştır. Araştırmada sağlıklı sonuçlar elde edilmesi için ölçeklerde yer alan tüm sorulara içtenlikle cevap verilmesi gerektiği açıklanmıştır. Katılımcılar ölçekleri cevaplandırma konusunda istekli davranmışlardır. Anlaşılmayan sorular olması durumunda gerekli açıklama yapılmıştır.

3.5 Verilerin Analizi

Araştırma sonucunda elde edilen verilerin analizi, IBM SPSS Statistics 22.0 veri analiz programı kullanılarak yapılmıştır.

Bağımsız iki grup arasındaki niceliksel verilerin karşılaştırılması için t-testi, bağımsız ikiden fazla grup arasındaki niceliksel verilerin karşılaştırılmasında tek yönlü (one way) Anova testi kullanılmıştır. Anova testi sonrasında tespit edilen farklılıkların kaynağını belirlemek için tukey testi kullanılmıştır.

BÖLÜM 4

4 BULGULAR

Bu bölümde zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip annelerin demografik bilgileri ve Evlilik Uyum Ölçeği, Yenilenmiş Anne Baba Sosyal Destek Ölçeği ve Çocuğunu Kabul-Ret Ölçeklerinden aldıkları puanlara yönelik bulgular yer almaktadır.

Araştırmanın birinci alt amacı olan zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip annelerin evlilik uyumları ve algıladıkları sosyal destek düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olup olmamasına ilişkin bulgular Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Evlilik uyumu ve Sosyal Destek Algısı Arasındaki İlişkiye Yönelik Korelasyon Analizi Sonuçları

	Evlilik Uyumu	Sosyal Birliktelik Desteği	Bilgi Desteği	Duygusal Destek	Bakım Desteği	Sosyal Destek Toplam
Evlilik Uyumu	1	,582**	,350**	,572**	,483**	,574**
Sosyal Birliktelik Desteği		1	,626**	,909**	,771**	,958**
Bilgi Desteği			1	,644**	,550**	,774**
Duygusal Destek				1	,749**	,951**
Bakım Desteği					1	,840**
Sosyal Destek Toplam						1

** 0,01 düzeyinde anlamlı ilişki

Tablo 2 incelendiğinde, yapılan korelasyon analizi sonuçlarına göre evlilik uyumu toplam puanı ile sosyal destek algısı toplam puanı arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür (,574). Bu bulgu, zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip annelerin sosyal destek algıları arttıkça evlilik uyumlarının da arttığını göstermektedir.

Evlilik uyumu ile sosyal destek algısının alt boyutları olan sosyal birliktelik desteği (,582), bilgi desteği (,350), duygusal destek (,572) ve bakım desteği (,483) arasında da pozitif yönlü anlamlı ilişkiler bulunmaktadır.

Araştırmanın ikinci alt amacı olan evlilik uyumu ve çocuğunu kabul ret düzeyleri arasındaki ilişkiye dair bulgular tablo 3’te gösterilmiştir.

Tablo 3: Evlilik uyumu ve çocuğunu kabul-ret düzeyleri arasındaki ilişkiye yönelik korelasyon analizi sonuçları

	Evlilik Uyumu	Sıcaklık/Sevgi	Düşmanlık/Saldırganlık	Kayıtsızlık/İhmal	Ayrılmamış Reddetme	Toplam Reddetme
Evlilik Uyumu	1	-,253**	-,404**	-,287**	-,225**	-,340**
Sıcaklık/Sevgi		1	,628**	,658**	,564**	,865**
Düşmanlık/Saldırganlık			1	,690**	,721**	,871**
Kayıtsızlık/İhmal				1	,719**	,880**
Ayrılmamış Reddetme					1	,831**
Toplam Reddetme						1

** 0,01 düzeyinde anlamlı ilişki

Tablo 3 incelendiğinde yapılan korelasyon analizi sonucunda evlilik uyumu ölçeğinden alınan toplam puan ve çocuğunu reddetme düzeyine ilişkin puanlar görülmektedir. Evlilik uyumu ve çocuğunu kabul-ret ölçeklerinden alınan toplam puanlar arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur (-,340). Bu iki değişken arasındaki negatif yönlü anlamlı ilişki, önemli bir araştırma bulgusu olarak değerlendirilmektedir. Bu bulgu, zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip annelerin evlilik uyumları arttıkça çocuğunu reddetme düzeylerinin azaldığını göstermektedir.

Ayrıca evlilik uyumu ölçeği toplam puanı ile çocuğunu kabul-ret ölçeğinin alt boyutları olan sıcaklık/sevgi (-,253), düşmanlık/saldırganlık (-,404), İhmal (-,287) ve ayrılmamış reddetme (-,225) puanları arasında da negatif yönlü anlamlı ilişki bulunmuştur.

Araştırmanın üçüncü alt amacı olan sosyal destek algısı ve çocuğunu kabul-ret düzeyleri arasındaki ilişkiye dair korelasyon analizi sonuçları tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4: Sosyal destek algısı ve çocuğunu kabul-ret düzeyi arasındaki ilişkiye yönelik korelasyon analizi sonuçları

	Sosyal Birliktelik Desteği	Bilgi Desteği	Duygusal Destek	Bakım Desteği	Sosyal Destek Toplam	Sıcaklık/Sevgi	Düşmanlık/Saldırganlık	Kayıtsızlık/İhmal	Ayrışmış Reddetme	Toplam Reddetme
Sosyal Birliktelik Desteği	1	,626**	,909**	,771**	,958**	-,179*	-,335**	-,276**	-,171*	-,278**
Bilgi Desteği		1	,644**	,550**	,774**	-,136	-,141	-,168*	-,111	-,163*
Duygusal Destek			1	,749**	,951**	-,230**	-,345**	-,322**	-,201**	-,320**
Bakım Desteği				1	,840**	-,164*	-,359**	-,241**	-,199**	-,275**
Sosyal Destek Toplam					1	-,203**	-,336**	-,291**	-,191**	-,295**
Sıcaklık/Sevgi						1	,628**	,658**	,564**	,865**
Düşmanlık/Saldırganlık							1	,690**	,721**	,871**
Kayıtsızlık/İhmal								1	,719**	,880**
Ayrışmış Reddetme									1	,831**
Toplam Reddetme										1

** 0,01 düzeyinde anlamlı ilişki

*0,05 düzeyinde anlamlı ilişki

Tablo 4 incelendiğinde yapılan korelasyon analizi sonucunda, sosyal destek algısı toplam puanı ile çocuğunu reddetme toplam puanı arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur (-,295). Bu iki değişken arasındaki negatif yönlü bulunan bu ilişkiye göre, katılımcıların sosyal destek algıları arttıkça çocuğunu reddetme düzeylerinin azaldığı görülmektedir.

Sosyal destek algısı ve çocuğunu kabul-ret ölçeklerinin alt boyutları arasındaki ilişkiler incelendiğinde sosyal birliktelik desteği ve sıcaklık/sevgi alt boyutları arasında negatif yönlü 0.05 düzeyinde anlamlı ilişki bulunmuştur (-,179). Sosyal birliktelik desteği ve düşmanlık/sadırganlık alt boyutu arasında 0.01 düzeyinde negatif yönlü anlamlı ilişki bulunmuştur (-,335). Sosyal birliktelik desteği ve ihmal alt boyutları arasında negatif yönlü anlamlı ilişki bulunmuştur (-,276). Sosyal birliktelik desteği ve ayrışmamış reddetme alt boyutları arasında 0.05 düzeyinde negatif yönlü anlamlı ilişki bulunmuştur (-,171). Bilgi desteği alt boyutu ile sıcaklık/sevgi, düşmanlık/sadırganlık ve ayrışmamış reddetme alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Ancak bilgi desteği ve ihmal alt boyutları arasında 0.05 düzeyinde anlamlı negatif yönlü ilişki bulunmuştur (-,168). Duygusal destek alt boyutu ile sıcaklık/sevgi alt boyutları arasında negatif yönlü anlamlı ilişki bulunmuştur (-,230). Duygusal destek ile düşmanlık/sadırganlık alt boyutları arasında negatif yönlü anlamlı ilişki bulunmuştur (-,345). Duygusal destek alt boyutu ve ihmal alt boyutu arasında negatif yönlü anlamlı ilişki bulunmuştur (-,322). Duygusal destek ve ayrışmamış reddetme arasında negatif yönlü anlamlı ilişki bulunmuştur (-,201). Bakım desteği ile sıcaklık/sevgi alt boyutları arasında 0.05 düzeyinde negatif yönlü anlamlı ilişki bulunmuştur (-,164). Bakım desteği ve düşmanlık/sadırganlık alt boyutları arasında 0.01 düzeyinde negatif yönlü anlamlı ilişki bulunmuştur (-,359). Bakım desteği ile ihmal alt boyutları arasında negatif yönlü anlamlı ilişki bulunmuştur (-,241). Bakım desteği ile ayrışmamış reddetme alt boyutları arasında da negatif yönlü anlamlı ilişki bulunmuştur (-,199).

Araştırmanın dördüncü alt amacı olan zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip annelerin evlilik uyumları, sosyal destek algıları ve çocuğunu kabul-ret düzeyleri arasındaki ilişkiye dair korelasyon analizi sonuçları tablo 5'te yer almaktadır.

Tablo 5: Evlilik uyumu, sosyal destek algısı ve çocuğunu kabul-ret düzeyleri arasındaki ilişkiye dair korelasyon analizi sonuçları

	Evlilik Uyumu	Sosyal Birlikte Desteği	Bilgi Desteği	Duygusal Destek	Bakım Desteği	Sosyal Destek Toplam	Sıcaklık /Sevgi	Düşmanlık/Saldırganlık	Kayıtsızlık/İhmal	Ayrışmış Reddetme	Toplam Reddetme
Evlilik Uyumu	1	,582**	,350**	,572**	,483**	,574**	-,253**	-,404**	-,287**	-,225**	-,340**
Sosyal Birlikte Desteği		1	,626**	,909**	,771**	,958**	-,179*	-,335**	-,276**	-,171*	-,278**
Bilgi Desteği			1	,644**	,550**	,774**	-,136	-,141	-,168*	-,111	-,163*
Duygusal Destek				1	,749**	,951**	-,230**	-,345**	-,322**	-,201**	-,320**
Bakım Desteği					1	,840**	-,164*	-,359**	-,241**	-,199**	-,275**
Sosyal Destek Toplam						1	-,203**	-,336**	-,291**	-,191**	-,295**
Sıcaklık /Sevgi							1	,628**	,658**	,564**	,865**
Düşmanlık/Saldırganlık								1	,690**	,721**	,871**
Kayıtsızlık/İhmal									1	,719**	,880**
Ayrışmış Reddetme										1	,831**
Toplam Reddetme											1

** 0,01 düzeyinde anlamlı ilişki *0,05 düzeyinde anlamlı ilişki

Tablo 5'te yer alan evlilik uyumu, sosyal destek algısı ve çocuğunu kabul-ret düzeyleri arasındaki ilişkiye dair korelasyon analizi sonuçları incelendiğinde, ölçeklerden alınan toplam puanlar arasında anlamlı ilişkiler bulunduğu görülmektedir. Evlilik uyumu ölçeğinden alınan toplam puan ile sosyal destek algısı toplam puanı arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmaktadır (,574). Buna göre, katılımcıların evlilik uyumları arttıkça sosyal destek algısının da artış gösterdiği sonucuna ulaşılabilir. Evlilik uyumu toplam puanı ile çocuğunu kabul-ret ölçeğinden alınan toplam reddetme puanı arasında ise negatif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir (-,340). Buna göre, katılımcıların evlilik uyumları arttıkça çocuklarına karşı gösterdikleri reddetme davranışlarının azaldığı

görülmektedir. Sosyal destek algısı ve çocuğunu kabul-ret ölçeğinden alınan toplam reddetme puanı arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Buna göre, katılımcıların algıladıkları sosyal destek düzeyleri arttıkça, çocuklarını reddetme düzeylerinin azaldığı söylenebilir.

Araştırmanın beşinci alt amacında zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip annelerin evlilik uyumları, sosyal destek algıları ve çocuğunu kabul-ret düzeylerinin, ailelerin çeşitli sosyo-demografik özelliklerine göre anlamlı düzeyde farklılık gösterme ya da göstermeme durumlarının incelenmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda annelere uygulanan demografik bilgi formundan elde edilen verilerle annelerin çalışma durumları, yaşları, eğitim durumları, ailenin gelir düzeyi, özel eğitim alan çocuğun yaşı ve cinsiyeti değişkenleri ile annelerin evlilik uyumu, sosyal destek algısı ve çocuğunu kabul-ret düzeyleri arasındaki ilişkiyi tespit etmek amacıyla yapılan analizler aşağıda verilmiştir.

Annelerin çalışma durumları ile evlilik uyumları arasındaki ilişkiye dair t-testi sonuçları tablo 6’da verilmiştir.

Tablo 6: Zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip annelerin evlilik uyumlarının annelerin çalışma durumlarına göre farklılık gösterip göstermediğine dair yapılan bağımsız örneklem t-testi sonuçları

	Çalışma Durumu	N	Ort.	Std. S.	t	Sd	P
Evlilik Uyumu	Çalışıyor	45	39,98	9,375	-,021	189	,983
	Çalışmıyor	146	40,01	10,268			

Tablo 6 incelendiğinde zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip annelerin evlilik uyumlarının annelerin çalışma durumlarına göre farklılık gösterip göstermediğine dair yapılan örneklem t-testi sonuçlarına göre, annelerin çalışıyor veya çalışmıyor oluşlarına göre evlilik uyumu ölçeğinden aldıkları toplam puanlarının anlamlı düzeyde farklılık göstermediği görülmüştür ($p>0,05$).

Annelerin çalışma durumları ile sosyal destek algıları arasındaki ilişkiye dair t-testi sonuçları tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7: Zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip annelerin sosyal destek algılarının annelerin çalışma durumlarına göre farklılık gösterip göstermediğine dair yapılan bağımsız örneklem t-testi sonuçları

	Çalışma Durumu	N	Ort.	Std. S.	t	Sd	P
Sosyal Birliktelik Desteği	Çalışıyor	45	27,73	8,004	-,221	189	,825
	Çalışmıyor	146	28,02	7,484			
Bilgi Desteği	Çalışıyor	45	18,82	3,576	,100	189	,920
	Çalışmıyor	146	18,75	4,652			
Duygusal Destek	Çalışıyor	45	24,04	6,274	-,161	189	,872
	Çalışmıyor	146	24,21	6,043			
Bakım Desteği	Çalışıyor	45	11,44	3,533	,211	189	,833
	Çalışmıyor	146	11,32	3,371			
Sosyal Destek Toplam	Çalışıyor	45	82,04	19,613	-,078	189	,938
	Çalışmıyor	146	82,30	19,299			

Tablo 7 incelendiğinde, yapılan t – testi sonuçlarına göre, sosyal destek algısının sosyal birliktelik, bilgi desteği, duygusal destek ve bakım desteği alt boyutlarından aldıkları puanlar ve ölçekten alınan toplam puanın annelerin çalışma durumlarına göre anlamlı düzeyde farklılık göstermediği görülmüştür ($p>0,05$).

Annelerin çalışma durumları ile sosyal destek algıları arasındaki ilişkiye dair t-testi sonuçları tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8: Zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip annelerin çocuğunu kabul-ret düzeylerinin annelerin çalışma durumlarına göre farklılık gösterip göstermediğine dair yapılan bağımsız örneklem t-testi sonuçları

	Çalışma Durumu	N	Ort.	Std. S.	t	Sd	P
Sıcaklık/Sevgi	Çalışıyor	45	12,07	5,024	-,967	189	,335
	Çalışmıyor	146	12,92	5,201			
Düşmanlık/Saldırganlık	Çalışıyor	45	9,62	3,719	-,720	189	,472
	Çalışmıyor	146	10,10	3,972			
Kayıtsızlık/ İhmal	Çalışıyor	45	9,93	3,480	,045	189	,964
	Çalışmıyor	146	9,90	3,920			
Ayrışmamış Reddetme	Çalışıyor	45	5,96	2,522	-,616	189	,538
	Çalışmıyor	146	6,25	2,840			
Toplam Reddetme	Çalışıyor	45	37,58	12,300	-,690	189	,491
	Çalışmıyor	146	39,17	13,891			

Tablo 8 incelendiğinde, yapılan t – testi sonuçlarına göre, annelerin çocuğunu kabul-ret ölçeğinin sıcaklık/sevgi, kayıtsızlık/ihmal, düşmanlık/saldırganlık ve ayrışmamış reddetme alt boyutlarından aldıkları puanlar ve ölçekten alınan toplam puanın annelerin çalışma durumlarına göre anlamlı düzeyde farklılık göstermediği görülmüştür ($p>0,05$).

Özel gereksinimli çocuğun cinsiyeti ile annelerin evlilik uyumları arasındaki ilişkiye dair t – testi sonuçları tablo 9’da verilmiştir.

Tablo 9: Zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip annelerin evlilik uyumlarının çocuğunun cinsiyetine göre farklılık gösterip göstermediğine dair yapılan bağımsız örneklem t-testi sonuçları

	Çocuk Cinsiyeti	N	Ort.	Std. S.	t	Sd	P
Evlilik Uyum	Erkek	110	39,92	10,906	-,139	189	,889
	Kız	81	40,12	8,795			

Tablo 9 incelendiğinde, Zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip annelerin evlilik uyumlarının çocuğunun cinsiyetine göre farklılık gösterip göstermediğine dair yapılan örneklem t-testi sonuçlarına göre, çocuğun cinsiyetine göre evlilik uyumu ölçeğinden aldıkları toplam puanlarının anlamlı düzeyde farklılık göstermediği görülmüştür ($p>0,05$).

Annelerin sosyal destek algıları ile çocuğun cinsiyeti arasındaki ilişkiye dair t-testi sonuçları tablo 10’da verilmiştir.

Tablo 10: Zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip annelerin sosyal destek algılarının çocuğun cinsiyetine göre farklılık gösterip göstermediğine dair yapılan örneklem t-testi sonuçları

	Çocuk Cinsiyeti	N	Ort.	Std. S.	t	Sd	P
Sosyal Birliktelik Desteği	Erkek	110	27,83	7,671	-,266	189	,791
	Kız	81	28,12	7,521			
Bilgi Desteği	Erkek	110	18,50	4,447	-,965	189	,336
	Kız	81	19,12	4,369			
Duygusal Destek	Erkek	110	24,00	6,238	-,457	189	,648
	Kız	81	24,41	5,892			
Bakım Desteği	Erkek	110	10,94	3,543	-1,978	189	,049
	Kız	81	11,91	3,131			
Sosyal Destek Toplam	Erkek	110	81,26	19,905	-,814	189	,417
	Kız	81	83,57	18,540			

Tablo 10 incelendiğinde, yapılan t – testi sonuçlarına göre, annelerin sosyal birliktelik desteği, bilgi desteği ve duygusal destek puanlarının ve ölçekten alınan toplam puanın çocuğun cinsiyetine göre anlamlı farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır ($p>0,05$). Ancak, annelerin bakım desteği puanları çocuğun cinsiyetine göre anlamlı farklılık göstermiştir ($p<0,05$).

Annelerin çocuğunu kabul-ret düzeyleri ve çocuğun cinsiyeti arasındaki ilişkiye dair t – testi sonuçları tablo 11’de verilmiştir.

Tablo 11: Zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip annelerin çocuğunu kabul-ret düzeylerinin çocuğun cinsiyetine göre farklılık gösterip göstermediğine dair yapılan örneklem t-testi sonuçları

	Çocuk Cinsiyeti	N	Ort.	Std. S.	t	Sd	P
Sıcaklık/ Sevgi	Erkek	110	12,99	5,168	,853	189	,394
	Kız	81	12,35	5,158			
Düşmanlık/ Saldırganlık	Erkek	110	10,11	3,959	,492	189	,624
	Kız	81	9,83	3,859			
Kayıtsızlık/ İhmal	Erkek	110	9,98	3,982	,298	189	,766
	Kız	81	9,81	3,592			
Ayrışmamış Reddetme	Erkek	110	6,23	2,818	,286	189	,775
	Kız	81	6,11	2,706			
Toplam Reddetme	Erkek	110	39,31	14,272	,610	189	,542
	Kız	81	38,10	12,476			

Tablo 11 incelendiğinde, yapılan t – testi sonuçlarına göre, annelerin çocuğunu kabul-ret ölçeğinin sıcaklık/sevgi, kayıtsızlık/ihmal, düşmanlık/saldırganlık ve ayrılmamış reddetme alt boyutlarından aldıkları puanlar ve ölçekten alınan toplam puanın çocuğun cinsiyetine göre anlamlı düzeyde farklılık göstermediği görülmüştür ($p>0,05$).

Annelerin yaşı ile evlilik uyumları arasındaki ilişkiye dair tek yönlü varyans analizi sonuçları tablo 12’de verilmiştir.

Tablo 12: Zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip annelerin evlilik uyumlarının annelerin yaşlarına göre farklılık gösterip göstermediğine dair yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçları

Annelerin Yaşı	N	Ort	Std. S.	Grup	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P	Fark Tukey
30 ve altı	22	42,09	10,374	Gruplar Arası	108,195	2	54,097	,534	,587	-
Evlilik Uyumu	31-40	91	39,75	9,874	Grup İçi	19046,800	188	101,313		
41 ve üstü	78	39,72	10,200	Toplam	19154,995	190				

Tablo 12 incelendiğinde, yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçlarına göre, evlilik uyumları için anlamlı bir farklılık bulunamamıştır ($p>0,05$).

Annelerin yaşı ile sosyal destek algıları arasındaki ilişkiye dair tek yönlü varyans analizi sonuçları tablo 13’de verilmiştir.

Tablo 13: Zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip annelerin sosyal destek algılarının annelerin yaşlarına göre farklılık gösterip göstermediğine dair yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçları

	Annenin Yaşı	N	Ort	Std. S.	Grup	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P	Fark Tukey
Bilgi Desteği	30 ve altı	22	20,59	3,459	Gruplar Arası	117,470	2	58,735	3,082	,048	30 ve altı > 41 ve üst
	31-40	91	18,95	4,288	Grup İçi	3582,928	188	19,058			
	41 ve üst	78	18,04	4,667	Toplam	3700,398	190				
Duygusal Destek	30 ve altı	22	26,73	5,293	Gruplar Arası	168,761	2	84,380	2,313	,102	-
	31-40	91	24,02	6,410	Grup İçi	6858,538	188	36,482			
	41 ve üst	78	23,63	5,780	Toplam	7027,298	190				
Bakım Desteği	30 ve altı	22	11,86	3,385	Gruplar Arası	8,994	2	4,497	,386	,680	-
	31-40	91	11,40	3,537	Grup İçi	2188,503	188	11,641			
	41 ve üst	78	11,15	3,268	Toplam	2197,497	190				
Sosyal Destek Toplam	30 ve altı	22	89,86	16,836	Gruplar Arası	1689,503	2	844,751	2,294	,104	-
	31-40	91	82,36	20,053	Grup İçi	69241,419	188	368,305			
	41 ve üst	78	79,95	18,760	Toplam	70930,921	190				
Sosyal Birliktelik Desteği	30 ve altı	22	30,68	6,636	Gruplar Arası	217,085	2	108,543	1,903	,152	-
	31-40	91	28,00	7,807	Grup İçi	10725,491	188	57,050			
	41 ve üst	78	27,13	7,486	Toplam	10942,576	190				

Tablo 13 incelendiğinde, yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçlarına göre, sosyal desteğin duygusal destek, bakım desteği, sosyal birliktelik desteği ve sosyal destek algısı toplam puanları için anlamlı bir farklılık bulunamamıştır ($p>0,05$). Zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip annelerin duygusal destek, bakım desteği, sosyal birliktelik desteği ve sosyal destek algısı toplam puanları annelerin yaşlarına göre farklılık göstermemektedir. Ancak, bilgi desteği boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p<0,05$). Farklılık kaynağını belirlemek amacıyla yapılan tukey testine bakıldığında, 30 yaş ve altı annelerin sosyal destek algısının bilgi desteği boyutundan aldıkları puan 41 yaş ve üstü annelerden daha fazla olduğu görülmüştür.

Annelerin yaşı ile çocuğunu kabul-ret düzeyleri arasındaki ilişkiye dair tek yönlü varyans analizi sonuçları tablo 14’te verilmiştir.

Tablo 14: Zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip annelerin çocuğunu kabul-ret düzeylerinin annelerin yaşlarına göre farklılık gösterip göstermediğine dair yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçları

	Annelerin Yaşı	N	Ort	Std. S.	Grup	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P	Fark Tukey
Sıcaklık/Sevgi	30 ve alt	22	11,18	4,605	Gruplar Arası	129,240	2	64,620	2,464	,088	-
	31-40	91	12,32	5,026	Grup İçi	4929,493	188	26,221			
	41 ve üst	78	13,62	5,358	Toplam	5058,733	190				
Düşmanlık/Saldırganlık	30 ve alt	22	8,23	2,877	Gruplar Arası	127,429	2	63,714	4,314		
	31-40	91	9,71	3,661	Grup İçi	2776,550	188	14,769		,015	30 ve alt > 41 ve üst
	41 ve üst	78	10,81	4,258	Toplam	2903,979	190				
Kayıtsızlık/İhmal	30 ve alt	22	7,64	2,105	Gruplar Arası	128,997	2	64,498	4,606	,011	
	31-40	91	10,16	3,925	Grup İçi	2632,490	188	14,003			30 ve alt < 31-40 ve 41 ve üst
	41 ve üst	78	10,26	3,869	Toplam	2761,487	190				
Ayrışmamış Reddetme	30 ve alt	22	4,91	1,477	Gruplar Arası	44,857	2	22,428	2,997	,052	-
	31-40	91	6,19	2,890	Grup İçi	1407,091	188	7,485			
	41 ve üst	78	6,53	2,813	Toplam	1451,948	190				
Toplam Reddetme	30 ve alt	22	31,95	9,276	Gruplar Arası	1497,826	2	748,913	4,238	,016	
	31-40	91	38,38	13,348	Grup İçi	33225,211	188	176,730			30 ve alt < 41 ve üst
	41 ve üst	78	41,21	14,134	Toplam	34723,037	190				

Tablo 14 incelendiğinde, yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçlarına göre annelerin yaşının, çocuğunu kabul-reddin ayrışmamış reddetme ve sıcaklık/sevgi boyutları için anlamlı bir farklılık bulunamamıştır ($p>0,05$). Düşmanlık/saldırganlık boyutu annelerin yaşına göre anlamlı farklılık göstermektedir ($p<0,05$). Farkın kaynağını belirlemek amacıyla yapılan tukey testine bakıldığında, 30 yaş ve altı annelerin düşmanlık/saldırganlık boyutundan aldıkları puan 41 yaş ve üstü annelerden daha fazla olduğu görülmüştür. Kayıtsızlık/ihmal boyutu annelerin yaşına göre anlamlı farklılık göstermektedir ($p<0,05$). Farkın kaynağını belirlemek amacıyla yapılan tukey testine bakıldığında, 30 yaş ve altı annelerin kayıtsızlık/ihmal boyutundan aldıkları puanın 31-

40 yaş arası ve 41 yaş ve üstü annelerden daha düşük olduğu görülmüştür. Son olarak reddetme toplam puanına bakıldığında, annelerin yaşına göre anlamlı farklılık bulunmuştur ($p<0,05$). Farkın kaynağını belirlemek amacıyla yapılan tukey testine bakıldığında, 30 yaş ve altındaki annelerin toplam reddetme puanlarının, 41 yaş ve üstündeki annelerden daha düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Annelerin eğitim durumu ile evlilik uyumları arasındaki ilişkiye dair tek yönlü varyans analizi sonuçları tablo 15’te verilmiştir.

Tablo 15: Zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip annelerin evlilik uyumlarının annelerin eğitim durumuna göre farklılık gösterip göstermediğine dair yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçları

Annelerin Eğitim Durumu	N	Ort	Std. S.	Grup	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P	Fark Tukey
Okuryazar değil	17	33,00	10,700	Gruplar Arası	1025,750	3	341,917	3,527	,016	
Evlilik Uyumu										
İlköğretim	88	40,17	10,580	Grup İçi	18129,244	187	96,948			Okuryazar değil< İlköğretim ve Lise
Lise	64	41,72	8,679	Toplam	19154,995	190				
Lisans ve üstü	22	39,77	9,294							

Tablo 15 incelendiğinde, yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçlarına göre, evlilik uyumları için anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir ($p<0,05$). Zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip annelerin evlilik uyumları annelerin eğitim durumuna göre farklılık göstermektedir. Farkın kaynağını belirlemek amacıyla yapılan tukey testine bakıldığında okuryazar olmayan annelerin evlilik uyumu toplam puanlarının ilköğretim ve lise mezunu annelerin toplam puanlarından daha düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Annelerin eğitim durumu ile algıladıkları sosyal destek düzeyleri arasındaki ilişkiye dair tek yönlü varyans analizi sonuçları tablo 16’da verilmiştir.

Tablo 16: Zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip annelerin sosyal destek algılarının annelerin eğitim durumuna göre farklılık gösterip göstermediğine dair yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçları

	Annenin Eğitim Düzeyi	N	Ort	Std. S.	Grup	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P	Fark Tukey
Bilgi Desteği	Okuryazar Değil	17	18,94	3,579	Gruplar Arası	52,485	3	17,495	,897	,444	
	İlköğretim	88	18,42	4,566	Grup İçi	3647,913	187	19,508			-
	Lise	64	18,72	4,655	Toplam	3700,398	190				
	Lisans ve Üstü	22	20,14	3,550							
Duygusal Destek	Okuryazar Değil	17	22,06	4,905	Gruplar Arası	141,168	3	47,056	1,278	,283	-
	İlköğretim	88	23,88	6,388	Grup İçi	6886,130	187	36,824			
	Lise	64	24,67	5,974	Toplam	7027,298	190				
	Lisans ve Üstü	22	25,55	5,788							
Bakım Desteği	Okuryazar Değil	17	9,82	3,226	Gruplar Arası	80,282	3	26,761	2,364	,073	-
	İlköğretim	88	11,19	3,244	Grup İçi	2117,215	187	11,322			
	Lise	64	11,53	3,695	Toplam	2197,497	190				
	Lisans ve Üstü	22	12,64	2,888							
Sosyal Destek Toplam	Okuryazar Değil	17	76,29	15,679	Gruplar Arası	1707,500	3	569,167	1,538	,206	-
	İlköğretim	88	80,82	20,031	Grup İçi	69223,421	187	370,179			
	Lise	64	83,72	19,652	Toplam	70930,921	190				
	Lisans ve Üstü	22	88,23	16,973							
Sosyal Birliktelik Desteği	Okuryazar Değil	17	25,47	6,672	Gruplar Arası	268,720	3	89,573	1,569	,198	-
	İlköğretim	88	27,33	8,102	Grup İçi	10673,856	187	57,079			
	Lise	64	28,80	7,260	Toplam	10942,576	190				
	Lisans ve Üstü	22	29,91	6,654							

Tablo 16 incelendiğinde, yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçlarına göre, katılımcıların sosyal desteğin duygusal destek, bakım desteği, bilgi desteği, sosyal birliktelik desteği alt boyutlarından alınan puanları ve sosyal destek algısı toplam puanları için anlamlı bir farklılık bulunamamıştır ($p>0,05$).

Annelerin eğitim durumu ile çocuğunu kabul-ret düzeyleri arasındaki ilişkiye dair tek yönlü varyans analizi sonuçları tablo 17’de verilmiştir.

Tablo 17: Zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip annelerin çocuğunu kabul-ret düzeylerinin annelerin eğitim durumuna göre farklılık gösterip göstermediğine dair yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçları

	Annenin Eğitim Durumu	N	Ort	Std. S.	Grup	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P	Fark Tukey	
Sıcaklık/Sevgi	Okuryazar Değil	17	16,82	4,275	Gruplar Arası	598,630	3	199,543	8,366	,000	Okuryazar Değil>Lise ve Lisans ve Üstü	
	İlköğretim	88	13,48	5,343	Grup İçi	4460,103	187	23,851				
	Lise	64	11,55	4,979	Toplam	5058,733	190					İlköğretim>Lisans ve Üstü
	Lisans ve Üstü	22	9,91	2,408								
Düşmanlık/Saldırganlık	Okuryazar Değil	17	14,18	4,503	Gruplar Arası	462,865	3	154,288	11,819	,000	Okuryazar değil>İlköğretim, Lise ve Lisans ve Üstü	
	İlköğretim	88	10,42	4,008	Grup İçi	2441,114	187	13,054				
	Lise	64	8,92	2,935	Toplam	2903,979	190					İlköğretim>Lisans ve Üstü
	Lisans ve Üstü	22	8,14	2,900								
Kayıtsızlık/İhmal	Okuryazar Değil	17	13,29	3,236	Gruplar Arası	341,855	3	113,952	8,807	,000	Okuryazar değil>İlköğretim, Lise ve Lisans ve Üstü	
	İlköğretim	88	10,40	4,044	Grup İçi	2419,632	187	12,939				
	Lise	64	8,94	3,231	Toplam	2761,487	190					
	Lisans ve Üstü	22	8,18	2,856								
Ayrışmamış Reddetme	Okuryazar Değil	17	9,18	2,744	Gruplar Arası	227,869	3	75,956	11,604	,000	Okuryazar değil>İlköğretim, Lise ve Lisans ve Üstü	
	İlköğretim	88	6,47	2,861	Grup İçi	1224,079	187	6,546				
	Lise	64	5,28	2,149	Toplam	1451,948	190					İlköğretim>Lise
	Lisans ve Üstü	22	5,32	2,191								
Toplam Reddetme	Okuryazar Değil	17	53,47	12,324	Gruplar Arası	6237,608	3	2079,203	13,649	,000	Okuryazar değil>İlköğretim, Lise ve Lisans ve Üstü	
	İlköğretim	88	40,76	14,012	Grup İçi	28485,428	187	152,328				
	Lise	64	34,69	10,780	Toplam	34723,037	190					İlköğretim>Lise ve Lisans ve Üstü
	Lisans ve Üstü	22	31,55	8,868								

Tablo 17’de yer alan zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip annelerin sosyal destek algılarının annelerin eğitim durumuna göre farklılık gösterip göstermediğine dair yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçlarına göre, çocuğunu kabul-reddin sıcaklık/sevgi alt boyutu annelerin eğitim durumuna göre anlamlı farklılık göstermektedir ($p<0,05$). Farkın kaynağını belirlemek amacıyla yapılan tukey testine bakıldığında, okuryazar olmayan annelerin sıcaklık/sevgi boyut puanları lise ve lisans ve üstü eğitim durumundaki annelerden fazla olduğu görülmüştür. Ayrıca ilköğretim mezunu olan annelerin bu boyuttan aldıkları puanların da lisans ve üstü mezunu annelerden fazla olduğu görülmüştür. Düşmanlık/saldırđanlık alt boyutunda da annelerin eğitim durumlarına göre anlamlı farklılık tespit edilmiştir ($p<0,05$). Farkın kaynağını belirlemek amacıyla yapılan tukey testine bakıldığında okuryazar olmayan annelerin düşmanlık/saldırđanlık boyutundan aldıkları puanların ilköğretim, lise ve lisans ve üstü mezunu annelerden daha fazla olduğu görülmüştür. Ayrıca ilköğretim mezunu olan annelerin bu boyuttan aldıkları puanların da lisans ve üstü mezunu annelerden fazla olduğu görülmüştür. Kayıtsızlık/ihmal alt boyutundan alınan puanlar da annelerin eğitim durumuna göre anlamlı farklılık göstermiştir ($p<0,05$). Farkın kaynağını belirlemek amacıyla yapılan tukey testine bakıldığında okuryazar olmayan annelerin kayıtsızlık/ihmal boyutundan aldıkları puanların ilköğretim, lise ve lisans ve üstü mezunu annelerden daha fazla olduğu görülmüştür. Ayrışmamış reddetme alt boyutundan alınan puanlar da annelerin eğitim durumlarına göre anlamlı farklılık göstermiştir ($p<0,05$). Farkın kaynağını anlamak için yapılan tukey testi sonuçları incelendiğinde, okuryazar olmayan annelerin ayrışmamış reddetme boyutundan aldıkları puanların ilköğretim, lise ve lisans ve üstü mezunu annelerden daha fazla olduğu görülmüştür. Ayrıca ilköğretim mezunu annelerin bu boyuttan aldıkları puanları da lise mezunu annelerden daha fazladır. Son olarak katılımcıların çocuğunu kabul-ret leğinden aldıkları toplam puanlar incelendiğinde, toplam puanların da annelerin eğitim durumlarına göre anlamlı farklılık gösterdiği görülmüştür ($p<0,05$). Tukey testi sonuçlarına göre okuryazar olmayan annelerin ölçekten aldıkları toplam puanların ilköğretim, lise ve lisans ve üstü mezunu annelerden daha fazla olduğu görülmüştür. Ayrıca, ilköğretim mezunu annelerin toplam puanlarının da lise ve lisans ve üstü mezunu annelerin toplam puanlarından fazla olduğu görülmüştür.

Ailenin gelir düzeyi ile evlilik uyumları arasındaki ilişkiye dair tek yönlü varyans analizi sonuçları tablo 18’te verilmiştir.

Tablo 18: Zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip annelerin evlilik uyumlarının ailenin gelir düzeyine göre farklılık gösterip göstermediğine dair yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçları

Gelir Düzeyi	N	Ort	Std. S.	Grup	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P	Fark Tukey
0-2500	100	38,47	10,099	Gruplar Arası	495,100	2	247,550	2,494	,085	
Evlilik Uyumu 2501-4000	66	41,65	10,332	Grup İçi	18659,895	188	99,255			-
4001 ve üstü	25	41,80	8,226	Toplam	19154,995	190				

Tablo 18 incelendiğinde, zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip annelerin evlilik uyumlarının ailenin gelir düzeyine göre farklılık gösterip göstermediğine dair yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçlarına göre katılımcıların evlilik uyumu toplam puanları için anlamlı bir farklılık bulunamamıştır ($p>0,005$)

Ailenin gelir düzeyi ile annelerin sosyal destek algısı arasındaki ilişkiye dair tek yönlü varyans analizi sonuçları tablo 19’da verilmiştir.

Tablo 19: Zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip annelerin sosyal destek algılarının ailenin gelir düzeyine göre farklılık gösterip göstermediğine dair yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçları

	Gelir Düzeyi	N	Ort	Std. S.	Grup	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P	Fark Tukey
	0-2500	100	18,23	4,488	Gruplar Arası	140,457	2	70,228	3,709	,026	
Bilgi Desteği	2501-4000	66	18,77	4,513	Grup İçi	3559,941	188	18,936			0-2500<4001 ve üstü
	4001 ve üstü	25	20,88	3,180	Toplam	3700,398	190				
	0-2500	100	23,01	6,365	Gruplar Arası	317,527	2	158,764	4,448	,013	
Duygusal Destek	2501-4000	66	25,08	5,556	Grup İçi	6709,771	188	35,690			0-2500<4001 ve üstü
	4001 ve üstü	25	26,44	5,370	Toplam	7027,298	190				
	0-2500	100	10,89	3,213	Gruplar Arası	67,904	2	33,952	2,997	,052	
Bakım Desteği	2501-4000	66	11,55	3,540	Grup İçi	2129,594	188	11,328			
	4001 ve üstü	25	12,68	3,497	Toplam	2197,497	190				
	0-2500	100	78,30	19,272	Gruplar Arası	4063,300	2	2031,650	5,712	,004	
Sosyal Destek Toplam	2501-4000	66	84,74	18,795	Grup İçi	66867,621	188	355,679			0,2500<4001 ve üstü
	4001 ve üstü	25	91,40	17,246	Toplam	70930,921	190				
	0-2500	100	26,17	7,685	Gruplar Arası	743,481	2	371,741	6,852	,001	
Sosyal Birliktelik Desteği	2501-4000	66	29,35	6,929	Grup İçi	10199,095	188	54,251			0-2500<2501-4000 ve 4001 ve üstü
	4001 ve üstü	25	31,40	7,165	Toplam	10942,576	190				

Tablo 19 incelendiğinde, zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip annelerin sosyal destek algılarının ailenin gelir düzeyine göre farklılık gösterip göstermediğine dair yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçlarına göre bilgi desteği alt boyutunda anlamlı farklılık bulunmuştur ($p<0,05$). Farkın kaynağını belirlemek amacıyla yapılan tukey testine bakıldığında 0-2500 tl arası gelire sahip katılımcıların bilgi desteği boyutundan aldıkları puanların 4001tl ve üstü gelire sahip annelerden daha düşük olduğu görülmüştür. Duygusal destek boyutundan alınan puanlarda da anlamlı farklılık bulunmuştur ($p<0,005$). Farkın kaynağını belirlemek amacıyla yapılan tukey testine bakıldığında 0-2500tl arası gelire sahip katılımcıların duygusal destek boyutundan aldıkları puanların 4001tl ve üstü gelire sahip annelerden daha düşük olduğu görülmüştür. Sosyal birliktelik desteği boyutunda da gelir düzeyine göre anlamlı farklılık bulunmuştur ($p<0,05$). Farkın kaynağını belirlemek amacıyla yapılan tukey testine bakıldığında 0-2500 tl arası gelire sahip katılımcıların sosyal birliktelik desteği boyutundan aldıkları puanların 2501-4000tl ve 4001tl ve üstü gelire sahip annelerden daha düşük olduğu görülmüştür. Gelir düzeyine göre bakım desteği boyutundan alınan puanlarda anlamlı bir farklılaşmaya rastlanmamıştır ($p>0,05$). Sosyal destek toplam puanları incelendiğinde, gelir düzeyine göre anlamlı farklılık bulunmuştur ($p<0,005$). Farkın kaynağını belirlemek amacıyla yapılan tukey testine bakıldığında 0-2500 tl arası gelire sahip katılımcıların sosyal destek algısı toplam puanlarının 2501-4000tl ve 4001tl ve üstü gelire sahip annelerden daha düşük olduğu görülmüştür.

Ailenin gelir düzeyi ile annelerin çocuğunu kabul-ret düzeyleri arasındaki ilişkiye dair tek yönlü varyans analizi sonuçları tablo 20’de verilmiştir.

Tablo 20: Zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip annelerin çocuğunu kabul-ret düzeylerinin ailenin gelir düzeyine göre farklılık gösterip göstermediğine dair yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçları

	Gelir Düzeyi	N	Ort	Std. S.	Grup	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P	Fark Tukey
Sıcaklık/Sevgi	0-2500	100	13,33	5,446	Gruplar Arası	81,578	2	40,789	1,541	,217	
	2501-4000	66	12,15	4,978	Grup İçi	4977,155	188	26,474			-
	4001 ve üstü	25	11,76	4,236	Toplam	5058,733	190				
Düşmanlık/Saldırganlık	0-2500	100	10,32	4,168	Gruplar Arası	31,761	2	15,880	1,039	,356	
	2501-4000	66	9,82	3,851	Grup İçi	2872,218	188	15,278			
	4001 ve üstü	25	9,12	2,804	Toplam	2903,979	190				
Kayıtsızlık/İhmal	0-2500	100	10,21	4,018	Gruplar Arası	20,397	2	10,198	,699	,498	
	2501-4000	66	9,50	3,496	Grup İçi	2741,090	188	14,580			-
	4001 ve üstü	25	9,80	3,808	Toplam	2761,487	190				
Ayrışmamış Reddetme	0-2500	100	6,46	2,932	Gruplar Arası	18,877	2	9,438	1,238	,292	
	2501-4000	66	5,77	2,510	Grup İçi	1433,071	188	7,623			-
	4001 ve üstü	25	6,12	2,682	Toplam	1451,948	190				
Toplam Reddetme	0-2500	100	40,32	14,279	Gruplar Arası	491,155	2	245,578	1,349	,262	
	2501-4000	66	37,24	12,965	Grup İçi	34231,881	188	182,084			-
	4001 ve üstü	25	36,80	11,402	Toplam	34723,037	190				

Tablo 20 incelendiğinde, zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip annelerin çocuğunu kabul-ret düzeylerinin ailenin gelir düzeyine göre farklılık gösterip göstermediğine dair yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçlarına göre katılımcıların kabul-ret alt boyutları ve reddetme toplam puanları için anlamlı bir farklılık bulunamamıştır ($p>0,005$).

Özel gereksinimli çocuğun yaşı ile annelerin evlilik uyumu puanları arasındaki ilişkiye dair tek yönlü varyans analizi sonuçları tablo 21’de verilmiştir.

Tablo 21: Zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip annelerin evlilik uyumlarının özel gereksinimli çocuğun yaşına göre farklılık gösterip göstermediğine dair yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçları

	Çocuğun Yaşı	N	Ort	Std. S.	Grup	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P	Fark Tukey
Evlilik Uyumu	0-6	37	42,76	8,331	Gruplar Arası	362,102	2	181,051	1,811	,166	
	7-11	138	39,45	10,239	Grup İçi	18792,893	188	99,962			-
	12 ve üstü	16	38,44	11,349	Toplam	19154,995	190				

Tablo 21 incelendiğinde, zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip annelerin evlilik uyumlarının özel gereksinimli çocuğun yaşına göre farklılık gösterip göstermediğine dair yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçlarına göre katılımcıların evlilik uyumu toplam puanları için anlamlı bir farklılık bulunamamıştır ($p>0,005$).

Özel gereksinimli çocuğun yaşı ile annelerin sosyal destek algısı arasındaki ilişkiye dair tek yönlü varyans analizi sonuçları tablo 22’de verilmiştir.

Tablo 22: Zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip annelerin sosyal destek algılarının özel gereksinimli çocuğun yaşına göre farklılık gösterip göstermediğine dair yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçları

	Çocuğun Yaşı	N	Ort	Std. S.	Grup	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P	Fark Tukey
Bilgi Desteği	0-6	37	20,76	3,261	Gruplar Arası	214,613	2	107,307	5,787	,004	
	7-11	138	18,44	4,368	Grup İçi	3485,785	188	18,541			0-6> 7-11 ve 12 ve üstü
	12 ve üstü	16	16,94	5,709	Toplam	3700,398	190				
Duyusal Destek	0-6	37	26,84	5,595	Gruplar Arası	332,254	2	166,127	4,665	,011	0-6> 7-11
	7-11	138	23,60	6,080	Grup İçi	6695,044	188	35,612			
	12 ve üstü	16	22,94	5,790	Toplam	7027,298	190				
Bakım Desteği	0-6	37	12,84	3,354	Gruplar Arası	114,945	2	57,472	5,188	,006	0-6> 7-11 ve 12 ve üstü
	7-11	138	11,09	3,249	Grup İçi	2082,552	188	11,077			
	12 ve üstü	16	10,13	3,931	Toplam	2197,497	190				
Sosyal Destek Toplam	0-6	37	90,70	17,668	Gruplar Arası	3523,102	2	1761,551	4,913	,008	06> 7-11 ve 12 ve üstü
	7-11	138	80,63	19,169	Grup İçi	67407,819	188	358,552			
	12 ve üstü	16	76,56	19,715	Toplam	70930,921	190				
Sosyal Birlikte lik Desteği	0-6	37	30,27	7,593	Gruplar Arası	258,848	2	129,424	2,277	,105	
	7-11	138	27,49	7,557	Grup İçi	10683,728	188	56,828			-
	12 ve üstü	16	26,56	7,229	Toplam	10942,576	190				

Tablo 22 incelendiğinde, zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip annelerin sosyal destek algılarının özel gereksinimli çocuğun yaşına göre farklılık gösterip göstermediğine dair yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçlarına göre sosyal desteğin sosyal birliktelik desteği boyutuna anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>0,005$). Sosyal desteğin bilgi desteği boyutunda anlamlı farklılık bulunmuştur ($p<0,005$). Farkın kaynağını belirlemek amacıyla yapılan tukey testine bakıldığında 0-6 yaş grubunda çocuğu olan annelerin bilgi desteği boyutundan aldıkları puanların 7-11 yaş ve 12 ve üstü yaş gruplarında çocuğu olan annelerin puanlarından daha fazla olduğu görülmüştür. Ayrıca duygusal destek boyutunda da anlamlı farklılık tespit edilmiştir ($p<0,005$). Farkın kaynağını belirlemek amacıyla yapılan tukey testine bakıldığında 0-6 yaş grubunda çocuğu olan annelerin duygusal destek boyutundan aldıkları puanların 12 ve üstü yaş grubunda çocuğu olan annelerin puanlarından daha fazla olduğu görülmüştür. Bakım desteği alt boyutunda da anlamlı farklılık bulunmuştur. Farkın kaynağını belirlemek amacıyla yapılan tukey testine bakıldığında 0-6 yaş grubunda çocuğu olan annelerin bakım desteği boyutundan aldıkları puanların 7-11 yaş ve 12 ve üstü yaş gruplarında çocuğu olan annelerin puanlarından daha fazla olduğu görülmüştür. Son olarak sosyal destek algısı toplam puanlarının özel gereksinimli çocuğun yaşına göre anlamlı farklılık gösterdiği görülmüştür ($p<0,005$). Farkın kaynağını belirlemek amacıyla yapılan tukey testine bakıldığında 0-6 yaş grubunda çocuğu olan annelerin sosyal destek algısı toplam puanlarının da 7-11 yaş ve 12 ve üstü yaş grubunda çocuğu olan annelerin puanlarından daha fazla olduğu görülmüştür.

Özel gereksinimli çocuğun yaşı ile annelerin çocuğunu kabul-ret düzeyleri arasındaki ilişkiye dair tek yönlü varyans analizi sonuçları tablo 23’de verilmiştir.

Tablo 23: Zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip annelerin çocuğunu kabul-ret düzeylerinin ailenin gelir düzeyine göre farklılık gösterip göstermediğine dair yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçları

Çocuğun Yaşı	N	Ort	Std. S.	Grup	Kareler Toplamı	Kareler Sd	Kareler Ortalaması	F	P	Fark Tukey
0-6	37	10,78	4,224	Gruplar Arası	172,144	2	86,072	3,311	,039	0-6<7-11
Sıcaklık/Sevgi	7-11	138	13,20	5,315	Grup İçi	4886,589	188	25,992		
	12 ve üstü	16	13,00	4,993	Toplam	5058,733	190			
0-6	37	8,32	2,506	Gruplar Arası	128,237	2	64,118	4,343	,014	
Düşmanlık/Saldırganlık	7-11	138	10,36	4,143	Grup İçi	2775,742	188	14,765		0-6<7-11
	12 ve üstü	16	10,63	3,631	Toplam	2903,979	190			
0-6	37	8,70	3,415	Gruplar Arası	73,668	2	36,834	2,576	,079	
Kayıtsızlık/İhmal	7-11	138	10,13	3,828	Grup İçi	2687,819	188	14,297		-
	12 ve üstü	16	10,81	4,167	Toplam	2761,487	190			
0-6	37	5,22	1,974	Gruplar Arası	42,465	2	21,232	2,832	,061	-
Ayrışmamış Reddetme	7-11	138	6,41	2,866	Grup İçi	1409,483	188	7,497		
	12 ve üstü	16	6,44	3,098	Toplam	1451,948	190			
0-6	37	33,03	9,777	Gruplar Arası	1535,734	2	767,867	4,350	,014	0-6<7-11
Toplam Reddetme	7-11	138	40,10	13,971	Grup İçi	33187,303	188	176,528		
	12 ve üstü	16	40,88	14,151	Toplam	34723,037	190			

Tablo 23 incelendiğinde, zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip annelerin çocuğunu kabul-ret düzeylerinin ailenin gelir düzeyine göre farklılık gösterip göstermediğine dair yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçlarına göre, çocuğunu kabul-reddin kayıtsızlık/ihmal alt boyutunda anlamlı bir farklılık bulunamamıştır ($p>0,005$). Aynı şekilde ayrışmamış reddetme alt boyutunda da anlamlı bir farklılık bulunamamıştır ($p>0,005$). Buna karşın, sıcaklık/sevgi alt boyutunda anlamlı farklılık görülmüştür ($p<0,005$). Farkın kaynağını belirlemek amacıyla yapılan tukey testine bakıldığında 0-6 yaş grubunda zihinsel yetersizlikten etkilenmiş çocuğu bulunan annelerin sıcaklık/sevgi boyutundan aldıkları puanların, 7-11 yaş aralığında çocuğu olan annelerin aldıkları puanlardan daha düşük olduğu görülmüştür. Düşmanlık/saldırganlık boyutundan alınan puanlarda da aynı şekilde anlamlı bir farklılaşma olduğu görülmüştür ($p<0,005$). Farkın kaynağını belirlemek amacıyla yapılan tukey testine bakıldığında 0-6 yaş grubunda zihinsel yetersizlikten etkilenmiş çocuğu bulunan annelerin düşmanlık/saldırganlık boyutundan aldıkları puanların, 7-11 yaş aralığında çocuğu olan annelerin aldıkları puanlardan daha düşük olduğu görülmüştür. Son olarak, reddetme toplam puanları incelendiğinde de zihinsel yetersizlikten etkilenmiş çocuğun yaşına göre anlamlı bir farklılaşma olduğu görülmektedir ($p<0,005$). Farkın kaynağını belirlemek amacıyla yapılan tukey testine bakıldığında 0-6 yaş grubunda zihinsel yetersizlikten etkilenmiş çocuğu bulunan annelerin reddetme toplam puanlarının, 7-11 yaş aralığında çocuğu olan annelerin aldıkları puanlardan daha düşük olduğu görülmüştür.

BÖLÜM 5

5 TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1 Tartışma

Bu bölümde araştırmaya katılım gösteren zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip annelerin, evlilik uyumlarının, sosyal destek algılarının, çocuğunu kabul-ret düzeylerinin aralarındaki ilişki ve demografik bilgi formundan elde edilen bilgilere göre bu düzeylerin anlamlı farklılık gösterip göstermediğine ilişkin elde edilen bulgular alanyazından destek alınarak tartışılmıştır.

Araştırmanın birinci alt amacı olan zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip annelerin evlilik uyumları ve algıladıkları sosyal destek düzeyleri arasındaki ilişkiyle ilgili araştırma sonuçlarına göre, evlilik uyumu ile sosyal destek algısı arasında pozitif yönlü anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Ayrıca sosyal destek algısının sosyal birliktelik desteği, bilgi desteği, bakım desteği, duygusal destek alt boyutlarının da evlilik uyumu ile aralarında pozitif yönlü anlamlı ilişki bulunmuştur. Bu sonuca göre, annelerin evlilik uyumları arttıkça, sosyal destek algılarının arttığı, aynı zamanda duygusal destek, bilgi desteği, sosyal birliktelik desteği bakım desteğinden oluşan alt boyutların da evlilik uyumu ile birlikte artış gösterdiği görülmektedir. Şardağ (2010)'ın zihinsel engelli çocuğu olan annelerin stresle başa çıkma stilleri ve aile sosyal desteklerinin evlilik uyumlarını yordama durumunu incelediği çalışmasında da sosyal destek ile evlilik uyumu arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Sosyal desteğin en çok yakın ilişki desteği alt boyutu ile duygusal destek alt boyutlarının evlilik uyumu ile pozitif yönlü anlamlı ilişkileri bulunduğu belirtilmiştir. Çürük (2008), araştırmasında zihinsel yetersizliği olan çocuk annelerinin sosyal destek ve kaygı düzeylerini incelemiş, duygusal destek algısı düzeyi ile aile içinde problem yaşama durumları arasında anlamlı farklılıklar olduğunu belirtmiştir. Bu bulgular mevcut çalışmayı destekler niteliktedir.

Araştırmanın ikinci alt amacı olan zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip annelerin evlilik uyumları ve çocuğunu kabul-ret düzeyleri arasındaki ilişkiyle ilgili araştırma sonuçlarına göre, evlilik uyumu ve çocuğunu kabul-ret ölçeklerinden alınan toplam puanlar arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bu bulgu, zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip annelerin evlilik uyumları arttıkça çocuğunu reddetme düzeylerinin azaldığını göstermektedir. Ayrıca evlilik uyumu ile çocuğunu kabul-reddin

alt boyutları olan sıcaklık/sevgi, düşmanlık/saldırganlık, İhmal ve ayrışmamış reddetme puanları arasında da negatif yönlü anlamlı ilişki bulunmuştur. Alanyazında zihinsel yetersizlikten etkilenmiş çocuğa sahip annelerin evlilik uyumu ve çocuğunu kabul-ret düzeylerinin direkt incelendiği herhangi bir araştırmaya rastlanmamıştır. Tekin (2017)'in çalışmasında otizmlili çocuklara sahip babaların evlilik yaşam ve çocuğunu kabul red düzeyleri eğitim açısından incelenmiştir ve bu çalışmada evlilik doyumu ile çocuğunu kabul-ret düzeyi arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Mevcut araştırma ile görülen bu farklılığın, diğer araştırmada annelerle değil, babalarla çalışılmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Araştırmanın üçüncü alt amacı olan zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip annelerin algıladıkları sosyal destek ve çocuğunu kabul-ret düzeyleri arasındaki ilişki ile ilgili araştırma sonuçlarına göre, sosyal destek algısı ve çocuğunu kabul-ret toplam puanları arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bu bulguya göre katılımcıların sosyal destek algıları arttıkça çocuğunu reddetme düzeylerinin azaldığı görülmektedir. Çetin (2018)'in engelli çocuğu olan ailelerde çocuk kabul-reddi ile sosyal destek ilişkisini incelediği çalışmasında ebeveynlerin kabul düzeyleri arttıkça sosyal destek düzeylerinin de artış gösterdiği belirtilmiştir. Uruncu-Emirdağı (2018), özgül öğrenme güçlüğü olan çocukların ailelerinde çocuk kabul reddi ile sosyal destek algılarını incelendiği çalışmasında sosyal destek düzeyi arttıkça çocuğunu kabul düzeyinin de arttığı belirtilmiştir. Ayrıca annelerin bakım desteği ve duygusal destek düzeyleri azaldıkça reddetme düzeylerinin arttığı belirtilmiştir. Mevcut çalışmada da sosyal destek algısının bakım desteği ve duygusal destek düzeyleri arasında benzer sonuçlar bulunmuştur. Sonuç olarak, mevcut çalışmada sosyal destek algısı ile çocuğunu kabul-ret düzeyleri arasındaki ilişkiye dair bulgular alanyazındaki benzer çalışmaları destekler niteliktedir. Farklı yetersizlik gruplarında çalışılmasına karşın benzer sonuçların bulunması, özel gereksinimli çocuk ailelerinde sosyal destek algıları ve çocuğunu kabul-ret düzeyleri arasındaki ilişkinin önemini göstermektedir.

Araştırmanın son alt amacı olan zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip annelerin evlilik uyumları, sosyal destek algıları ve çocuğunu kabul-ret düzeylerinin, ailelerin çeşitli sosyo-demografik özelliklerine göre anlamlı düzeyde farklılık gösterip göstermediğine ilişkin bulgular aşağıda tartışılmıştır. Söz konusu demografik özellikler annenin yaşı, eğitim durumu, çalışma durumu, ailenin gelir düzeyi, zihinsel yetersizlikten

etkilenmiş çocuğun yaşı ve cinsiyetidir. Aşağıda ilk olarak katılımcıların demografik özelliklerinin evlilik uyumları ile ilişkisi tartışılmıştır.

Araştırmanın bulgularına göre, annelerin yaşları ve evlilik uyumları arasında anlamlı bir farklılaşma bulunamamıştır. Zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip annelerin evlilik uyumları annelerin yaşlarına göre farklılık göstermemektedir. Sözer-Çapan ve Sarıyıldız (2017), araştırmasında özel eğitime ihtiyaç duyan çocukların annelerinin evlilik uyumları çeşitli demografik özelliklere göre incelemiş ve yaş ile evlilik uyumu arasında anlamlı bir farklılık bulunmadığı bulgulanmıştır. Benzer şekilde, Ende-İnce ve Güdücü-Tüfekçi (2015), çalışmasında özel gereksinimli çocuk sahibi ebeveynlerin evlilik uyumları üzerinde yaş değişkenine göre anlamlı farklılık bulunmamıştır. Bu çalışmalar mevcut çalışmanın bulgularını destekler niteliktedir. Bu sonuçlar, özel gereksinimli çocuk annelerinin yaşlarının evlilik uyumları üzerinde anlamlı farklılaşmaya neden olmadığını göstermektedir.

Araştırma bulgularına göre, annelerin eğitim durumları ile evlilik uyumları arasında anlamlı bir farklılaşma bulunmuştur. Bu sonuca göre, okuryazar olmayan annelerin evlilik uyumu toplam puanlarının ilköğretim ve lise mezunu annelerin puanlarından daha düşük olduğu görülmüştür. Benzer çalışmalar incelendiğinde, Sözer-Çapan ve Sarıyıldız (2017), araştırmalarında evlilik uyumu ile eğitim durumu arasında anlamlı bir farklılaşmaya rastlanmamıştır. Aynı şekilde, Ende-İnce ve Güdücü-Tüfekçi (2015), annelerin eğitim durumları ile evlilik uyumları arasında önemli bir ilişki bulunmamıştır. Buna karşın Can (2015), araştırması sonucunda özel gereksinimli çocuk annelerinde eğitim durumu ve evlilik uyumu arasında anlamlı bir ilişki bulunduğunu belirtmiştir. Fakat mevcut çalışmanın aksine okuryazar olmayan ebeveynlerin evlilik uyumlarının diğer ebeveynlere göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Araştırmalarda görülen farklı sonuçların, araştırmaların farklı bölgelerde yapılması ve katılımcı sayılarının farklılığından kaynaklanabileceği düşünülmektedir.

Araştırma bulgularına göre, annelerin çalışıyor veya çalışmıyor oluşlarına göre evlilik uyumu ölçeğinden aldıkları toplam puanlarının anlamlı düzeyde farklılık göstermediği görülmüştür. Alanyazında bu bulgu ile paralellik gösteren çalışmalar mevcuttur (Ar, 2014; Yılmaz ve Avcı, 2015). Sözer-Çapan ve Sarıyıldız (2017), özel gereksinimli çocuk annelerinin evlilik uyumu ve çeşitli demografik özelliklerin ilişkisini inceledikleri çalışmasında, evlilik uyumu ile demografik özelliklerden sadece çalışma

durumunun arasında anlamlı bir ilişki olduğunu tespit etmişlerdir. Yine aynı şekilde Can (2015)'in çalışmasında, meslek durumu ile evlilik uyumu arasındaki ilişkide, işsiz olan ebeveynlerin evlilik uyumları anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur. Bu çalışmaların sonuçları mevcut araştırmaya göre farklılık göstermektedir. Diğer araştırma sonuçlarına bakıldığında, çalışan annelerin ailelerine ayırabildikleri zamanın kısıtlanması ve kaliteli zaman geçiremiyor olmaları ihtimalinin evlilik uyumu üzerinde etkili olabileceği düşünülmektedir.

Mevcut araştırmada incelenen demografik özelliklerden ailenin gelir düzeyine göre evlilik uyumlarında anlamlı bir farklılaşma tespit edilememiştir. Bu bulgu alanyazındaki benzer araştırmalarla paralellik göstermektedir (Can, 2015; Sözer-Çapan ve Sarıyıldız, 2017). Buna karşın, Ende-İnce ve Güdücü-Tüfekçi (2015), çalışmaları sonucunda gelir düzeyi giderlerinden daha fazla olan ebeveynlerin evlilik uyumu düzeylerinin de daha yüksek olduğunu ve yalnızca gelir düzeyi ve meslek değişkenlerine göre evlilik uyumu düzeylerinin önemli ölçüde farklılık gösterdiği bulgulanmıştır. Bu araştırmalardaki farklı sonuçların araştırmaların katılımcılarının yaşadıkları bölgelerin farklılığından kaynaklandığı düşünülmektedir. Kentsel ve kırsal bölgelerde ulaşım, alışveriş gibi alanlarda günlük hayattaki giderler yerleşim yerlerine göre farklılık gösterebilmektedir. Bu nedenle araştırma sonuçlarında gelir düzeyine göre bakıldığında farklı sonuçlar elde edilmiş olabilir.

Ayrıca özel gereksinimli çocuğun cinsiyetine ve yaşına göre de evlilik uyumu ölçeğinden aldıkları toplam puanlarının anlamlı düzeyde farklılık göstermediği görülmüştür. Benzer bir çalışmada çocukların cinsiyeti anlamlı bir farklılığa sebep olmamıştır (Can, 2015). Evlilik uyumu en çok eşler arasındaki ilişki üzerine yoğunlaşan bir kavram olduğu için, çocukların cinsiyeti ve yaşlarının evlilik uyumunda anlamlı bir farklılaşmaya neden olmadığı düşünülmektedir.

Aşağıda, katılımcıların demografik özelliklerinin sosyal destek algıları ile ilişkisi tartışılmıştır.

Araştırma bulgularına göre, zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip annelerin duygusal destek, bakım desteği, sosyal birliktelik desteği puanları ve sosyal destek algısı toplam puanları annelerin yaşlarına göre farklılık göstermemektedir. Ancak, bilgi desteği boyutunda anlamlı bir farklılık oluştuğu, 30 yaş ve altı annelerin sosyal destek algısının

bilgi desteği boyutundan aldıkları puanın 41 yaş ve üstü annelerden daha fazla olduğu görülmüştür. Benzer çalışmalar incelendiğinde, sosyal destek algısının annelerin yaşlarına göre anlamlı farklılık göstermediği belirtilmiştir (Gölmüş-Erhan, 2005; Çan-Aslan, 2010; Ertan, 2017; Gönültaş, 2017; Şahin-Varol, 2018). Mevcut araştırmada 30 yaş ve altı annelerin bilgi desteği algısının daha yüksek olma nedenin, daha genç olan annelerin, günümüzde internet araçları gibi bilgiye erişim kaynaklarını daha etkin kullanabiliyor olmalarından kaynaklanabileceği düşünülmektedir.

Araştırma bulgularına göre, katılımcıların sosyal destek algıları ile eğitim durumları arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Benzer çalışmalar incelendiğinde paralel sonuçların elde edildiği çalışmalar bulunmaktadır (Kırbaş ve Özkan, 2013; Aydemir, 2015; Ertan, 2017). Buna karşın, eğitim seviyesine göre sosyal destek düzeyinin anlamlı düzeyde farklılık gösterdiğini, eğitim düzeyi yükseldikçe sosyal destek algısının yükseldiğinin tespit edildiği çalışmalar da mevcuttur (Gölmüş-Erhan, 2005; Çan-Aslan, 2010; Gönültaş, 2017; Şahin-Varol, 2018). Araştırma sonuçlarında görülen bu farklılık, araştırma katılımcı sayıları ve bölgelerinin farklılıklarından kaynaklanıyor olabilir.

Araştırmanın bulgularına göre, katılımcıların sosyal destek algısının sosyal birliktelik, bilgi desteği, duygusal destek ve bakım desteği alt boyutlarından aldıkları puanları ve ölçekten alınan toplam puanın çalışma durumlarına göre anlamlı düzeyde farklılık göstermediği görülmüştür. Gönültaş (2017)'in çalışmasında da, annelerin sosyal güvenceye sahip olup olmama durumları ele alınmış ve sosyal güvenceye sahip olmanın sosyal destek algısı üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı belirtilmiştir. Buna karşın, Şahin-Varol (2018)'un araştırmasında, çalışan annelerde sosyal destek algısı düzeylerinin çalışmayan annelere oranla daha yüksek olduğu saptanmıştır. Bu araştırmada görülen farklılığın, çalışma grubundan kaynaklanabileceği düşünülmektedir.

Çalışmamızda zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip annelerin sosyal destek algılarının ailenin gelir düzeyine göre farklılık gösterip göstermediğine dair yapılan analizlerden elde edilen bulgulara göre, annelerin gelir düzeyi ile sosyal desteğin bakım desteği alt boyutu arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Fakat bilgi desteği, duygusal destek, sosyal birliktelik desteği ve sosyal destek algısı toplam puanlarının gelir düzeyine göre anlamlı farklılıklar gösterdiği bulgulanmıştır. Gölmüş-Erhan (2005)'in çalışmasında da benzer şekilde gelir düzeyinin artmasıyla sosyal destek algısı düzeyinin

arasında anlamlı düzeyde ilişki olduğu belirtilmiştir. Benzer şekilde Şahin-Varol (2018)'un çalışmasında da gelirleri giderlerinden daha fazla olan annelerin sosyal destek algılarının da yükseldiği bulgulanmıştır. Buna karşın, Çan-Aslan (2010)'ın çalışmasında annelerin gelir düzeyine göre sosyal destek algılarında anlamlı bir farklılaşma görülmemiştir. İncelenen bu araştırmalarda bir araştırmada farklı sonuçlar elde edilmesine karşın, diğer araştırmalarda sosyal destek algısının gelir düzeyine göre anlamlı farklılaştığı tespit edilmiştir. Ailelerin gelir seviyesinin yükselmesi ile çocuğu ile ilgili farklı kaynaklardan daha rahat destek alabilmesi, maddi boyutu olan bazı etkinliklere katılabiliyor olması, bazı destek algılarının artışında etki gösteriyor olabilir.

Annelerin sosyal destek algılarında zihinsel yetersizlikten etkilenmiş çocuğunun yaşına göre anlamlı bir farklılaşma olup olmama durumunun analizleri sonucunda sosyal desteğin sosyal birliktelik desteği boyutuna anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Ancak, özel gereksinimli çocuğun yaşı ve sosyal destek algısının bilgi desteği, duygusal destek, bakım desteği ve sosyal destek algısı toplam puanı arasında anlamlı farklılık bulunmuştur. Benzer bir araştırmada ise, 0-4 yaş aralığındaki çocukların annelerinde arkadaş ve aile desteği puanlarında, 15-18 yaş aralığındaki çocukların annelerinin sosyal destek algısı toplam puanlarında yükseklik görülmesine karşın, çocuk yaşı ile toplam puanlar arasında anlamlı bir farklılaşma bulunmamıştır (Şahin-Varol, 2018). Tüm çocuklarda olduğu gibi özel gereksinimli çocuğun da yaşına göre ihtiyaçları da değişiklik gösterir. Bu nedenle, annelerin çocuğunun yaşına göre sosyal destek algılarında farklılaşmalar olabileceği düşünülmektedir.

Özel gereksinimli çocuğun cinsiyetine göre ise annelerin sosyal birliktelik desteği, bilgi desteği ve duygusal destek puanlarının ve ölçekten alınan toplam puanın anlamlı farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. Ancak, annelerin bakım desteği puanları çocuğun cinsiyetine göre anlamlı farklılık göstermiştir. Bu sonuçlara göre, annelerin kız çocuklarına yönelik bakım desteği sosyal destek algılarının erkek çocuklara göre daha fazla olduğu söylenebilir. Ertan (2017) ve Çan-Aslan (2010)'ın çalışmalarında özel gereksinimli çocuğun cinsiyeti ve annenin sosyal destek algısı arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Mevcut çalışmanın bulgularından hareketle, çocukların bakımları ve çeşitli ihtiyaçlarının cinsiyetlerine göre farklılaşıyor olması ve annelerin, herhangi acil bir durumda kız çocuklarını arkadaşlarına daha rahat bırakabilmesi gibi durumların, annelerin bakım desteği algıları üzerinde etki göstermiş olabileceği düşünülmektedir.

Aşağıda, katılımcıların demografik özelliklerinin çocuğunu kabul-ret düzeyleri ile ilişkisi tartışılmıştır.

Araştırma bulgularına göre, annelerin çocuğunu reddetme düzeyleri ile yaşları arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Ebeveyn kabul-reddinin düşmanlık/saldırganlık, kayıtsızlık/ihmal alt boyutları ve toplam reddetme puanlarında yaşa göre anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Toplam reddetme puanlarına göre, 41 yaş ve üstü annelerde reddetme puanlarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Benzer çalışmalar incelendiğinde çeşitli bulgulara rastlanmıştır. Bazı araştırmalarda ebeveyn yaşlarına göre anlamlı farklılık bulunmamıştır (Dere, 2009; Yıldız, 2009; Birşan-Şengün, 2018; Muştu-Eren, 2018; Rüstemova, 2018). Buna karşın Erdal (2019)'ın çalışmasında kabul reddin sadece sıcaklık/sevgi ve ayrışmamış reddetme alt boyutlarında yaşa göre anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Çetin (2018)'in çalışmasında da yaşa göre anlamlı farklılık bulunmuştur ve 36-45 yaş döneminde reddetme puanlarının daha yüksek olduğu belirtilmiştir. Ayrıca kabul – ret düzeyinin, annenin yaşı ilişkili olduğu ve annenin yaşının ilerledikçe çocuğuna karşı davranışlarının da olumsuz yönde etkilendiği belirtilmektedir (Campo ve Rohner, 1992). Annelerin yaşları ilerledikçe, çocuğunun durumu karşısında daha çok çaresizlik yaşayabilirler. Bu nedenle annelerin yaşları çocuklarını reddetme üzerinde etkili olabilir.

Araştırma sonuçlarına göre annelerin eğitim durumları ve çocuklarını reddetme puanları arasında anlamlı düzeyde ilişkiler tespit edilmiştir. Ebeveyn kabul-ret ölçeğinin tüm alt boyutlarında ve elde edilen toplam reddetme puanlarında okuryazar olmayan annelerin reddetme puanlarının diğer eğitim düzeylerindeki annelerden anlamlı düzeyde fazla olduğu görülmüştür. Benzer çalışmalarda çeşitli sonuçlara ulaşıldığı görülmüştür. Erkan ve Toran (2004), Muştu-Eren (2018) ve Rüstemova (2018) çalışmalarında mevcut çalışmayla benzer sonuçlar elde etmişlerdir. Erdal (2019)'ın çalışmasında yalnızca sıcaklık/sevgi alt boyutunda anlamlı ilişki olduğu sonucuna ulaşmıştır. Yıldız (2009), çalışmasında annelerin eğitim durumları ile çocuklarını kabul-ret düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığını belirtmiştir. Bu sonuçlardan yola çıkarak, annelerin eğitim seviyeleri arttıkça, çocuklarından beklentilerinin de artabileceği, bu beklentilerin karşılık bulmaması durumunda da annelerin reddedici davranışlar olarak tepkilerini gösterebileceği düşünülebilir.

Araştırmaya katılan annelerin çalışma durumlarına göre reddetme puanlarının anlamlı düzeyde farklılık göstermediği görülmüştür. Benzer bir çalışmada da çalışma durumu ve kabul-ret düzeyi arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır (Çetin, 2018). Ancak başka bir çalışmada ise annelerin çalışma durumu ile kabul-reddin sıcaklık/sevgi alt boyutu arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir (Erdal, 2019).

Annelerin zihinsel yetersizlikten etkilenmiş çocuğunu kabul-ret düzeyi ile ailenin gelir düzeyine arasında da anlamlı düzeyde bir farklılaşma bulunamamıştır. Alanyazında bu bulguyla paralellik gösteren çalışmalar mevcuttur (Dere, 2009; Yıldız, 2009; Tekin, 2017; Çetin, 2018; Rüstemova, 2018; Erdal, 2019). Ancak bazı çalışmalarda kabul-ret düzeyi ile ailenin gelir seviyesi arasında anlamlı düzeyde ilişki tespit edilmiş, ailenin gelir seviyesi düştükçe reddetme puanının yükseldiği sonucuna ulaşılmıştır (Erkan ve Toran, 2004; Yamaç, 2011; Muştu-Eren, 2018). Ailenin gelir seviyesi düştükçe, özel gereksinimli çocuğunun günlük hayatta ve eğitimlerindeki ihtiyaçları, yetersizliklere göre karşılaşılabilecek çeşitli tıbbi masraflar ve bu giderleri karşılamakta yaşanan zorluklar ebeveynlerin kendilerini yetersiz hissetme, stres ve çaresizlik gibi duygular yaşama durumlarını artabilir. Bu durum da sonuç olarak reddetme davranışlarında bir artış olarak karşımıza çıkabilir. Çünkü ebeveynler, bu tip durumlarda gelir düzeyleri daha yüksek olsaydı bu sorunları daha rahat aşabileceklerini, hatta belki de hiç yaşamayacaklarını düşünebilir. Ancak mevcut araştırmada ve benzer bazı araştırmalarda gelir düzeyine göre çocuğunu kabul-ret arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

Araştırmanın bulgularına göre ebeveyn kabul-ret düzeyi ile özel gereksinimli çocuğun yaşı arasında kayıtsızlık/ihmal ve ayrışmamış reddetme alt boyutlarında anlamlı bir farklılaşma bulunamamış ancak sıcaklık/sevgi, düşmanlık/saldırganlık ve toplam reddetme puanı arasında anlamlı farklılaşma olduğu görülmüştür. Bu bulgulara göre özel gereksinimli çocuğu 7-11 yaş aralığında olan annelerin reddetme puanları 0-6 yaş çocuğu olan annelere göre daha fazladır. Benzer bazı çalışmalar incelendiğinde, Yıldız (2009) ve Eş (2013)'in çalışmalarında özel gereksinimli çocuğun yaşı ve kabul-ret düzeyi arasında anlamlı bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Birşan-Şengün (2018) ise, sadece düşmanlık/saldırganlık ve kayıtsızlık/ihmal alt boyutlarında anlamlı farklılık tespit etmiştir. Özel gereksinimli çocuk büyüdükçe, yaşanan bazı sorunlar, bakım zorluğu da artış gösterir. Bu nedenle erken çocukluk dönemindeki özel gereksinimli çocukların, reddetme davranışına daha az maruz kalıyor olabileceği düşünülmektedir.

Araştırmanın sonuçlarına göre zihinsel yetersizlikten etkilenmiş çocuğun cinsiyeti ile annenin kabul-ret düzeyi arasında anlamlı düzeyde bir ilişki olmadığı görülmüştür. Benzer çalışmalarda da kabul ret düzeyi ile özel gereksinimli çocuğun cinsiyeti arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır (Erkan ve Toran, 2004; Yıldız, 2009; Eş, 2013; Birşan-Şengün, 2018; Rüstemova, 2018).

5.2 Sonuç

1. Zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip annelerin evlilik uyumları ve sosyal destek algıları arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki vardır. Bu bulgu, annelerin evlilik uyumları arttıkça sosyal destek algılarının da arttığını göstermektedir.

2. Zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip annelerin evlilik uyumları ile çocuğunu kabul-ret düzeyleri arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki vardır. Bu bulgu, annelerin evlilik uyumları arttıkça çocuğunu reddetme düzeylerinin azaldığını göstermektedir.

3. Zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip annelerin sosyal destek algıları ile çocuğunu kabul ret düzeyleri arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki vardır. Bu sonuç, zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip annelerin sosyal destek algıları arttıkça çocuğunu reddetme düzeylerinin azaldığını göstermektedir.

4. Zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip annelerin evlilik uyumları, sosyal destek algıları ve çocuğunu kabul-ret düzeyleri arasında anlamlı düzeyde ilişki bulunmuştur.

5. Zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip annelerin evlilik uyumları yaşlarına, çalışma durumlarına, çocuğunun yaşları ve cinsiyetine, ailenin gelir düzeyine göre anlamlı farklılık göstermemektedir.

6. Zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip annelerin evlilik uyumları eğitim durumlarına göre farklılık göstermektedir. Okuryazar olmayan annelerin evlilik uyumlarının ilköğretim ve lise mezunu annelerin evlilik uyumlarından daha düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

7. Zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip annelerin sosyal destek algıları çalışma durumlarına ve eğitim düzeylerine göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

8. Zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip annelerin sosyal destek algıları, çocuğunun cinsiyetine göre sadece sosyal destek algısının bakım desteği alt boyutunda

farklılık göstermektedir. Bu sonuca göre, zihinsel yetersizlikten etkilenen çocuğu kız olan annelerin bakım desteği algıları, zihinsel yetersizlikten etkilenen çocuğu erkek olan annelere göre daha fazladır.

9. Zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip annelerin sosyal destek algıları yaşlarına göre sadece sosyal desteğin bilgi desteği alt boyutunda farklılık göstermektedir. Bu sonuca göre, 30 yaş ve altı annelerin sosyal destek algısının bilgi desteği algıları, 41 yaş ve üstü annelerden daha fazladır.

10. Zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip annelerin sosyal destek algıları ailenin gelir düzeyine göre farklılık göstermektedir. Bu sonuca göre, ailesi 0-2500 tl arası gelire sahip annelerin sosyal destek algıları, 2501-4000tl arası ve 4001tl ve üstü gelire sahip annelerden daha düşüktür.

11. Zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip annelerin bilgi desteği, duygusal destek, bakım desteği ve sosyal destek algıları çocuğunun yaşına göre farklılık göstermektedir. Özel gereksinimli çocuğu 0-6 yaş grubunda olan annelerin sosyal destek algıları, özel gereksinimli çocuğu 7-11 ve 12 ve üstü yaş gruplarında olan annelerden daha fazladır.

12. Zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip annelerin çocuğunu kabul-ret düzeyleri çalışma durumlarına, çocuğunun cinsiyetine, ailenin gelir düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

13. Zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip annelerin çocuğunu kabul-ret düzeyleri yaşlarına göre farklılık göstermektedir. 41 yaş ve üstü annelerin zihinsel yetersizliği olan çocuğunu reddetme düzeyleri 30 yaş ve altındaki annelere göre daha fazladır.

14. Zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip annelerin çocuğunu kabul-ret düzeyleri eğitim durumlarına göre farklılık göstermektedir. Okuryazar olmayan annelerin zihinsel yetersizliği olan çocuğunu reddetme düzeyleri lise ve lisans ve üstü mezunu annelerden daha fazladır.

15. Zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip annelerin çocuğunu kabul-ret düzeyleri zihinsel yetersizliği olan çocuğunun yaşına göre farklılık göstermektedir. Zihinsel yetersizliği olan çocuğu 0-6 yaş grubunda olan annelerin reddetme düzeyleri, çocuğu 7-11 yaş grubundaki annelerden daha düşüktür.

5.3 Öneriler

Uygulamacılara yönelik öneriler:

1. Araştırmanın sonuçlarından hareketle, özel gereksinimli çocuğu olan ailelere sunulan rehberlik ve danışmanlık hizmetleri ve aile eğitim programlarının, annelerin ve çocukların yaş grupları göz önünde bulundurularak tasarlanması önerilebilir.
2. Annelerin evlilik uyumu, sosyal destek algısı ve çocuğunu kabul-ret düzeyleri arasında anlamlı düzeyde ilişki olduğu ve sosyal destek algıları arttıkça evlilik uyumlarının da arttığı, çocuğunu reddetme düzeyinin azaldığı bulgusundan hareketle, annelere sosyal destek algısını arttırmaya yönelik ve evlilik uyumu sorunlarının giderilmesine yönelik çalışmalar tasarlanması önerilebilir.

İleri araştırmalar için öneriler:

1. Bu araştırma, zihinsel yetersizlikten etkilenmiş çocukların eğitimleri ve ihtiyaçlarının karşılanmasında anneler, babalara göre daha etkin rol üstlendiği için annelerle yapılmıştır. Evlilik uyumu, sosyal destek düzeyi ve çocuğunu kabul-ret düzeylerinin babalarla da çalışılması mevcut araştırmayı desteklemesi açısından önerilebilir.
2. Bu araştırma zihinsel yetersizlikten etkilenmiş çocukların anneleriyle gerçekleştirilmiştir. Olası farklılıkları inceleyebilmek için ileriki araştırmalarda farklı yetersizlik gruplarıyla da çalışılması önerilebilir.

KAYNAKÇA

- Akın, M. S. (2015). *Zihinsel Engelli Çocuğa (7-21 Yaş Arası) Sahip Ebeveynlerin Sosyal Destek Algılarının İncelenmesi (Isparta İl Merkezi Örneği)*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Akse, J., Hale, W., Engels, R., Raaijmakers, Q., & Meeus, W. (2004). Personality, perceived parental rejection and problem behavior in adolescence. *Social Psychiatry Psychiatr Epidemiol*, 39(12), 980-988.
- Al-Krenawi, A., Graham, J. R., & Gharaibeh, F. A. (2011). The impact of intellectual disability, caregiver burden, family functioning, marital quality, and sense of coherence. *Disability & Society*, 26(2), 139-150.
- Alptekin, K. (2004). Ana Hatlarıyla Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Kurumlarında Aile Eğitim Programının Yapılandırılması. *Ufku Ötesi Bilim Dergisi*, 4(1), 47-58.
- Altay, M. (2007). *Okul Yöneticilerinin Mesleki Tükenmişlik Düzeyleri ile Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Düzeyleri Arasındaki İlişki*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Tokat.
- Ar, Ö. F. (2014). *Normal Gelişim Gösteren Çocuğa Sahip Ebeveynler İle Otizmli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Evlilik Uyumu ve Anksiyete Düzeylerinin İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Arıcıoğlu, A., & Gültekin, F. (2017). Zihinsel Engelli Çocuk Annelerinin Sosyal Destek ve Gelecek Algıları: Psikolojik Danışmanların Rollerini. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*(42), 1-26.
- Arı-Durmuş, E., & Yeşilyaprak, B. (2019). Engelli ve Sağlıklı Çocuğu Olan Anne Babaların Algılanan Sosyal Destek ve Yalnızlık Düzeylerinin Karşılaştırılması. *Aile Psikolojik Danışmanlığı Dergisi*, 2(1), 01-28.

- Arman, N. (2009). *Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Anne ve Babaların Algıladıkları Sosyal Destek Düzeyleri İle Tükenmişlik ve Kaygı Düzeylerinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Ataman, A. (1997). Özel Eğitim. *Eğitim Bilimine Giriş*. içinde Gazi Büro.
- Ataman, A. (2011). *Özel Eğitime Giriş* (7. b.). Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Ataman, A. (2011). Özel Eğitime Muhtaç Olmanın Nedenleri. *Özel Gereksinimli Çocuklar ve Özel Eğitime Giriş*. içinde Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Aydemir, S. E. (2015). *Otizimli Çocukların Ebeveynlerinin Evlilik Uyumlarının, Başa Çıkma Stratejilerinin ve Sosyal Destek Algılarının İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Aysever, H., & Sakallı-Demirok, M. (2019). Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Sosyal Destek Algılarının ve Yılmazlık Düzeylerinin İncelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 20(3), 561-595.
- Aytekin, M. (2018). *Engelli Çocuğu Olan Bireylerin Depresyon, Umutsuzluk Düzeyleri İle Algılanan Sosyal Destek Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gaziantep Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Gaziantep.
- Barrera, M. (1986). Distinctions Between Social Support Concepts, Measures and Models. *American Journal of Community Psychology*, 14, 413-445.
- Barut, Y. (2011). Özel Gereksinimli Çocuk ve Ailelerine Yönelik Psikolojik Danışma ve Rehberlik Hizmetleri. A. Ataman (Dü.) içinde, *Özel Eğitime Giriş* (s. 91). Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Batool, S. S., & Khalid, R. (2012). Emotional Intelligence: A Predictor of Marital Quality in Pakistani Couples. *Pakistan Journal of Psychological Research*, 27(1), 65-88.
- Birşan-Şengün, S. (2018). *Gelişimsel Yetersizliğe Sahip Çocuğu Olan Annelerin Çocuklarını Kabul Red Davranışları ve Aile Yaşam Kalitesi Algıları*.

(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Boyd, B. A. (2002). Examining the Relationship Between Stress and Lack of Social Support in Mothers of Children with Autism. *Focus on Autism and Other Developmental Disabilities, 17*(4), 208-215.

Brackett, M. A., Warner, R. M., & Bosco, J. S. (2005). Emotional intelligence and relationship quality among couples. *Personal Relationships, 12*, 197-212.

Broadhead, W. E., Kaplan, B. H., James, S. A., Wagner, E. H., Schoenback, V. J., Grimson, R., . . . Gehlbach, S. H. (1983). The Epidemiologic Evidence for a Relationship Between Social Support and Health. *American Journal of Epidemiology, 117*(5), 521-537.

Bromley, J., D.J.Hare, Davidson, K., & Emerson, E. (2004). Mothers supporting children with autistic spectrum disorders. *Autism, 8*(4), 409-423.

Campo, A. T., & Rohner, R. P. (1992). Relationship Between Perceived Parental Acceptance- Reception, Pyshological Adjustment, and Substance Abuse Among Young Adults. *Child Abuse&Neglect, 16*, 429-440.

Can, F. G. (2015). *Engelli Çocuğu Olan ve Olmayan Ebeveynlerin Evlilik Uyumu Yaşam Doyumu ve Etkileyen Faktörler*. Atatürk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Erzurum.

Cobb, S. (1976). Social Support as a Moderator of Life Stress. *Psychosomatic Medicine, 38*(5), 300-314.

Cohen, S., & Wills, T. A. (1985). Stress, Social Support, and the Buffering Hypothesis. *Psychological Bulletin, 98*(2), 310-357.

Cuzzocrea, F., Murdaca, A. M., Costa, S., Filippello, P., & Larcana, R. (2016). Parental stress, coping strategies and social support in families of children with a disability. *Child Care in Practice, 22*(1), 3-19.

Çan-Aslan, Ç. (2010). *Zihinsel Engelli Çocuğu Olan Anne ve Babaların Psikolojik Belirtileri, Sosyal Destek Alguları ve Stresle Başa Çıkma Tarzlarının*

Karşılaştırılması. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Çetin, K. (2018). Engelli Çocuklara Sahip Ailelerin Çocuklarını Kabul- Reddi İle Sosyal Destek İlişkisinin Çeşitli Değişkenlerce Yordanması. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi*, 9(2), 137-154.

Çürük, N. (2008). *Ankara İl Merkezindeki İş Okullarında 1. ve 4. Sınıfa Devam Eden Zihinsel Engelli Çocukların Annelerinin Kaygı ve Sosyal Destek Düzeylerinin Karşılaştıkları Problemlere Göre İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Dellve, L., Samuelsson, L., Tallborn, A., Fasth, A., & Hallberg, L. (2006). Stress and well-being among parents of children with rare diseases: a prospective Intervention Study. *Issues and Innovations in Nursing Practice*, 53(4), 392-402.

Demiray, Ö. (2006). *Evlilikte Uyumun Demografik Özelliklere Göre İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır.

Deniz, M., Dilmaç, B., & Arıca, O. (2009). Engelli çocuğa sahip olan ebeveynlerin durumluk-sürekli kaygı ve yaşam doyumlarının incelenmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 6(1), 954-968.

Dere, N. (2009). *Annelerin Otistik Çocuklarını Kabul Etmeleri İle Otistik Çocukların Kardeşlerinin Kardeşlerini Kabulü Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.

Dwairy, M. (2010). Parental acceptance–rejection: a fourth cross-cultural research on parenting and psychological adjustment of children. *Journal of Child and Family Studies*, 19(1), 30-35.

Dyson, L. L. (1993). Response to the presence of a child with disabilities: parental stress and family functioning over time. *American Journal on Mental Retardation*, 98, 207-218.

- Efiliti, E. (2016). Examination to Rejection Behaviors of Fathers Having with Mentally Disabled Child. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*(40), 457-468.
- Ekas, N., Lickenbrock, D., & Whitman, T. (2010). Optimism, social support, and well-being in mothers of children with autism spectrum disorder. *Journal of autism and developmental disorders*, 40(10), 1274-1284.
- Ende-İnce, Z., & Güdücü-Tüfekçi, F. (2015). Engelli ocuğu Olan Ebeveynlerde Evlilik Uyumu Ve Yaşam Doyumunun Değerlendirilmesi Ve Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 4(1), 102-112.
- Er, D. M. (2006). ocuk, hastalık, anne-babalar ve kardeşler. *ocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 49, 155-168.
- Erbek, E., Beştepe, E., Akar, H., Eradamlar, N., & Alpkan, R. L. (2005). Evlilik Uyumu. *Düşünen Adam*, 18(1), 39-47.
- Erdal, H. E. (2019). *zel Gereksinimli ocuğa Sahip Annelerin Umutsuzluk Düzeyi Tanrı Algısı ve çocuğunu Kabul-Ret Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Eripek, S. (2011). Zihinsel Yetersizliği Olan ocuklar. *zel Gereksinimli ocuklar ve zel Eğitim*. içinde Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Erkan, S., & Toran, M. (2004). Alt Sosyo-Ekonomik Düzey Annelerin ocuklarını Kabul ve Reddetme Davranışlarının İncelenmesi (Diyarbakır İli rneği). *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27, 91-97.
- Ertan, L. (2017). *Zihinsel Engelli ocuğa Sahip Ana Babalarda Sosyal Kaygı ve Algılanan Sosyal Destek*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Eş, A. (2013). *Zihinsel Engelli Bireye Sahip Annelerin ocuklarını Kabullenışleri İle Umutsuzluk Düzeylerinin İncelenmesi (İstanbul İli-Sancaktepe rneği)*.

(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Fredrich, W. N. (1979). Predictors of the coping behavior of mothers and their handicapped children. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 47, 1140-1141.

Friedrich, W. N., Wilturner, L. T., & Cohen, D. S. (1985). Coping Resources and Parenting Mentally Retarded Children. *American Journal of Mental Dedicency*, 90(2), 130-139.

Glenn, N. D. (1990). Quantitative research on marital quality in the 1980s: A critical review. *Journal of Marriage and the Family*, 818-831.

Gölälmış-Erhan, G. (2005). *Zihinsel Engelli Çocuğu Olan Annelerin Umutsuzluk, Karamsarlık, Sosyal Destek Algılarının ve Gelecek Planlarının İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Gönültaş, N. (2017). *Zihinsel ve Fiziksel Engelli Çocuğu Sahip Ebeveynlerde Algılanan Sosyal Destek İle Bakım Verme Yükü Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Gusrianti, E., Winarni, T. I., & Faradz, S. M. (2018). Factors Affecting Parents' Acceptance towards Children with Familial Intellectual Disability (ID). *Journal of Biomedicine and Translational Research*, 4(2), 45-50.

Gülay-Ogelman, H., & Uçar-Çabuk, F. (2013). 5 Yaş Çocuklarının Sosyal Konumlarının Anne Babalarının Kabul Red Düzeyleri İle İlişkinin İncelenmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(18), 23-45.

Hale, W., VanderValk, I., Akse, J., & Meeus, W. (2008). The Interplay of Early Adolescents' Depressive Symptoms, Aggression and Perceived Parental Rejection: A Four-Year Community Study. *Journal of Youth Adolescence*, 37(8), 928-940.

- Hall, H. R. (2012). Families of children with autism: Behaviors of children, community support and coping. *Issues in comprehensive pediatric nursing, 35*(2), 111-132.
- Halstead, E. J., Griffith, G. M., & Hastings, R. (2017). Social support, coping, and positive perceptions as potential protective factors for the well-being of mothers of children with intellectual and developmental disabilities. *International Journal of Developmental Disabilities, 64*(4-5), 288-296.
- Harper, A., Dyches, T., Harper, J., Roper, S., & South, M. (2013). Respite Care, Marital Quality, and Stress in Parents of Children with Autism Spectrum Disorders. *Journal of Autism and Developmental Disorders, 43*(11), 2604-2616.
- Hassal, R., Rose, J., & McDonald, J. (2005). Parenting stress in mothers of children with an intellectual disability: the effects of parental cognitions in relation to child characteristics and family support. *Journal of Intellectual Disability Research, 49*(6), 405-418.
- Hobfoll, S. E. (1988). *The Ecology of Stress*. Washington DC: Hemisphere.
- Howes, P., & Markman, H. J. (1989). Marital Quality and Child Functioning: A Longitudinal Investigation. *Child Development, 60*, 1044-1051.
- Hsiao, C. (2014). Family demands, social support and family functioning in Taiwanese families rearing children with Down syndrome. *Journal of Intellectual Disability Research, 58*(6), 549-559.
- Huber, C. H. (1979). Parents of the Handicapped Child: Facilitating Acceptance Through Group Counseling. *The Personnel and Guidance Journal, 57*(5), 267-269.
- Hussain, S., Alvi, T., Zeeshan, A., & Nadeem, S. (2013). Perceived Childhood Paternal Acceptance-Rejection Among Adults. *Journal of the College of Physicians and Surgeons Pakistan, 23*(4), 269-271.
- Işıkkhan, V. (2005). Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Annelerin Psiko-Sosyal ve Sosyoekonomik Sorunları. *Toplum ve Sosyal Hizmet, 16*(2), 35-52.
- Kaner, S. (2004). *Engelli Çocukları Olan Ana Babaların Algıladıkları Stres, Sosyal Destek ve Yaşam Doyumlarının İncelenmesi*. Ankara Üniversitesi Bilimsel

Araştırma Projesi Kesin Raporu. <http://hdl.handle.net/20.500.12575/41971> adresinden alındı

- Kaner, S. (2010). Yenilenmiş Ana-Baba Sosyal Destek Ölçeği'nin Psikometrik Özellikleri. *Eğitim ve Bilim*, 35(157).
- Kara, D. Ö. (2016). *Gelişimsel Yetersizlik ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Annelerinin Aile Yaşam Kalitesi, Evlilik Uyumu ve Öznel İyi Oluşlarının İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Bahçeşehir Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Karadağ, G. (2009). Engelli Çocuğa Sahip Annelerin Yaşadıkları Güçlükler ile Aileden Algıladıkları Sosyal Destek ve Umutsuzluk Düzeyleri. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 8(4), 315-322.
- Karadağ, G. (2009). Engelli Çocuğa Sahip Annelerin Yaşadıkları Güçlükler ile Aileden Algıladıkları Sosyal Destek ve Umutsuzluk Düzeyleri. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 8(4), 315-322.
- Karaman, E. (2018). *Özel Eğitime İhtiyacı Olan Çocuğa Sahip Anne Babaların Psikolojik Dayanıklılıklarının Yordayıcısı Olarak Sosyal Destek Algısı ve Benlik Saygısının İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Karasar, N. (2012). *Bilimsel Araştırma Yöntemi, Kavramlar, İlkeler, Teknikler* (23 b.). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Karpat, D., & Girli, A. (2012). Yaygın Gelişimsel Bozukluk Tanılı Çocukların Anne-Babalarının Yas Tepkilerinin, Evlilik Uyumlarının ve Sosyal Destek Algılarının İncelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 13(2), 69-85.
- Kersh, J., Hedvat, T., Hauser-Cram, P., & Warfield, M. (2006). The contribution of marital quality to the well-being of parents of children with developmental disabilities. *Journal of Intellectual Disability Research*, 50(12), 883-893.

- Kersh, J., Hedvat, T., P.Hauser-Cram, & Warfield, M. (2006). The contribution of marital quality to the well-being of parents of children with developmental disabilities. *Journal of Intellectual Disability Research*, 50(12), 883-893.
- Khaleque, A., & Rohner, R. (2002). Perceived parental acceptance- rejection and psychological adjustment: a meta-analysis of cross-cultural and intracultural studies. *Journal Of Marriage And Family*(64), 54-64.
- Kim, E., Han, G., & McCubbin, M. (2007). Korean American maternal acceptance–rejection, acculturation, and children's social competence. *Family & community health*, 30, 33-45.
- Kırbaş, Z. Ö., & Özkan, H. (2013). Down sendromlu çocukların annelerinin aile işlevlerini algılama ve sosyal destek düzeylerinin değerlendirilmesi. *İzmir Dr. Behçet Uz Çocuk Hast. Dergisi*, 3(3), 171-180.
- Kobal, G. (2011). Ortopedik Yetersizliği ya da Sağlık Sorunu Olan Çocuklar. *Özel Gereksinimli Çocuklar ve Özel Eğitim*. içinde Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Kostic, J., Nesic, M., Stankovic, M., & Zikic, O. (2014). Perceived parental acceptance/rejection, some family characteristics and conduct disorder in adolescents. *Vojnosanit Pregl*, 71(10), 942-948.
- Köksal, G., & Kabasakal, Z. (2012). Zihinsel Engelli Çocukları Olan Ebeveynlerin Yaşamlarında Algıladıkları Stresi Yordayan Faktörlerin İncelenmesi. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32, 71-91.
- Küçüker, S. (1993). Özürlü Çocuk Ailelerine Yönelik Psikolojik Danışma Hizmetleri. *Özel Eğitim Dergisi*, 1(3), 23-29.
- Lima, M. B., Cardoso, V. S., & Silva, S. S. (2016). Parental Stress and Social Support of Caregivers of Children With Cerebral Palsy. *Paidéia*, 26(64), 207-214.
- Lima, M., Cardoso, V., & Silva, S. (2016). Parental Stress and Social Support of Caregivers of Children With Cerebral Palsy. *Paidéia (Ribeirão Preto)*, 26(64), 207-214.

- Locke, H., & Wallace, K. (1959). Short marital-adjustment prediction tests: their reliability and validity. *Marriage Family Living*, 21, 251-255.
- Marsh, D. T. (1993). *Families end Mentd Retardation*. . New York: Praeger.
- McKinney, B., & Peterson, R. A. (1987). Predictors of stress in parents of developmentally disabled children. *Journal of Pediatric Psychology*, 12, 133-150.
- MEB. (2018). Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği. Ankara: Resmi Gazete.
- Muştu-Eren, T. (2018). *Zihinsel Engelli ve/veya Otizm Tanısı Olan Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Çocuklarını Kabu Red Düzeyi ve Yaşam Doyumları Arasındaki İlişki*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Norlin, D., & Broberg, M. (2013). Parents of children with and without intellectual disability: couple relationship and individual well-being. *Journal of Intellectual Disability Research*, 57(6), 552-66.
- Norris, F. H., & Kaniasty, K. (1996). Received and Perceived Social Support in Times of Stress: A Test of the Social Support Deterioration Deterrence Model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 71(3), 498-511.
- Önder, A., & Gülay, H. (2007). Annelerin Kabul Red Düzeyi İle Çocuklarının Empati Becerisi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*(22).
- Önder, A., & Gülay, H. (2007). Ebeveyn Kabul-Red Teorisi ve Bireyin Gelişimi Açısından Önemi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21, 20-28.
- Özşenol, F., Işıkhana, V., Ünay, B., Aydın, H. İ., Akın, R., & Gökçay, E. (2003). Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Aile İşlevlerinin Değerlendirilmesi. *Gülhane Tıp Dergisi*, 45(2), 156-164.
- Öztürk, S. (2017). *Zihinsel Engelli ve Yaygın Gelişimsel Bozukluk Tanılı Çocuk ve Ergenlerin Ebeveynlerinde Stresle Başa Çıkma Tutumları ve Evlilik Uyumlarına*

- Etkisi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Roach, M. A., Orsmond, G. I., & Barratt, M. S. (1999). Mothers and fathers of children with Down syndrome: parental stress and involvement in childcare. *American Journal on Mental Retardation*, 104, 422-436.
- Robinson, M., & Neece, C. L. (2015). Marital Satisfaction, Parental Stress, and Child Behavior Problems among Parents of Young Children with Developmental Delays. *Journal of Mental Health Research in Intellectual Disabilities*, 8(1), 23-46.
- Rohner, R. P. (2004). The parental acceptance and rejection syndrome: Universal correlates of perceived rejection. *American Psychologist*, 59, 830-840.
- Rohner, R. P., Khaleque, A., & Cournoyer, D. E. (2005). Parental Acceptance-Rejection: Theory, Methods, Cross-Cultural Evidence, and Implications. *Ethos*, 33(3), 299-334.
- Rüstemova, N. (2018). *Engelli Çocuk Sahibi Anne Babaların Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumları İle Kabul Red Düzeyi İlişkisinin İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Sanders, J. L., & Morgan, S. B. (1997). Family Stress and Adjustment as Perceived by Parents of Children with Autism or Down Syndrome: Implications for Intervention. *Child & Family Behavior Therapy*, 19(4), 15-32.
- Sarason, I. G., Levine, H. M., Basham, R. B., & Sarason, B. R. (1983). Assessing Social Support: The Social Support Questionnaire. *Journal of Personality and Social Psychology*, 44(1), 127-139.
- Sarı, E. (2018). *Psikolojik Danışma ve Psikoterapi*. Ankara: Vize Akademik.
- Seligman, M., & Darling, R. B. (1997). *Ordinary Families, Special Children*. New York: Guilford.

- Seligman, M., & Darling, R. B. (2009). *Ordinary families, special children: A systems approach to childhood disability*. New York: The Guilford Press.
- Soylu, Y., & Kağnıcı, D. Y. (2015). Evlilik Uyumunun Empatik Eğilim, İletişim ve Çatışma Çözme Stillere Göre Yordanması. *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal*, 5(43), 44-54.
- Sözer-Çapan, A., & Sarıyıldız, D. (2017). Özel Eğitime Gereksinim Duyan Çocukların Annelerinin Evlilik Uyumlarının İncelenmesi. *Aydın Sağlık Dergisi*, 3(2), 19-31.
- Spanier, G. B. (1976). Measuring Dyadic Adjustment: New Scales for Assessing the Quality of Marriage and Similiar Dyads. *Journal of Marriage and The Family*, 38, 15-28.
- Sucuoğlu, B. (2011). Otizm ve Otistik Bozukluğu Olan Çocuklar. *Özel Gereksinimli Çocuklar ve Özel Eğitim*. içinde Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Sungur-Bozdoğan, İ. B. (2011). *Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Algıladıkları Sosyal Destek ve Yalnızlık Puanları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Şahin-Varol, H. (2018). *Engelli Çocuğu Olan Annelerin Algıladıkları Sosyal Destek ve Depresif Semptomlar Açısından İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Cumhuriyet Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Sivas.
- Şardağ, S. (2010). *Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Annelerin Stresle Başa Çıkma Tarzları ve Aile Sosyal Desteğinin Evlilik Uyumlarını Yordaması*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Tekin, H. (2017). *Otizmlı Çocuklara Sahip Babaların Evlilik Yaşam ve Çocuğunu Kabul Red Düzeylerinin Eğitim Açısından İncelenmesi*. Yeditepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Toprak, F. (2018). *Zihinsel Engelli ve Üstün Yetenekli Çocuğa Sahip Ailelerin Yaşam Doyumları, Yaşam Kaliteleri ve Sosyal Destek Algılarının Karşılaştırılması*.

- (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Tuncer, T. (2011). Görme Yetersizliği Olan Çocuklar. *Özel Gereksinimli Çocuklar ve Özel Eğitim*. içinde Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Tutarel-Kışlak, Ş. (1999). Evlilikte Uyum Ölçeğinin (EUÖ) Güvenirlik ve Geçerlik Çalışması. *3P Psikoloji, Psikiyatri ve Psikoloji Dergisi*, 7(1), 50-57.
- Tutarel-Kışlak, Ş., & Çabukça, F. (2002). Empati ve Demografik Değişkenlerin Evlilik Uyumu ile İlişkisi. *Aile ve Toplum*, 2(5).
- Tutarel-Kışlak, Ş., & Göztepe, I. (2012). Duygu Dışavurumu, Empati, Depresyon ve Evlilik Uyumu Arasındaki İlişkiler. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(2), 27-46.
- Uruncu-Emirdağı, M. (2018). *Özgül Öğrenme Güçlüğü Olan Çocuklara Sahip Anne Babaların Çocuklarını Kabul-Red Düzeyleri İle Sosyal Destek Algularının İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Vural-Yüzbaşı, D. (2019). Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Annelerin İyi Oluşlarının Başa Çıkma Tarzları, Aile Gereksinimleri ve Sosyal Destek Değişkenleriyle Modellenmesi. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(1), 107-134.
- Weiss, J., Robinson, S., Fung, S., Tint, A., Chalmers, P., & Lunsy, Y. (2013). Family hardiness, social support, and self-efficacy in mothers of individuals with Autism Spectrum Disorders. *Research in Autism Spectrum Disorders*, 7(11), 1310-1317.
- Weiss, M. J. (2002). Hardiness and social support as predictors of stress in mothers of typical children, children with autism, and children with mental retardation. *Autism*, 6(1), 115-130.
- White, N., & Hastings, R. (2004). Social and Professional Support for Parents of Adolescents with Severe Intellectual Disabilities. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*, 17, 181-190.

- Wieland, N., & Baker, B. (2010). The role of marital quality and spousal support in behaviour problems of children with and without intellectual disability. *Journal of Intellectual Disability Research*, 54(7), 620-633.
- Yamaç, A. (2011). *Zihinsel Engelli Çocukların Ebeveynlerinin Çocuklarını Kabul-Red Düzeyi İle Çocuk Yetiştirme Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Yavuz, S. (2016). *Normal Gelişim Gösteren Çocuğa Sahip Ebeveynler İle Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Evlilik Uyumu ve Yaşam Doyumu Düzeylerinin İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yıldırım, İ. (1997). Algılanan Sosyal Destek Ölçeğinin Geliştirilmesi Güvenirliği ve Geçerliliği. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13, 81-87.
- Yıldırım-Sarı, H. (2007). Zihinsel Engelli Çocuğu Olan Ailelerde Aile Yüklenmesi. *Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 11(2).
- Yıldız, D. (2009). *Okul Öncesi Dönem Engelli Çocuğa Sahip Annelerin Çocuklarını Kabullenişleri İle Umutsuzluk Düzeylerinin Karşılaştırılması*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.
- Yılmaz, A., & Avcı, İ. A. (2015). 15-49 Yaş Grubu Evli Kadınların Bazı Toplumsal Cinsiyet Özellikleri İle Evlilik Uyumları Arasındaki İlişki. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 4(2), 180-193.
- Zembat, R., & Yıldız, D. (2010). A comparison of acceptance and hopelessness levels of disabled preschool children's mothers. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 2(2), 1457-1461.
- Zimet, G. D., Dahlem, N. W., Zimet, S. G., & Farley, G. K. (1988). The Multidimensional Scale of Perceived Social Support. *Journal of Personality Assessment*, 52(1), 30-41.

EKLER

- Ek 1 : Demografik Bilgi Formu
- Ek 2 : Evlilikte Uyum Ölçeği (EUÖ)
- Ek 3 : Yenilenmiş Anne Baba Sosyal Destek Ölçeği (YASDÖ)
- Ek 4 : Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği (EKRÖ)
- Ek 5 : Araştırma İzni
- Ek 6 : Ölçek Kullanım İzinleri

Ek 1 : Demografik Bilgi Formu

Sayın Veli; Çalışmakta olduğum yüksek lisans tezimde kullanılmak üzere aşağıda siz ve çocuğunuzla ilgili bazı bilgiler istenmektedir.

Araştırma uygulamasına katılım tamamıyla gönüllülük esasına dayalı olmaktadır. Çalışmada sizden kimlik belirleyici hiçbir bilgi istenmemektedir. Cevaplar tamamıyla gizli tutulacak ve sadece araştırmacılar tarafından değerlendirilecektir. Veriler sadece araştırmada kullanılacak ve üçüncü kişilerle paylaşılmayacaktır.

Katılacağınız bu çalışma, “Zihinsel Yetersizliği Olan Çocuğa Sahip Annelerin Evlilik Uyumu, Sosyal Destek Algısı ve Çocuğunu Kabul-Ret Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” adıyla, Mustafa DİKER tarafından yapılan bir araştırma uygulamasıdır.

Tüm sorularınız için aşağıdaki mail adresinden iletişime geçebilirsiniz.

Lütfen soruların tamamını işaretleyiniz. Katılımınız için teşekkürler.

Danışman

Mustafa DİKER

Doç. Dr. Erkan EFİLTİ

dikerweb@hotmail.com

1. Yaşınız : .....

2. Eğitim Durumunuz: Okur-Yazar değilim ( ), İlkokul ( ), Lise ( ), Lisans ve Üstü ( )

3. Çalışma Durumunuz: Çalışıyorum ( ), Çalışmıyorum ( )

4. Aylık Geliriniz (Eve Giren Toplam Gelir): .....

5. Özel Eğitim Alan Çocuğunuzun Yaşı: .....

6. Özel Eğitim Alan Çocuğunuzun Cinsiyeti: .....

Ek 2 : Evlilikte Uyum Ölçeği (EUÖ)

EVLİLİKTE UYUM ÖLÇEĞİ

1. Bu maddede yer alan ölçeği kullanarak, bütün yönleri ile evliliğinizdeki mutluluk düzeyini en iyi temsil ettiğine inandığınız noktayı **daire** içine alınız. Ortadaki 'mutlu' sözcüğü üzerindeki nokta, çoğu kişinin evlilikten duyduğu mutluluk derecesini temsil eder ve ölçek kademeli olarak sol ucunda evliliği çok mutsuz olan küçük bir azınlığı, sağ ucunda ise evliliği çok mutlu küçük bir azınlığı temsil etmektedir.

*	*	*	*	*	*	*
Çok Mutsuz			Mutlu	Çok Mutlu		

*Aşağıdaki maddelerde verilen konulara ilişkin olarak, siz ve eşiniz arasındaki **anlaşma ya da anlaşmazlık** derecesini yaklaşık olarak (X) şeklinde belirtiniz. Lütfen her maddeyi değerlendiriniz.*

	Her zaman anlaşırız	Hemen her zaman anlaşırız	Ara sıra anlaşamadığımız olur	Sıklıkla anlaşamayız	Hemen her zaman anlaşamayız	Her zaman anlaşamayız
2. Aile bütçesini idare etme	( )	( )	( )	( )	( )	( )
3. Boş zaman etkinlikleri	( )	( )	( )	( )	( )	( )
4. Duyguların ifadesi	( )	( )	( )	( )	( )	( )

Ek 3 : Yenilenmiş Anne Baba Sosyal Destek Ölçeği (YASDÖ)

DESTEKLER	Böyle biri var mı?				Bu destekten ne kadar memnunsunuz?			
	1- Hiç yok	2- Nadiren var	3- Bazen var	4- Her zaman var	1- Hiç memnun değilim	2- Biraz memnununum	3- Memnununum	4- Çok memnununum
1. Güç durumda olduğumda, bana gerçekten yardım edeceğine inandığım birileri var.	1	2	3	4	1	2	3	4
2. Çocuğumun bakımında bana yardımcı olacak birileri var.	1	2	3	4	1	2	3	4
3. Kendim için hedefler/amaçlar oluşturmama yardım edecek birileri var.	1	2	3	4	1	2	3	4
4. Çocuğumun özellikleri, gelişimi ve eğitimi hakkında bana bilgi verecek birileri var.	1	2	3	4	1	2	3	4

Ek 4 : Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği (EKRO)

Parent PARQ (Short Form)

Ebeveyn EKRO (Kısa Form)

Bu sayfada ebeveynlerin bazen çocuklarına nasıl davrandığını ifade eden cümleler yer almaktadır. Lütfen her cümleyi dikkatle okuyup, sizin çocuğunuza nasıl davrandığınızla ne kadar bağdaşıp bağdaşmadığını düşünün. Lütfen çok fazla düşünmeden aklınıza ilk gelen cevabı işaretleyip, bir sonraki cümleye geçiniz.

Her cümle için yanlarında dört tane kutu var. Eğer ifade, sizin çocuğunuza davranışınız hakkında temelde uygun ise, kendinize; "Hemen hemen her zaman mı doğru?" yoksa "Bazen mi doğru?" diye sorun. Eğer çocuğunuza hemen hemen her zaman böyle davrandığınızı düşünüyorsanız, HEMEN HEMEN HER ZAMAN DOĞRU kutusuna, bazen böyle davrandığınızı düşünüyorsanız BAZEN DOĞRU kutusuna X işareti koyunuz.

Eğer cümle çocuğunuza karşı olan davranışınızı doğru olarak anlatmıyorsa, o zaman kendinize, "Nadiren mi doğru?" yoksa "Hemen hemen hiçbir zaman doğru değil mi?" diye sorun. Eğer çocuğunuza nadiren böyle davranıyor iseniz, "NADİREN DOĞRU" kutusuna, eğer hiçbir zaman böyle davranmıyorsanız "HEMEN HEMEN HİÇBİR ZAMAN" kutusuna X koyunuz.

Unutmayın, doğru veya yanlış bir yanıt yoktur. Onun için mümkün olduğu kadar dürüst ve açık olun.

Örnek:

	BENİM İÇİN DOĞRU		BENİM İÇİN DOĞRU DEĞİL	
	<i>Hemen Hemen Her zaman Doğru</i>	<i>Bazen Doğru</i>	<i>Nadiren Doğru</i>	<i>Hiç bir Zaman Doğru Değil</i>
Çocuğum iyi davrandığı zaman ona sarılır ve öperim.	☒	☐	☐	☐

© Rohner Research Publications, 2002, 2004
(Revised June, 2004)

Turkish Translation – M. Selenga Gürmen, January 2012

Ek 5 : Araştırma İzni

T.C.
HATAY VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 32889839-605.01-E.7297518
Konu : Mustafa DİKER'in
Araştırma İzin Onayı

01.06.2020

VALİLİK MAKAMINA

Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Özel Eğitim Ana bilim Dalı Zihin Engelliler Eğitimi Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı öğrencisi Mustafa DİKER "Zihinsel Yetersizliği Olan Çocuğa Sahip Annelerin Evlilik Uyumu, Sosyal Destek Algısı ve Çocuğunu Kabul-Ret Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" konulu araştırması kapsamında 2019-2020 eğitim öğretim yılı Hatay il genelinde ekli listede bulunan okulların velilerine yönelik uygulama yapmasında sakınca olmadığına, **araştırma tamamlandıktan sonra sonuçlarının bir ay içinde Müdürlüğümüz Strateji Geliştirme Şube Müdürlüğü ile paylaşılması ve sonuçların Müdürlüğümüz uygun görürse vereceği onay yazısından sonra paylaşılması şartı ile** uygulanma yapmasına komisyonumuzca karar verilmiştir.

Söz konusu çalışma ile ilgili olarak komisyonumuzca inceleme yapılmış olup, "Millî Eğitim Bakanlığı Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğünün 21.01.2020 tarihli ve 81576613-10.06.02-E.1563890 ve 2020/2 nolu Araştırma, Yarışma ve Sosyal Etkinlik İzinleri Genelgesine" uygun olduğundan, ilgilinin 2019-2020 eğitim öğretim yılı Hatay il genelinde ekli listede bulunan okul idarecilerinin uygun göreceği tarih ve saatlerde, çalışma yapmasını, olurlarınıza arz ederim.

Ayşegül AYDIN
İl Millî Eğitim Şube Müdürü

OLUR
01.06.2020

Kemal KARAHAN
Vali a.
İl Millî Eğitim Müdürü

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden b864-e63f-39b3-bd21-a162 kodu ile teyit edilebilir.

Ek 6 : Ölçek Kullanım İzinleri
Evlilikte Uyum Ölçeği Kullanım İzni

Mustafa DİKER <dikerweb@gmail.com>

Evlilikte Uyum Ölçeği

sennur tk <sennurkislak@hotmail.com>
Alıcı: Mustafa DİKER <dikerweb@gmail.com>

3 Şubat 2020 23:50

Merhaba,
Ekte ölçek ve makale var. Çalışmanızda kullanabilirsiniz.
Puanlamayı doğru yapmak için makalenin tümünü iyi okuyunuz.
İyi günler
Şennur Kışlak

Prof.Dr.Şennur Tutarel Kışlak
Ankara Üniversitesi
DTCF Psikoloji Bölümü
Klinik Psikoloji Anabilim Dalı
Sıhhiye-Ankara
0312 310 32 80/1401

Yenilenmiş Anne Baba Sosyal Destek Ölçeği Kullanım İzni

Mustafa DİKER <dikerweb@gmail.com>

Yenilenmiş Anne Baba Sosyal Destek Ölçeği Kullanım İzni

Sema Kaner <semakaner@gmail.com>
Alıcı: Mustafa DİKER <dikerweb@gmail.com>

5 Şubat 2020 10:45

**MERHABA MUSTAFA,
İLGİLİ DOSYE EKTE.
ÖLÇEĞİMİ KULLANMANIN KOŞULU; TEZİN BİTİNCE TEZİNİN BİR ÖRNEĞİNİ,
MAKALEYE/BİLDİRİYE/POSTERE DÖNÜŞÜRSE DE ONUN BİR ÖRNEĞİNİ
BANA YOLLAMAN.
İYİ ÇALIŞMALAR.**

Mustafa DİKER <dikerweb@gmail.com>, 3 Şub 2020 Pzt, 23:22 tarihinde şunu yazdı:
[Alıntılanan metin gizlendi]

Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği Kullanım İzni

Mustafa DİKER <dikerweb@gmail.com>

FW: Thank you for your payment

Rohner, Ronald P. <r.rohner@uconn.edu>

5 Şubat 2020 16:43

Alici: "Mustafa Diker (dikerweb@gmail.com)" <dikerweb@gmail.com>

Cc: "Ebru AKUN <ebruakun@gmail.com>" <ebruakun@gmail.com>, "ferkman@gmail.com" <ferkman@gmail.com>, "Behire Kuyumcu - Gazi University (behirek@gmail.com)" <behirek@gmail.com>

Hello Mustafa,

Thank you for your PayPal payment. Attached you will find the PARQ chapter from the *Handbook for the Study of Parental Acceptance and Rejection*, and short forms of the measures (in Turkish) you requested for your research project, along with a demographic measure you might find useful (PIFAdult).

After collecting your data, to score the measures, go to <http://parscore6.appspot.com> and using a Gmail account (we are hosted on the Google cloud), register your project. Answer all questions in affirmative. You will then be ready to score. Use the following protocol to enter item scores:

Numerical Scoring. Record the numerical score for each response as follows:

Almost Always	Sometimes	Rarely	Almost Never
True	True	True	True
4	3	2	1

The scoring program does all reverse-scoring for you, as well as computes for missing data. If you have scoring questions you might contact Dr. Ebru Akun. This email is permission to use the measures and grants copyright license.

Warm regards,

Nancy

Nancy D. Rohner

Rohner Research Publications

255 Codfish Falls Road

Storrs Mansfield, CT 06268

USA

Telephone: 860 429 6217

www.rohnerresearchpublications.com

www.isipar.uconn.edu

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Mustafa DİKER
Doğum Yeri ve Tarihi : Emirdağ/26.04.1994
Medeni Durumu : Evli
e-posta : dikerweb@gmail.com

Eğitim Bilgileri

İlköğretim : İnkılap İlköğretim Okulu, Emirdağ/Afyonkarahisar, 2008
Lise : Emirdağ Anadolu Öğretmen Lisesi, Emirdağ/Afyonkarahisar, 2012
Lisans : Gazi Üniversitesi, Görme Engelliler Öğretmenliği, Ankara, 2016
Yüksek Lisans : Necmettin Erbakan Üniversitesi, Zihinsel Engelliler Eğitimi,
Konya,2020

İş Deneyimi

---

1. Eskişehir Yardım Sevenler Derneği Özel Eğitim Uygulama Merkezi, Özel Eğitim Öğretmeni, 2017-2017 Tepebaşı/ESKİŞEHİR
2. Altınçağ Ortaokulu, Özel Eğitim Öğretmeni, 2017- Dörtyol/HATAY

Yayımları

Efilti ve Diker (2019). Özel Eğitim Kurumunda Çalışan Rehber Öğretmenlerin Faaliyetleri. International Human and Civilization Congress From Past to Future (s. 408-415). Alanya: Çizgi Kitabevi.